

๖. ทสณณกชาตก^๑ (๔๐๑)

๓๙. “ทสณณกั ติขินธาริ
อสี สมฺปนฺนปายินิ
ปริสายิ ปุริโส คิลติ
กี ทุกฺกรตริ ตโต
ยทณฺณิ ทุกฺกริ จานิ
ติ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต.

๔๐. คิเลยย ปุริโส โลภา
อสี สมฺปนฺนปายินิ
โย จ วชฺชา ททามิติ
ติ ทุกฺกรตริ ตโต
สพฺพณฺณิ สุกฺกริ จานิ
เอวิ ชานาหิ มาคธ.^๒

๔๑. พยากาลิ อายุโร ปณฺหิ
อตถิ ฆมฺมสฺส โกวิโท
ปุกฺกุสฺสาหิ ปุจฺฉามิ
กี ทุกฺกรตริ ตโต
ยทณฺณิ ทุกฺกริ จานิ
ติ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต.

๖. ทสัณณกชาตก (๔๐๑)

๓๙. “บุรุษกลืนดาบคมกล้า เกิดใน
ทสัณณกรรัฐ ซึ่งดื่มโลหิตผู้อื่นซึ่ง
ถูกฟันท่ามกลางบริษัท เหตุอะไรที่
ทำได้ยากกว่าการกลืนดาบนั้นมีอยู่
หรือ ท่านถูกเราถามแล้ว จงบอก
เหตุที่ทำได้ยากอื่นแก่เรา.

๔๐. บุรุษฟังกลิ้นดาบ ซึ่งดื่มโลหิตผู้อื่น
ซึ่งถูกฟัน เพราะความอยากได้
(ทรัพย์) ส่วนบุรุษใดฟังกกล่าวว่า
เราจะให้ ดังนี้ คำนั้นของบุรุษ
นั้น ทำได้ยากกว่าการกลืนดาบ
นั้น เหตุอื่นทั้งหมดทำได้ง่าย ข้าแต่
พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งชาวมคธ
ขอพระองค์จงทรงทราบอย่างนี้.

๔๑. อายุรบัณฑิต ผู้ฉลาดในธรรม ได้
แก้รถอันเป็นปัญหาแล้ว บัดนี้
เราจักถามปุกกุสบัณฑิต เหตุอะไร
ที่ทำได้ยากกว่าคำพูดนั้น ท่าน
ถูกเราถามแล้วจงบอกเหตุอื่น ที่ทำ
ได้ยากนั้นแก่เรา.

^๑ น. ปณณกชาตก.

^๒ น. มททว.

๔๕. พุยากาสี อายุโร ปญหํ
 อโถ ปุกกุสโปริโส
 สพุเพ ปญฺเห อติโภติ
 ยถา ภาสตี เสนโก”ติ.

ทสณฺณกชาตกํ ฉฎฺฐํ.

๔๕. อายุรบัณฑิต ได้แก้ปัญหมาแล้ว
 หนึ่ง ปุกกุสบัณฑิตก็ได้แก้ปัญห
 แล้ว เสนกบัณฑิตย่อมกล่าวครอบ
 ปัญหาทั้งหมด เหมือนบัณฑิตกล่าว
 ไว้ ฉะนั้น”.

ทสณฺณกชาตก ที่ ๖.

๖. ทสณณกชาดก^๑

(๔๐๑)

ทสณณก^๒ ติจิมธารนุติ อิหํ
สตุถา เขตวานะ วิหรนุโต ปุราณ-
ทุตติยกปโลภานํ อารพุก กเถสิ.

ตํ หิ ภิกขุํ สตุถา “สจฺจํ กิร
ตฺวํ ภิกขุ อุกฺกณฺจโธ”ติ ปุจฺฉิตฺวา
“สจฺจํ ภนฺเต”ติ วุตฺเต “เกณ
อุกฺกณฺจปิโธ”ติ วุตฺวา “ปุราณ-
ทุตติยกายา”ติ วุตฺเต “ภิกขุ อํ
อิคฺฉีํ ตฺยหํ อนตฺตการิกา, ปุพฺเพปิ
ตฺวํ อิมํ นิสฺสาย เจตสิกโรเคน
มรณฺโต ปณฺหิตะ นิสฺสาย ซีวิตลฺโห”ติ
วุตฺวา อตีตํ อหริ.

อตีเต พาราณสียํ มทฺทว-
มหาราชะ รชฺชํ การุณฺเต โพรสิสตุโต

๖. พรรณนาทสัณณกชาดก

(๔๐๑)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
เขตวันมมหาวิหาร ทรงปรารภการเล่าโลม
ของภรรยาเก่าได้ตรัสชาดกนี้ว่า ดาบ
คมกล้าเกิดในทสัณณกรัฏฐ์ ดังนี้ เป็นต้น.

ความพิสดารว่า พระศาสดาตรัสถาม
ภิกษุหนึ่งว่า “ภิกษุ ได้ยินว่า เธอ
อยากสึกจริงหรือ” เมื่อภิกษุหนึ่งกราบทูล
ว่า “จริงพระเจ้าข้า” จึงตรัสว่า “ใคร
ทำให้เธออยากสึก” เมื่อภิกษุกราบทูลว่า
“ภรรยาเก่า” จึงตรัสว่า “ภิกษุ หญิงนี้
ได้ทำความฉิบหายแก่เธอ, แม้ในกาลก่อน
เธออาศัยหญิงนี้แล้ว จวนจะตายเพราะ
โรคตรอมใจ (แต่) ได้อาศัยบัณฑิตทั้งหลาย
จึงได้รอดชีวิตมา” ดังนี้แล้ว จึงทรงนำ
อดีตนิทานมาตรัสว่า.

ในอดีตกาลเมื่อครั้งพระเจ้ามัททวะ-
มหाराชครองราชสมบัติ ณ เมือง

^๑ ฉ. ม. ปณณกชาดก^๑.
^๒ ฉ. ม. ปณณก.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารจำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สงวนลิขสิทธิ์ โดย บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด

พาราหมณกุล นิพพตติ: “เสนก-
กุมารโ”ติสฺส นามํ อภิสุ.

โส วยปฺปตฺโต ตกฺกสิลาโย สพฺพสิปฺปานิ
อฺคฺคณฺหิตฺวา พาราณสี ปจฺจาคนฺตฺวา
มทฺทวรมฺเณ อุตฺถมฺมานุสาสโก
อมจฺใจ อโหสิ, “เสนกปณฺธิโต”ติ
วฺตฺโต สกฺลนฺครเ วฺจฺนโท วิย สฺริโย
วิย จ ปณฺณายิ.

ตทา รณเณ ปุโรหิตปฺตฺโตราชูปฏฺฐานํ
อาคโต สพฺพาลงฺการปฏฺิมนฺทิตํ
อุตฺตมฺรูปธโร รณเณ อคฺคมฺหสิ
ทิสฺวา ปฏฺิพฺพทฺจิตฺโต หุตฺวา เคหํ
คนฺตฺวา นิราหาโร นิปฺชฺชิตฺวา
สหายเกหิ ปุฏฺุจ ติมตฺถํ อาโรเจสิ.

ราชา “ปุโรหิตปฺตฺโต น ทิสฺสติ,
กหนฺนุโข”ติ ปุจฺฉิตฺวา ติมตฺถํ สุตฺวา
ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา “อหํ เต อิมํ
สตุตทิวสานิ ทมฺมิ, อิมํ สตุตทาหํ ฆเร
กตฺวา อฏฺุจเม ทิวเส อาเนยฺยาสี”ติ
อาห. โส “สาธฺว”ติ สมฺปฏฺิจิตฺวา

พาราณสี พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูล
พาราหมณ. มารดาและบิดาได้ตั้งชื่อ
พระโพธิสัตว์นั้นว่า “เสนกกุมาร” ดังนี้.

พระโพธิสัตว์ ถึงความเจริญวัยแล้ว ไป
ศึกษาศิลปะทั้งปวงที่เมืองตักสิลา(จบแล้ว)
กลับมายังเมืองพาราณสี ได้เป็นอำมาตย์
ผู้ถวายอรรถและธรรมแด่พระเจ้ามัททวะ,
ชนทั้งหลายเรียกกันว่า “เสนกบัณฑิต”
ดังนี้ ปราภฏไปทั่วพระนคร เหมือน
พระจันทร์ และพระอาทิตย์ฉะนั้น.

ในกาลนั้น บุตรปุโรหิตของพระราชา
มาเฝ้าพระราชา เห็นพระอัศรมหเสีของ
พระราชาประดับตกแต่งเครื่องอลังการ
ทั้งปวง มีพระรูปโฉมงามยิ่งนัก มี
จิตผูกพัน กลับไปเรื้อน นอนอดอาหาร
ถูกพวกสหายถามจึงบอกเรื่องนั้น.

พระราชอาทรธตามว่า “บุตรปุโรหิตไม่
ปราภฏ, เขาไปที่ไหนหนอ” ดังนี้
สดับเรื่องนั้นแล้วรับสั่งให้เรียกบุตรปุโรหิต
นั้นมาตรัสว่า “เราจะให้พระอัศรมหเสี
แก่เจ้าเจ็ดวัน, เจ้าควรรนำพระนางนี้ไว้ใน
เรือเจ็ดวัน ในวันที่ ๘ ฟิงนำมาคืน”

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตัม เคะห์ เนตฺวา ตาย สทุธิ อภิรมิ.
เต อณฺณมณฺณํ ปฏฺิพทฺุจิจฺตฺา หุตฺวา
กิญฺจิ อชานาเปตฺวา อคฺคทฺุวารเเนว
ปลาญิตฺวา อณฺณสฺส รณฺโณ วิชิตฺ
อคมฺสฺ, โกจิ คตฺถุจฺจํ น ชานาติ,
นาวาย คตฺมคฺโค วิย อโหสิ.

ราชา นคร เภริณฺจาราเปตฺวา
นานปฺปการเณ วิจินฺนุโตปิ ตสฺส
คตฺถุจฺจํ น อณฺณาสิ. อตฺส
ตัม นิสฺสาย พลวโสโก อุปฺปชฺชิ.

หทยํ อุณฺหํ หุตฺวา โลหิตํ ปคฺฉริ.
ตโต ปฏฺุจายปิสฺส กุจฺฉิตโต โลหิตํ
นิภฺขมิ, พฺยาธิ มหนฺโต อโหสิ.
มหนฺดาปิ ราชเวชฺชา ติกิจฺฉิตฺ
นาสภฺขิสฺ.

โพธิสฺตโต “อิมสฺส รณฺโณ
พฺยาธิ นตฺถิ, ภริยํ ปนฺ อปสฺสนฺโต
เจตฺสสิภโรเคน ฺสุจฺจ, อุปฺาเยน นํ
ติกิจฺฉิสฺสามิ”ติ อายฺรณฺจ ปุภฺกฺุสณฺจาติ

ดังนี้ บุตรบุโรหิตนั้นทูลรับว่า “ดีละ”
แล้วได้นำพระอัศรมเหสีไปสู่เรือน ร่วม
อภิรมย์กับพระนาง. เขาทั้งสองมีจิต
ผูกพันกันและกัน ไม่ให้ใครล่วงรู้อะไร ๆ
แอบหนีไปทางประตูเอกนั่นเอง ได้ไปสู่
แคว้นแคว้นของพระราชากอื่น, ไม่มี
ใครรู้ที่คนทั้งสองไป, ประดุจทางที่
เรือเดินฉะนั้น.

พระราชารับสั่งให้ตีกลองประกาศ ใน
พระนคร แม้ที่ยวคั่นหาอยู่โดยประการ
ต่าง ๆ ก็ไม่รู้ที่ไป ของลูกชายบุโรหิตนั้น.
ครั้งนั้น ความโศกเป็นกำลังเกิดขึ้นแก่
พระราช เพราะอาศัยเหตุนั้น.

พระหทัยเร่าร้อน พระโลหิตเดือดพล่าน.
จำเดิมแต่กาลนั้น พระโลหิตได้ไหล
ออกจากพระอุทร, ทรงพระประชวรหนัก.
หมอลหลวงแม้เชี่ยวชาญก็ไม่สามารถจะ
รักษาให้หายได้.

พระโพธิสัตว์คิดว่า “พระราชานี้
มิได้ประชวร, แต่เมื่อไม่ทรงประสพพระ-
อัศรมเหสีจึงเกิดโรคตรอมใจ, เราจัก
รักษาพระราชานี้ด้วยอุบาย” ดังนี้ จึง

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๓-๒๓

เทว รณโณ ปรณชิตอมจเจ
 อามนุตตวา “รณโณ เทเวีย
 อทสฺสเนน เจตสิกโรคํ ฐเปตวา
 อณโณ โรโค นตฺถิ, พหุปรุภาโร
 จ โข อมฺหากํ ราชชา, ตสฺมา อฺปาเยน
 นํ ติกิจฺจิสฺสาม, ราชจฺกเณ สมชฺชํ
 ภาเรตฺวา อสี คิลิตฺตุํ ชานนฺเต อสี
 คิลาเปตฺวา ราชานํ สีหปญฺชเร กตฺวา
 สมชฺชํ โอลิกาเปสฺสาม.

ราชา อสี คิลนฺตํ ทิสฺวา ‘อตฺถิ
 นุ โข อณฺณํ ทุกฺกรตฺรณฺติ ปรณฺหํ
 ปุจฺจิสฺสตี, ตํ สมฺม อายฺร ตฺวํ
 ‘อสุกฺนฺนาม ททามิ’ติ วจฺนํ อิตฺโต
 ทุกฺกรตฺรณฺติ พฺยากเรยฺยาสี,

ตํ ตโต สมฺม ปุกฺกุส ตํ ปุจฺจิสฺสตี,
 อถสฺส ตฺวํ มหาราช ททามิ’ติ วตฺวา
 อทโต สา วาจา อผลา โหตี,
 ตถารูปี วาจํ น เกจि อฺปชีวนฺติ น
 ชาทฺหฺติ น ปิวฺหฺติ,

เรียกอำมาตย์ผู้เป็นบัณฑิตของพระราชา
 ทั้งสองคน คือ อายุรบัณฑิตและปุกกุส-
 บัณฑิตมาแล้ว กล่าวว่า “เว้นโรค
 ตรอมใจ เพราะไม่ทรงประสพพระเทวี
 เสีย โรคอื่น ไม่มีแก่พระราชา, ก็พระ-
 ราชายของพวกเราทรงมีพระอุปการะมาก,
 เพราะฉะนั้น พวกเราจักรักษาพระองค์
 ด้วยอุบาย, พวกเราจักให้มีมหรสพที่
 พระลานหลวง ให้คนรู้วิชากลืนดาบ
 ให้กลืนดาบ ทูลเชิญพระราชาประทับที่
 สีหบัญชร ให้ทอดพระเนตรมหรสพ.

พระราชา ครั้นทอดพระเนตรเห็นคน
 กลืนดาบจักรัสถตามปัญหาว่า ‘การเล่น
 อย่างอื่นที่ทำได้ยากกว่านี้ ยังมีอยู่หรือ,’
 สหายอายุรบัณฑิต ท่านควรราบทูลว่า
 คำว่า ‘เราจะให้ของชื่อโน้น’ ดังนี้
 ยากกว่าการเล่นชนิดนี้,

สหายปุกกุสบัณฑิต แต่ั้นพระราชา
 จักตรัสถามท่าน, ลำดับนั้น ท่านควร
 กราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระราชา
 ผู้ยิ่งใหญ่ เมื่อบุคคลกล่าวว่า เราจักให้
 ดังนี้แล้วไม่ให้ วาจานั้นไม่มีผล, คนบาง

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เย ปน ตสฺส วจนฺตฺวานจฺฉวิกิ
กโรนฺติ, ยถาปฏฺิณฺณวาทมตฺถํ เทนฺติเยว,
อิทํ ตโต ทุกฺกตรนฺ”ติ เอวํ
พฺยาคเรยฺยาสี, “อิโต ปรี กตฺตพฺพิ
อหํ ชานิสฺสามี”ติ วตฺวา สมชฺช
กาเรสิ.

อถ เต ตโยปิ ปณฺชิตา
รณฺโณ สนฺติกํ คนฺตฺวา “มหาราช
ราชงฺคเณ สมชฺชํ วตฺตติ, ตํ
โอลเกนฺตฺวานํ ทุกฺขปี น ทุกฺข
โหติ, เอหิ กจฺฉมา”ติ ราชานํ
เนตฺวา สีหปณฺชริ วิวริตฺวา สมชฺชํ
โอลกาเปสฺสุ. พหุ ชนา อตฺตโน
อตฺตโน ชานนฺสิปฺปิ ทสฺเสสฺสุ. เอโก
ปน ปฺริโส เตตฺติสงฺกุลํ ตฺติชฺฉนฺธา
อสิรตฺนํ คิลติ.

ราชา ตํ ทิสฺวา “อโย ปฺริโส เอวํ
อสิ คิลติ, อตฺถิ นุ โข อิโต
อณฺณํ ทุกฺกตรนฺ”ติ “อเม ปณฺชิต
ปฺจฺฉนิสฺสามี”ติ จินฺเตตฺวา อายฺริ

จำพวกไม่รักษาวาจาเห็นปานนั้น คือ
ไม่กิน ไม่ดื่ม อยู่,

ส่วนชนเหล่าใดทำกิจตามสมควรแก่คำพูด
นั้น, ให้ประโยชน์ตามที่ปฏิญญาไว้
นั้นแหละ, การทำนี้ของชนเหล่านั้น
ทำยากกว่าการเล่นชนิดนั้น” ดังนี้แล้ว
กล่าวว่า “เราจักรู้จักที่ควรทำอื่น
นอกจากนี้” แล้วให้เล่นมหรสพ.

ลำดับนั้น บัณฑิตแม่ทั้งสามไป
ราชสำนักกราบทูลว่า “ข้าแต่พระราชา
ผู้ยิ่งใหญ่ มหรสพจะแสดงที่พระลานหลวง,
คนที่ดูมหรสพนั้นแม้มีทุกข์ก็จะหายทุกข์,
ขอเชิญเสด็จไปทอดพระเนตรเถิด” แล้ว
ได้นำเสด็จไปเปิดสัหบัญชรให้ (พระองค์)
ทอดพระเนตรมหรสพ. ชนเป็นอันมาก
ได้แสดงศิลปะที่ตนรู้. ส่วนบุรุษคนหนึ่ง
ได้กลืนดาบรัตนะซึ่งมีคมกล้ายาว ๓๓
องคุลี.

พระราชาทอดพระเนตรบุรุษนั้นแล้ว ทรง
ดำริว่า “บุรุษนี้กลืนดาบอย่างนี้, การเล่น
อย่างอื่นทำได้ยากกว่านี้ มีอยู่หรือหนอ”
ทรงดำริว่า “เราจักถามบัณฑิตเหล่านั้น”

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท. ๑๓-๒๓

ปุจฉนุโต ปจมี คาถมาห

เมื่อจะตรัสถามอายุรบัณฑิต ได้ตรัส
คาถาที่ ๑ ว่า

๓๘. “ทสณฺณกัํ ติชฺฉินฺชารัํ
อสี สมนุปนฺนปายินัํ
ปริสายัํ ปุริสํ คิลฺลิตฺติ
กึ ทุกฺกกรตฺรํ ตโต
ยทณฺณัํ ทุกฺกกรัํ จานัํ
ตํ เม อุกฺขาทิ ปุจฺฉนุโต”ติ.

๓๘. “บุรุษกลืนดาบคมกล้า เกิดใน
ทสัณณกรรัฐ ซึ่งตีมโลหิตผู้อื่นซึ่ง
ถูกฟัน ท่ามกลางบริษัท เหตุอะไร
ที่ทำให้ยากกว่าการกลืนดาบนั้น
มีอยู่หรือ ท่านถูกเราถามแล้ว
จงบอกเหตุที่ทำให้ยากอื่นแก่เรา”.

ตตฺถ ทสณฺณกนฺนุติ ทสณฺณก-
รฏฺฐเจ อุนุปนฺนั. สมนุปนฺนปายินนุติ
สมนุปนฺนปฺรโลหิตปายินั. ปริสายนุติ
ปริสมขุเฒ ฐนโลเกณ อัย ปุริส
คิลลิตฺติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เกิด
ในทสัณณกรรัฐ ความว่า (ดาบ) เกิดแล้ว
ในทสัณณกรรัฐ. คำว่า ตีมโลหิตผู้อื่น
ซึ่งถูกฟัน ความว่า อาจจะมีโลหิตของ
คนอื่นผู้ถูกฟันแล้ว. คำว่า ท่ามกลาง
บริษัท ความว่า บุรุษนี้กลืน (ดาบ)
ท่ามกลางบริษัท เพราะความอยากได้
ทรัพย์.

ยทณฺณนุติ อิตฺโต อสิคิลนโต ยั
อณฺณั ทุกฺกกรตฺรํ การณั, ตํ มยา
ปุจฺฉนุโต กเถหิ.

คำว่า เหตุอื่นใด ความว่า เหตุอื่นใด
ทำให้ยากกว่าการกลืนดาบนี้, ท่านถูก
เราถามแล้ว จงบอกเหตุอื่น.

อถสฺส สโต ตํ กถนุโต ทุติยั
คาถมาห

ลำดับนั้น อายุรบัณฑิตนั้นเมื่อจะ
กราบทูลพระเจ้ามัททวะนั้น จึงกราบทูล
คาถาที่ ๒ ว่า

บริษัทเจริญโภคภัณฑอาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๔๐. “คิเลยย ปุริโส โลภา
 อสี สมุปนุณปายิน
 โย จ วชฺชา ททามิตี
 ตํ ทุกฺกรตรํ ตโต
 สพฺพพณฺณํ สุกรํ จานํ
 เอวํ ชานาหิ มาคธา”ติ.^๑

ตตถ วชฺชาติ วเทยฺย. ตํ
 ทุกฺกรตรนฺนติ ตํ “ททามิ”ติ วจฺนํ ตโต
 อสึคิลนโต ทุกฺกรตรํ.

สพฺพพณฺณนฺนติ “อสุกฺกนฺนาม ตว
 ทสฺสามิ”ติ วจฺนํ จเปตฺวา อณฺณํ
 สพฺพปิ การณํ สุกรํ. มาคธาติ ราชานํ
 โคตฺเตนาลปติ.

รณฺโณ อายฺรปณฺนิตฺตสฺส วจฺนํ
 สุตฺวา “อสิคิลนโต กิร อิทํ นาม
 ทมฺมิตี วจฺนํ ทุกฺกรํ, อหณฺจ

๔๐. “บุรุษพึงกลืนดาบ ซึ่งตีมีโลหิตผู้อื่น
 ซึ่งถูกฟัน เพราะอยากได้ (ทรัพย์)
 ส่วนบุรุษใดพึงกล่าวว่า เราจะให้
 ดังนี้ คำนั้นของบุรุษนั้นทำได้
 ยากกว่าการกลืนดาบนั้น เหตุอื่น
 ทั้งหมดทำได้ง่าย ข้าแต่พระองค์
 ผู้เป็นจอมแห่งชาวมคธ ขอพระองค์
 จงทรงทราบอย่างนี้”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า พึงกล่าว
 ความว่า บุคคลพึงกล่าวดังนี้. คำว่า
 คำนั้น ทำได้ยากกว่า ความว่า คำว่า
 “เราจะให้” ดังนี้ นั้น ทำได้ยากกว่า
 การกลืนดาบนั้น.

คำว่า เหตุอื่นทั้งหมด ความว่า เหตุอื่น
 แม้ทั้งหมดเว้นคำว่า “เราจักให้ของชื่อ
 โนนแก่ท่าน” ดังนี้ ทำได้ง่าย. คำว่า
 ชาวมคธ ความว่า บุคคลร้องเรียก
 พระราชาโดยพระโคตร.

เมื่อพระราชาทรงสดับคำของ
 อายูรบณฺนิตแล้ว ทรงตริกตรองว่า
 “ได้ยินว่า คำว่า เราจักให้ของชื่อนี้

^๑ ฉ. มพทว.

“ปุโรหิตปุตตสฺส เทวี ทมฺมี”ติ อวํ,
อติทฺทกัรํ วัต เม กตฺนฺ”ติ
วิมฺสนฺตสฺเสว ททเย. โสโก โถกํ
ตฺนฺตฺตํ คโต.

โส ตโต “ปรสฺส อิทํ นาม ทมฺมี”ติ
วจนโต ปนฺณณํ ทฺทกัรตฺรํ อตฺถิ นุ
ชฺช”ติ จินฺตเตจฺวา ปุกฺกุสฺส ปณฺชิตฺเตน
สทฺธิ สลฺลปฺนฺโต ตตฺถิ คากมาห.

๔๑. “พฺยาภาสิ อายุโร ปญฺหํ
อตฺถํ ฐมฺมสฺส โกวีโท
ปุกฺกุสฺสทานิ ปุจฺฉามิ
กี ทฺทกัรตฺรํ ตโต
ยทญฺณํ ทฺทกัรํ จานํ
ตํ เม อภฺขาคฺชิ ปุจฺฉิตฺ”ติ.

ตตฺถ ปญฺหํ อตฺถนฺตฺติ ปญฺหสฺส
อตฺถํ พฺยาภาสํติ วุตฺตํ โหติ. ฐมฺมสฺส
โกวีโทติ ตทตฺถชฺชตฺถเก คณฺเถ กุสโล.
ตโตติ ตโต วจนโต กี ทฺทกัรตฺรํ.

ดังนี้ ทำได้ยากกว่าการกลืนดาบ, ก็เรา
ได้พูดว่า “เราจะให้พระเทวีแก่บุตร
ปุโรหิต” ดังนี้, เราทำเหตุที่ทำได้ยาก
ยิ่งหนอ” ดังนี้ ความโศกในพระทัย ถึง
ความลดน้อยลงหน่อยหนึ่ง.

ลำดับนั้น พระราชานั้นทรงดำริว่า “ก็
เหตุอื่นที่ทำได้ยากกว่าคำพูดว่า เราจัก
ให้ของชิ้นนี้แก่คนอื่นดังนี้ มีอยู่หรือหนอ”
เมื่อทรงปรึกษากับปุ๊กกุสบัณฑิต จึงตรัส
คาถาที่ ๓ ว่า

๔๑. “อายุรบัณฑิต ผู้ฉลาดในธรรม ได้
แก้อรรถอันเป็นปัญหาแล้ว บัดนี้
เราจักถามปุ๊กกุสบัณฑิต เหตุอะไร
ที่ทำได้ยากกว่าคำพูดนั้น ท่านถูก
เราถามแล้ว จึงบอกเหตุอื่นที่ทำได้
ยากนั้นแก่เรา”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า อรรถ
อันเป็นปัญหา ความว่า ท่านอธิบายว่า
อายุรบัณฑิตได้แก้อรรถแห่งปัญหาแล้ว
ดังนี้ คำว่า ผู้ฉลาดในธรรม ความว่า
ผู้ฉลาดในคัมภีร์อันสองเนื้อความนั้นให้
แจ่มกระจ่าง. คำว่า นั้น ความว่า
เหตุอะไรทำได้ยากกว่าคำนั้น.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อดสฺส พฺยากรโรนฺโต ปุกฺกุสฺสปณฺตฺติโต
จตุตฺถํ คากฺกมาห

ลำดับนั้น ปุกกุสบัณฑิต เมื่อจะพยากรณ์
แต่พระเจ้ามัททวะจึงกราบทูลคาถาที่ ๔
ว่า

๔๒. “น วาจมุปชีวนฺติ
อผลํ คิรมุทรีริตํ
โย ทตฺวา อวากยิรา
ตํ ทุกฺกรตฺรํ ตโต
สพฺพพณฺณํ สุกฺรํ จานํ
เอวํ ชานาหิ มาคธา”ติ.

๔๒. “บุคคลทั้งหลายไม่อาศัยคำพูดเป็น
อยู่ คำพูดที่พูดออกมาแล้วไร้ผล
ผู้ใดให้(คำปฏิญาณไว้)แล้วทำตาม
(ที่พูด) คำพูดนั้นของผู้นั้นทำได้
ยากกว่าการกลืนดาบและคำพูดนั้น
เหตุอื่นทั้งหมดทำได้ง่าย ข้าแต่
พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งชาวมคธ
ขอพระองค์จงทรงทราบอย่างนี้”.

ตตฺถ ทตฺวาติ “อสุกํ นาม
เทมี”ติ ปฏิณฺณํ ทตฺวา.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ให้แล้ว
ความว่า (บุคคล) ให้ปฏิญาณว่า “เรา
จักให้ของชื่อนั้น” ดังนี้.

อวากยิราติ ตํ ปฏิณฺญาตมตฺถํ
ททฺนฺโต ตสฺมि โลกํ อวากเรยฺย
ฉินฺนฺเทยฺย, ตณฺจ ภาณฺทํ ทเทยฺยาติ
วุตฺตํ โหติ.

คำว่า ฟังทำตาม ความว่า (บุคคล)
เมื่อให้คำปฏิญาณนั้นไว้ฟังทำตาม คือ
ฟังตัดความอยากในสิ่งนั้น, ก็ท่าน
อธิบายไว้ว่า ฟังให้ของนั้น ดังนี้.

ตโตติ ตโต อสฺสคฺลนฺโต “อสุกฺกนฺนาม
เต ทมฺมี”ติ วจนฺโต จ ตทฺว ทุกฺกรตฺร.

คำว่า นั้น ความว่า เหตุนั้นนั่นแหละ
ทำได้ยากกว่าการกลืนดาบและกว่าคำว่า
“เราจะให้ของชื่อนั้นแก่ท่าน” ดังนี้.

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๓-๒๔

รณโณปิ ตํ วณํ สุตฺวา “อหํ
 ‘ปุโรหิตปุตฺตสฺส เทวี ทมฺมี’ติ ปจฺมํ
 วตฺวา วาจา ย อนุจฺฉวิกิ กตฺวา ตํ
 อทาสี, ทุกฺกรํ วัต เม กตฺนฺ”ติ
 ปริวิตฺตฺเกนฺตสฺส โสโก ตนฺกตโร
 ชาโต.

อถสฺส เอตทโหสิ “เสนกปณฺชิตโต
 อณฺโณ ปณฺชิตตโร นาม นตฺถิ,
 อิมํ ปณฺหํ เอตํ ปุจฺฉิสฺสามิ”ติ ตโต
 ตํ ปุจฺฉนฺโต ปณฺจมํ คาทมาห

๔๓. “พฺยากาสิ ปุกฺกุโส ปณฺหํ
 อตฺถํ ฆมฺมสฺส โกวิทो
 เสนกํ ทานิ ปุจฺฉามิ
 กิ ทุกฺกรตรํ ตโต
 ยทณฺณํ ทุกฺกรํ จานํ
 ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิตโต”ติ.

อถสฺส พฺยากรนฺโต เสนโก จญฺจํ
 คาทมาห

แม้เมื่อพระราชาทรงสดับคํานั้นแล้ว
 จึงทรงตรีกตรองว่า “เราได้กล่าวครั้งแรก
 ว่า เราจักให้พระนางเทวีแก่บุตรปุโรหิต
 แล้วทำตามสมควรแก่คำพูด ได้ยกพระ-
 นางเทวินั้นให้แล้ว, เราทำกรรมที่ทำ
 ‘ได้ยากหนอ’ ดังนี้ ความเศร้าโศกได้
 เบาลางลง.

ลำดับนั้น ท้าวเธอได้ตรีกตรองว่า
 “คนอื่นชื่อว่าเป็นบัณฑิตกว่าเสนกบัณฑิต
 ไม่มี, เราจักถามปัญหานี้กับเสนกบัณฑิต
 นั้น” ลำดับนั้น เมื่อจะตรัสถามเสนก-
 บัณฑิตนั้น ได้ตรัสคาถาที่ ๕ ว่า

๔๓. “ปุ๊กกุสบัณฑิตผู้ฉลาดในธรรม ได้
 แก้อรรถอันเป็นปัญหาแล้ว บัดนี้
 เราจะถามเสนกบัณฑิต เหตุอะไร
 ที่ทำได้ยากกว่าการกลืนดาบนั้น
 ท่านถูกเราถามแล้ว จงบอกเหตุอื่น
 ที่ทำได้ยากนั้นแก่เรา”.

ลำดับนั้น เสนกบัณฑิต เมื่อจะพยากรณ์
 แต่พระเจ้ามีททวะได้กราบทูลคาถาที่ ๖
 ว่า

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๔๔. “ทเทยย ปุริโส ทานํ
 อปปี วา ยทิ วา พหุ
 โย จ ทตฺวา นานุตฺเป
 ตํ ทุกฺกรตรํ ตโต
 สพฺพญณฺมํ สุกฺรํ จานํ
 เอวํ ชานาหิ มาคฺชา”ติ.

๔๔. “บุรุษพึงให้ทานจะน้อยก็ตาม หรือ
 มากก็ตาม บุคคลใดให้ (ของรัก)
 แล้วไม่พึงตามเตือดร้อน เหตุนั้น
 ทำได้ยากกว่าการกลืนดาบ คำพูด
 และการให้ นั้น ของบุคคลนั้น
 เหตุอื่นทั้งหมดทำได้ง่าย ข้าแต่
 พระราชาผู้เป็นจอมแห่งชาวมคธ
 ขอพระองค์จงทรงทราบอย่างนี้”.

ตตฺถ นานุตฺเปติ อตฺตโน อติกนฺตํ
 อติมนาปี ปิยภณฺฑํ ปฺรสุส ทตฺวา
 “กิมตฺถํ มยา อิํ ทินฺนํ”ติ
 เอวนตํ ปิยภณฺฑํ อารพฺภ โย ปจฺฉา
 น ตปฺปติ น โสจติ, เอตํ
 อสิคิลนโต จ “อสุกํ นาม เต
 เทมิ”ติ วจนโต จ ตสฺส ทานโต
 จ ทุกฺกรตรํ.

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า **ไม่พึงตาม**
เตือดร้อน ความว่า บุคคลใดให้ของ
 ที่รักใคร่ พอใจมากของตนแก่คนอื่นแล้ว
 ปรารถนาของที่รักนั้นอย่างนี้ว่า “เรา
 ให้ของนี้เพื่ออะไร” ดังนี้ ไม่เตือดร้อน
 ไม่เศร้าโศกในภายหลัง, เหตุนั้นทำได้
 ยากกว่าการกลืนดาบ และกว่าคำว่า
 “เราจะให้ของชื่อโน้นแก่ท่าน” ดังนี้
 และกว่าการให้ (ของที่รัก) แก่บุคคลนั้น.

อิติ มหาสตุโต ราชนํ
 สญฺญาเปนฺโต กถสฺสิ. ทานํ हि ทตฺวา
 อปรเจตนา ทุสฺสทฺธานิชา, ตสฺสา
 ทุสฺสทฺธานิยทุกฺกรตา เวสฺสนฺตรชาตเกปี
 ทิปิตา. วุตฺตํ เหน้

พระมหาสัตว์กราบทูลให้พระราชา
 ทรงเข้าพระทัยด้วยประการฉะนี้. ก็
 เพราะให้ทานแล้ว อปรเจตนาเป็น
 ศรัทธาไม่มั่นคง, ความที่อปรเจตนา
 เป็นศรัทธาไม่มั่นคง และทำได้ยาก

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ท่านแสดงไว้แม้ในเวสสันดรชาดกแล้ว.
สมจริงตามที่ท่านกล่าวไว้ว่า

“อาทุ จาปี คเหตุวาน
ขคฺคํ พนฺธิย วามโต
อาเนสุสามิ สเก ปุตุเต
ปุตุตานํ หิ วโร ทุกุโข
อฏฺฐานเมตํ ทุกุขรูปํ
ยํ กุมารา วิหณฺณเร
สตนฺจ ธมฺมมณฺเฑย
โก ทตฺวา อนฺตปฺปติ”ติ.^๑

“เราจักถือธนูด้วยมือขวา จักผูก
พระขรรค์ไว้ข้างซ้าย จักนำเอาลูก
ทั้งสองของเรามา เพราะการ
เขียนตีบุตรทั้งสองเป็นทุกข์ การ
ที่กุมารทั้งสองเดือดร้อนนั้น ก็เป็น
ทุกข์ และการที่ใครรู้กรรมของ
สัตบุรุษ ให้ (ท่าน) แล้วตาม
เดือดร้อนอยู่ นั้นไม่ใช่ฐานะ ดังนี้”.

ราชาปิ โข โพิสฺสตุตฺตสฺส วจนํ
สุตฺวา สลฺลภฺเขติ “อหํ อตฺตโน
มเนเนว ปุโรหิตปฺปุตฺตสฺส เทวี ทตฺวา
สกมนํ สนฺธาเรตฺถํ น สกฺโกมิ,
โสจามิ กิลมามิ, น เม อิทํ
อนฺจฺฉวิกํ, สเจ สา มยิ สสิเนหา
ภเวยฺย, อิมํ อิสฺสรียํ ฉทฺเทตฺวา น
ปลาเยยฺย, มยิ ปน สิเนหํ ออกฺตฺวา
ปลาตฺย กิ นาม มยฺหนุ”ติ.

แม้พระราชานั้นได้ทรงสดับคำของ
พระโพธิสัตว์แล้ว จึงทรงกำหนดว่า “เรา
ให้พระเทวีแก่บุตรปุโรหิต ตามความพอใจ
ของตนเองแล้ว ไม่อาจห้ามใจของตนได้,
จึงเศร้าโศก ลำบากใจ, ข้อนี้อันไม่ควร
แก่เรา, ถ้าว่า พระนางเทวินั้นจะพึงมี
ความรักในเรา, จะไม่พึงละทิ้งอิสริยยศนี้
หนีไป, ก็นางไม่ทำความรักในเรา
หนีไปแล้ว จักมีประโยชน์อะไรแก่เรา”
ดังนี้.

^๑ พ. ขา. ๒๘/๔๒๑.

สโมธานะสิ. สจฺจปรีโยसानะ. โส. ประมวลชาดก. ในการจบแห่งสัจจะ
 อุกกณฺจิตมิกฺขุ. โสตาปตฺติมผล. ปติฏฺจหิ. ภิกษุผู้อยากสึกได้ตั้งอยู่ในโสตาปตติผล.
 ตทา. ราชมเหสี. ปุราณทฺตียิกา. อโหสิ. พระมเหสีของพระราชา. ในกาลนั้น
 ราชา. อุกกณฺจิตมิกฺขุ. อายุรปณฺทิตโต. ได้. เป็นภรรยาเก่า, พระราชาได้เป็น
 โมคคฺลลาโน, ปุกฺกุสปณฺทิตโต. สารีปฺตโต, ภิกษุผู้อยากสึก, อายุรบัณฑิตได้เป็น
 เสนกปณฺทิตโต. ปน. อหเมวาทิ. โมคคัลลานะ, ปุกกุสบัณฑิตได้เป็น
 สารีบุตร, ส่วนเสนกบัณฑิตเป็นเราเอง
 ดังนี้.

ทสณฺณกชาตกาวณฺณนา. ฦจฺจา.

พรรณนาในทสณณกชาดก ที่ ๖ จบ.

๗. เสนกชาดก^๑ (๔๐๒)

๔๖. “วิพภนุตจิตโต กุปิตินุทริโยสิ
เนตเตหิ เต วาริคณา สวณฺติ
กินฺเต นฺนุจฺจํ กิ ปน ปตฺตยาโน
อิธาคมา พุราหมณ อิงฺฆ พุรุหิ.

๔๗. มียเยถ ภริยา วชโต มมชฺช
อคจฺจโต มรณมาห ยกุโข
เอเตน ทุกฺเคน ปเวริโตสฺมิ
อกุขาหิ เม เสนก เอตมตฺถิ.

๔๘. พหุณี จานานิ วิจินฺตยิตฺวา
ยเมตฺถ วกุขามิ ตเทว สจฺจํ
มณฺเฑวามิ เต พุราหมณ สตฺตฺตฺตฺสจฺจํ
อชานโต กณฺหสฺสโป ปวิฏฺโฐ.

๗. เสนกชาดก (๔๐๒)

๔๖. “ท่านเหมือนคนใจลอย มีนัยน์ตา
ไม่ปกติ น้ำตาก็ไหลพรากจาก
นัยน์ตาทั้งสองข้างของท่าน ท่าน
เสียอะไรไป หรือว่าท่านต้องการ
อะไรจึงมาที่นี่ เชิญบอกมาเถิด
พราหมณ์เอ๋ย.

๔๗. เทวดาบอกว่า เมื่อข้าพเจ้าไปบ้าน
ภรรยาจะตาย เมื่อไม่ไปวันนี้
ความตายจะมีแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้า
ตกใจกลัว เพราะทุกข์อันนี้ ข้าแต่
ท่านเสนก ขอให้ท่านบอกเหตุผลนี้
แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด.

๔๘. ข้าพเจ้าได้คิดดูเหตุหลายประการ
แล้ว กล่าวถึงเหตุได้ในเหตุหลาย-
อย่างเหล่านี้เหตุนั้น เป็นความจริง
พราหมณ์เอ๋ย ข้าพเจ้าเข้าใจว่า
งูพิษตัวหนึ่งเข้าไปในถุงข้าวตู่ โดย
ท่านไม่รู้.

^๑ น. สคฺคฺกสฺสชาดก.

๔๙. อาทาย ทณฺหํ ปริสุมฺภ ฆสฺสํ
 ปสฺสเสหฺมุคฺ อุรคฺ ทุชิวฺหํ
 ฉินฺทชฺช กงฺขํ วิจิกิจฺฉิตานิ
 ภุชงฺกมฺ ปสฺส ปมฺมุจ ฆสฺสํ.

๕๐. สํวิคฺครุโป ปริสาย มชฺเฌ
 โส พุราหฺมณฺเณ สตฺตฺตฺฆสฺสํ ปมฺมุจ
 อถ นิภขฺมิ อุรโค อุกฺคเตโช
 อาสีวิโส สบโป ผณฺ กิริตฺวา.

๕๑. สฺจุทฺธลาภา ชนฺกสฺส รณฺโณ
 โย ปสฺสติ เสนกํ สารุปฺปณฺ
 วิฆฺญจฺจโท นฺุสิ สพฺพทฺสฺสี
 ฌานํ นฺุเต พุราหฺมณ ภิสรุโป.

๕๒. อิมานิ เม สตฺตสฺตานิ อตฺถิ
 คณฺหาหิ สพฺพานิ ททามิ ตฺยหํ
 ตยา หิ เม ชีวิตมชฺช ลทฺถํ
 อโถปิ ภริยายมกาสิ โสตฺถิ.

๔๙. ท่านจงเอาท่อนไม้มาฟาดถูง ก็
 จะเห็นงูลิ้นแจก มีน้ำลายไหล ท่าน
 จงตัดความสงสัย และความเคลือบ-
 แคลงใจเสียในวันนี้ จงแก้ถุงออก
 แล้วก็เห็นงู.

๕๐. พราหมณ์นั้นมีท่าทางตกใจ จึง
 ได้แก้ถุงข้าวตอก ท่วมกลางฝูงชน
 ขณะนั้น งูพิษซึ่งมีพิษร้ายแรงก็แผ่
 แม่เบี้ยเลื้อยออกมา.

๕๑. พระเจ้าชนกได้ลาภดีแล้ว ที่ได้พบ
 ท่านเสนกบัณฑิต ผู้เรืองปัญญา
 ข้าแต่ท่านผู้เป็นพราหมณ์ ท่าน
 เป็นผู้เปิดสิ่งที่ปิดกันไว้แล้ว แลเห็น
 ทุกสิ่งได้หรือ ญาณของท่านมี
 ลักษณะแก่กล้าแล้วหรือ.

๕๒. เงิน ๗๐๐ นี้ เป็นของข้าพเจ้า
 ข้าพเจ้าให้ท่าน ขอให้ท่านรับไว้
 ทั้งหมด เพราะวันนี้ ข้าพเจ้าได้
 ชีวิตมาเพราะท่าน อนึ่งท่านยัง
 ทำความปลอดภัยให้แก่ภรรยาของ
 ข้าพเจ้าด้วย.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๕๓. น. ปณฺฑิตา เวตุตฺตนาทียนฺติ
จิตฺตราชิ คธาหิ สุภาสิตาหิ
อิโตปิ เต พุราหฺมณ ททนต์ุ วิตุตฺ
อาทาย ตฺวํ อจฺจน สกํ นิเกตฺนฺ”ติ.

เสนกชาดกํ สุตฺตมํ.

๕๓. บัณฑิตย่อมไม่รับค่าจ้างจากคาถา
อันไพเราะที่คนกล่าวไว้ดีแล้ว
พราหมณ์เอ๋ย ขอให้คนทั้งหลาย
จงให้ทรัพย์แก่ท่านจากที่นี่ ท่านจง
นำเอาทรัพย์ไปบ้านของท่านเถิด”.

เสนกชาดก ที่ ๗.

๗. เสนกชาตกวรรณนา^๑

(๔๐๒)

วิภูษณตจิจิตโตติ อิทิ สตุถา
เซตวเน วิหรนโต อตุตโน ปณฺญาปารมี
อารพภ กเถสิ. ปจฺจุปฺปนฺนวดตุ
อุมฺมงฺกชาตเก^๒ อาวิภวิสุตติ.

อดีต พาราณสี ยี่ ชนโก นาม
ราชา ราชู การสิ. ตทา โพธิสตโต
พฺราหมณฺกุล นิพฺพตติ. เสนกฺกุมารโ
ติสุส นาม กรีสฺ. โส วยปฺตโต
ตกฺกสิลา ยี่ สพฺพลีปฺปานิ อุกฺคณฺหิตฺวา
พาราณสี ปจฺจาคนฺตฺวา ราชานํ
ปฺสฺสิ, ราชานํ อมฺจฺจฺจฺจาเน จเปสิ,
มฺहनฺตณฺจฺสุส ยสํ อนฺุปฺปทาสิ. โส
รณฺุโย อตุตฺตณฺุจ ฐมฺมณฺุจ อนฺุสาสิ.
มฺธฺรฺกโก ฐมฺมกฺทิโก หุตฺวา ราชานํ
ปณฺุจฺสุ สีเลสุ ปติฏฺฐาเปตฺวา ทาเน
อโปสถกฺมเม จ ทสฺกฺสฺลกฺมมฺเปถฺสุติ
อิมา ย กฺลฺยาณปฺฏิปทา ย ปติฏฺฐาเปสิ.

๘. พรรณนาเสนกชาดก

(๔๐๒)

พระศาสดาประทับอยู่ที่วัดเชตวัน
มหาวิหาร ทรงปรารภพระปัญญาบารมี
ของพระองค์ จึงตรัสชาดกนี้ มีคำ
ว่าท่านเหมือนคนใจลอย ดังนี้ เป็นต้น. เรื่อง
ในปัจจุบัน จะมีแจ้งในอุมมิงกชาดก.

ในอดีตกาล พระราชาพระนามว่า
ชนก เสวยราชสมบัติอยู่ที่กรุงพาราณสี.
ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูล
พราหมณ์. บิดามารดาตั้งชื่อเขาว่าเสนก-
กุมาร. เสนกกุมารนั้นโตขึ้น ได้เรียน
สรรพศิลปศาสตร์ที่นครตักสิลา แล้ว
กลับมายังกรุงพาราณสีเข้าเฝ้าพระราชา,
พระราชาทรงแต่งตั้งเขาในตำแหน่ง
อำมาตย์, และประทานยศชั้นสูงให้เขา
ด้วย. เขาสอนอรรถธรรมแก่พระราชา.
เป็นนักอภิปรายธรรมที่มีถ้อยคำคมคาย
ทำให้พระราชาทรงศีล ๕ และทรงปฏิปทา
ที่ดีงาม คือ ทาน การรักษาศูโภสถศีล

^๑ ฉ. ม. สตฺตฺกฺสฺตฺชาตกวรรณนา.

^๒ ขุ. ชา. ๒๘/๒๒๓.

สกลรณเจ พุทธาน์ ออุปาทกาลโ
 วย อโหสิ. ปกขทิวเสสุ ราชชา จ
 ออุปราชาทโย จ สพเพ สนุณิปติตวา
 ธมมสภํ สชฺเชนฺติ. มหาสตุโต
 สชฺชิตธมฺมสภายํ สุวธิปลฺลงฺกมชฺชคโต
 พุทฺธลีฬาย ธมฺมํ เทเสสิ, พุทฺธาน์
 ธมฺมกถาสทิสาวสฺส กถา โหติ.

และกษัตริย์รณมถ ๑๐. ทั่วแวันแคว้น
 เป็นเหมือนกับกาลที่พระพุทธรองค์เสด็จ
 อุตติขึ้น. ในวันครบปีกษั พระราชาและ
 ทุก ๆ คน เป็นต้นว่า อุปราชจะประชุม
 กันตระเตรียมธรรมสภาไว้. พระมหาสัตว์
 นั่งอยู่ท่ามกลางบัลลังก์ที่หอมระรื่น ณ
 ธรรมสภาที่เตรียมไว้ แสดงธรรมด้วย
 ลีลาคล้ายพระพุทธรเจ้า, และถ้อยคำ
 สำนวนของท่านก็คล้ายคลึงกับการตรัส
 ธรรมของพระพุทธรเจ้าด้วย.

อถญฺจตโร มหฺลลกพฺรหฺมโณ
 ธนภิกขุํ จริตวา กหาปณฺสทสฺสํ
 ลภิตวา เอกสฺมี พฺรหฺมณฺกฺล
 นิภฺชิปิตวา ปุณฺ “ภิกขุํ จริตฺสวามี”ติ
 คโต. ตสฺส คตกาเล ตํ กุลํ
 กหาปณฺ วนฺณเชสิ. โส อาคนฺตวา
 กหาปณฺ อหฺราเปสิ. พฺรหฺมโณ
 กหาปณฺ ทาตุํ อสฺกฺโกณฺโต อตฺตโน
 ธิตรํ ตสฺส ปาทปริจาริกํ กตวา
 อทาสิ. พฺรหฺมโณ ตํ คเหตฺวา
 พาราณสีโต อวิทุเร เอกสฺมี
 พฺรหฺมณฺคามเ วาสํ กปฺเปสิ. อถสฺส
 ภริยา ทหฺรตาย กาเมสุ อติตฺตา

ต่อมาพราหมณ์แก่คนหนึ่ง(มีอาชีพ)
 ท่องเที่ยวขอเงิน ครั้นได้มา ๑,๐๐๐
 กหาปณะแล้วก็ฝากไว้กับบ้านพราหมณ์
 ตระกูลหนึ่ง แล้วก็ไปด้วยหมายใจว่า
 “จะเที่ยวขออีก”. ในเวลาพราหมณ์-
 ขอทานนั้นไปแล้ว ตระกูลนั้นได้ใช้
 กหาปณะเสียหมด. พราหมณ์ขอทาน
 นั้นมาทวงกหาปณะ. พราหมณ์ไม่อาจ
 คืนกหาปณะให้ได้ จึงยกลูกสาวของตัว
 ให้เป็นภรรยาของพราหมณ์ขอทานนั้น.
 พราหมณ์จึงพาภรยานั้นไปอยู่ที่หมู่บ้าน
 พราหมณ์หมู่บ้าน ไม่ห่างจากนคร-
 พาราณสี. ครั้งนั้น ภรรยาของพราหมณ์

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๓-๒๔

อัญฌเนน ตรุณพราหมณเณน สทฺฐี
มิจฺฉาจารย์ จริ.

โสฬส หิ อตฺตปิยวตฺตุนิ นาม.
กตมานิ โสฬส? สาครโร สพฺพสวณฺตีหิ
น ตปฺปติ, อคฺคิ อุปาทาเนน น
ตปฺปติ, ราชา รชฺเชน น ตปฺปติ,
พาลो ปาเปหิ น ตปฺปติ, อิตฺถิ
เมถุนธมฺเมเน อลงฺกาเรเน วิชายนเนนาติ
อิเมหิ ตีหิ น ตปฺปติ, พฺรหฺมโณ
มฺนุเตหิ น ตปฺปติ, ฉายี วิหาร-
สมาปตฺติยา น ตปฺปติ, เสโข อปฺจเยน
น ตปฺปติ, อปฺปิจฺโฉ ชฺตฺตงฺคฺคฺเณน
น ตปฺปติ, อารทฺทวิริโย วิริยารมฺภเณ
น ตปฺปติ, ธมฺมกฺธิโก สากจฺฉาย น
ตปฺปติ, วิสาร์โท ปริสายน น ตปฺปติ,
สทฺฐโธ สงฺฆุปฺภุจฺฉาเนน น ตปฺปติ,
ทายโก ปริจฺฉาเคน น ตปฺปติ,
ปณฺฑิตโธ ธมฺมสฺสวเนน น ตปฺปติ,
จตฺสฺโส ปริสสา ตถาคตทสฺสเนน น
ตปฺปนฺตีติ.

ขอทานนั้นไม่อิ่มในกามเพราะตนยังสาว
อยู่จึงได้เป็นชู้กับพราหมณ์หนุ่มอีกคนหนึ่ง.

อันที่จริงสิ่งที่ได้ชื่อว่ากินไม่รู้จักอิ่ม^๑ มีอยู่
๑๖ อย่าง. ๑๖ อย่าง คืออะไรบ้าง?

- (๑) ทะเล ไม่รู้จักอิ่มด้วยน้ำที่ไหลมา
รวมทั้งหมด
- (๒) ไฟ ไม่รู้จักอิ่มด้วยเชื้อ
- (๓) พระราชา ไม่รู้จักอิ่มด้วยราชสมบัติ
- (๔) คนพาล ไม่รู้จักอิ่มด้วยบาป
- (๕) ผู้หญิง ไม่รู้จักอิ่มด้วยเมถุนธรรม
เครื่องแต่งตัวและการคลอदบุตร
รวม ๓ อย่างดังกล่าวมานี้
- (๖) พราหมณ์ ไม่รู้จักอิ่มด้วยมนต์
- (๗) นักเข้าฌาน ไม่รู้จักอิ่มด้วยสมาบัติ
อันเป็นวิหารธรรม^๒
- (๘) พระเสขะ ไม่รู้จักอิ่มด้วยการ (กำจัด)
กิเลสให้สิ้นไป.
- (๙) ผู้มีกน้อย ไม่รู้จักอิ่มด้วยจุดจักษ์คุณ
- (๑๐) ผู้ทำความเพียร ไม่รู้จักอิ่มด้วยการ
ทำความเพียร

^๑ ในปริศนารธรรม เรียกว่า กินเท่าไรไม่หายออก.

^๒ วิหารธรรม คือ ธรรมเป็นที่อยู่ของใจ หรือเรือนใจ
เช่น คนที่มีเมตตาประจำใจก็เรียกว่า มีเมตตาเป็น
วิหารธรรม จะเรียกว่า คุณธรรมประจำใจก็ได้.

- (๑๑) นักเทศน์ หรือนักปาฐกถา ไม่รู้จัก อิมด้วยการสนทนา
- (๑๒) ผู้กล้าหาญ ไม่รู้จักอิมด้วยการ เข้าสู่กลุ่มคน
- (๑๓) ผู้มีศรัทธา ไม่รู้จักอิมด้วยการทะนุ บำรุงสงฆ์
- (๑๔) ทายก ไม่รู้จักอิมด้วยการบริจาค
- (๑๕) บัณฑิต ไม่รู้จักอิมด้วยการฟังธรรม
- (๑๖) บริษัท ๔ ไม่รู้จักอิมด้วยการชม พระรูปพระโฉมของพระพุทธองค์.

สาปิ พุราหมณี เมถุนธมฺเมเน
 อติตฺตทา ตํ พุราหมณํ นีหริตฺวา
 วิสฺสฏฺฐจา ปาปกมมํ กาคุกามา
 หุตฺวา เอกทิวสํ ทุมมณา นิปชฺชิตฺวา
 “กั โภที”ติ วุตฺเต “พุราหมณ อหํ
 ตว เกเห กมมํ กาคุํ น สกุโกมิ,
 ทาสีทาสํ อาเนหี”ติ อาห. โภที
 ธนํ เม นตฺถิ, กั ทตฺวา อาเนหีติ.
 ภิกฺขุํ จริตฺวา ธนํ ปริเยสิตฺวา
 อาเนหีติ. เตเนหิ โภที ปาถะยฺยํ เม
 สชฺเชหีติ. सा दसस पृथस्तदुद्यज
 अपृथस्तदुद्यज . जम्भप्लिपुष्पं पुरेतुवा
 अतासि. पुराहमिणे कामनिकमरा-

นางพราหมณีคนนั้นก็ไม้อิมด้วย
 เมถุนธรรม ต้องการที่จะพรากพราหมณ์
 นั้นออกแล้วทำกรรมอันชั่วช้า (กับชายชู้)
 วันหนึ่งจึงทำเป็นเสียใจนอนอยู่ เมื่อสามี
 ถามว่า “น้องเป็นอะไร” ก็บอกว่า
 “ท่านพราหมณ์ น้องทำงานอยู่ในเรือน
 ของพี่ไม่ไหวแล้ว, ไปหาทาสีหรือทาส
 มาเถิด”. พราหมณ์กล่าวว่า เงินเรา
 ไม่มีน้องเอ๋ย, พี่จะให้อะไรเขาจึงจะเอา
 มาได้. พราหมณ์กล่าวว่า ก็พี่ไปเที่ยว
 ขอบานหาเงินมา แล้วจึงเอา(ทาสี)มาซี.
 พราหมณ์กล่าวว่า ถ้าเช่นนั้น น้อง
 จัดเตรียมเสบียงเดินทางให้พี่ซิ. นาง

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ธานีสุ จรฺนุโต สตุต กหาปณฺสตานิ
 ลภิตฺวา “อลิ เม เอตฺตํ ฐนํ
 ทาสีทาสมูลายา”ติ นินฺวตฺติตฺวา อตฺตโน
 คามิ อากจฺจนฺโต เอกสฺมี อุกก-
 ฬาสฺสกุฏจฺานเ ปสิพฺพกํ มุญฺจิตฺวา
 สตุตฺ ขาทิตฺวา ปสิพฺพกมุขิ อพฺนธิตฺวา
 ปานียํ ปิวิตฺ อติณฺโณ. อเอกสฺมี
 รุกฺขสฺสิเร เอโก กณฺหสฺปโป
 สตุตฺกณฺธํ ฆายิตฺวา ปสิพฺพกํ
 ปริสิตฺวา โภคํ อากฺขิตฺวา สตุตฺ
 ขาทนฺโต นิปฺชฺชิ.

พฺราหฺมโณ อากนฺตฺวา ปสิพฺพกสฺส
 อพฺภนฺตรํ อโนโลเกตฺวา ปสิพฺพกํ
 พนฺธิตฺวา อํเส กตฺวา ปายาสิ.
 อนฺตรามคฺเค เอกสฺมี รุกฺขเ นิพฺพตฺต-
 เทวตา ขนฺธวิฏฺเเป จตฺวา “พฺราหฺมณ
 สเจ อนฺตรามคฺเค วสิสฺสสิ, สยํ
 มริสฺสสิ, สเจ อชฺช ฆริํ คมิสฺสสิ,
 ภริยา เต มริสฺสสิ”ติ วตฺวา
 อนฺตรธาโย. โส โอลเณโต เทวตํ
 อทิสฺวา ภิโต มรณฺภเยน ตชฺชิโต

พฺราหฺมณินฺนํจึงจัดข้าวตูก่อนและข้าวตุง
 ให้พฺราหฺมณผัวนั้นเต็มถุงหนึ่ง. พฺราหฺมณ
 เทียวไปตามหมูบ้านนิคม และ ราชธานี
 ต่าง ๆ ได้เงินมา ๗๐๐ กหาปณะ เห็นว่า
 “เงินเท่านี้พอจะเป็นค่าทาสและ ทาสีได้”
 แล้วก็กลับ ขณะเดินทางมาบ้านของตัว
 ได้แก่ถุงออกกินข้าวตูก ในที่ที่มีน้ำ
 สมบูรณ์แล้วไม่ผูกปากถุงไว้ลงไปดื่มน้ำ
 เสีย. ขณะนั้น ภูพิชตัวหนึ่ง ที่โพรงไม้
 ต้นหนึ่งได้กลิ่นข้าวตูก จึงเลื้อยเข้าไปใน
 ถุงนอนขดกินข้าวตูกอยู่.

พฺราหฺมณมาถึง (หลังจากดื่มน้ำแล้ว)
 ไม่ทันได้ดูข้าวในถุง ผูกถุงยกขึ้นบ่าแบก
 ไปเลย. เทวดาที่สิงอยู่ที่ต้นไม้ต้นหนึ่ง
 ในระหว่างทาง ยืนอยู่ที่ค่าคบไม้จึงบอก
 ว่า “พฺราหฺมณเอ๋ย ถ้าเจ้าพักอยู่กลาง-
 ทาง, ตัวเองจะต้องตาย, ถ้าเข้าไป
 ถึงบ้านวันนี้, ภรรยาจะต้องตาย” แล้วก็
 หายตัวไป. พฺราหฺมณนั้นมองไม่เห็น
 เทวดาก็ (เกิดความ) กลัว หวาดหวั่นอยู่
 เพราะภัย คือความตาย จึงร้องให้

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โรทนต์ ปรีเทนต์ พาราณสีนคร-
ทวาริ สมปาปณี.

คร่ำครวญมา จนถึงประตูเมือง
พาราณสี.

ดทา จ ปณฺณรสฺสโปสโถ โหติ
อลงฺกตธมฺมาสเน นิสิตฺติวา โพร-
สตุตฺตสฺส ธมฺมกถนทิวโส. มหาชนา
คณฺฐปฺปฬาทิหตุถา วคฺควคฺคา หุตฺวา
ธมฺมกถํ โสตุํ คจฺจนฺติ. พุราหฺมณเ
ดํ ทิสฺวา “กหํ คจฺจนฺต ตาตา”ติ
ปฺจฺจึ. “พุราหฺมณ อชฺช เสนกปณฺชิโต
มธุเรณ สเรณ พุทฺธสีฬาย ธมฺมํ
เทเสติ, กิํ ตฺวปี น ชานาสี”ติ วุตฺเต
จินฺเตสิ “ปณฺชิโต กิร ธมฺมกถิโก,
อหฺมจฺมฺหิ มรณภยตฺตฺชิโต, ปณฺชิโต โช
ปน มหนฺตฺปิ โสกํ นีหริตุํ สกฺโกติ,
มยาปี ตตฺถ คณฺตุวา ธมฺมํ โสตุํ
วฏฺฏตี”ติ. โส เตน สทฺธิ ตตฺถ
คณฺตุวา มหาสตุตฺตํ ปริวารेतฺวา
นิสินฺุนาย สราชิกาย ปริสาย ปริยนฺเต
สตุตฺตฺปสิฬุพฺเพน ขนฺุชคเตน ธมฺมาสนโต
อวิทฺุเร มรณภยภีโต โรทมาโน
อฏฺุจาสิ. มหาสตุโต อากาสคฺงคํ
โอดาเรนฺโต รिय อมตวสฺสํ วสฺสฺนฺโต

วันนั้น เป็นวันอุโบสถ ๑๕ คำ
เป็นวันที่พระโพธิสัตว์จะนั่งแสดงธรรมบน
ธรรมาสน์ที่ตกแต่งแล้ว. คนเป็นอันมาก
ต่างก็ถือของหอมและดอกไม้เป็นต้น ไป
ฟังธรรมกถาเป็นพวก ๆ. พราหมณ์เห็น
ดังนั้นจึงถามว่า “พ่อคุณจะไปไหนกันนี้”.
เมื่อเขากล่าวว่า “ท่านพราหมณ์ วันนี้
เสนกบัณฑิตจะแสดงธรรมด้วยลีลาอย่าง
พระพุทธรเจ้า ด้วยเสียงอันไพเราะ, แม้
ท่านไม่รู้หรือ” พราหมณ์จึงคิดว่า
“ทราบแล้ว ผู้แสดงธรรมเป็นคนฉลาด,
อันหนึ่งเล่า ตัวเราก็กว่าตายมาก, อันคนที่
ฉลาดนั้นเล่าย่อมสามารถที่จะปลดเปลื้อง
ความโศกอย่างใหญ่หลวงของเราได้, ตัว
เราจึงควรไปฟังธรรมที่นั่น”. พราหมณ์
จึงไปที่นั่นพร้อมกับฝูงคนนั้น เพราะ
กลัวตายจึงยื่นร้องให้อยู่สุดชุมชนพร้อมทั้ง
พระราชานั้ที่นั่งล้อมพระมหาสัตว์อยู่ไม่ห่าง
จากธรรมาสน์ทั้ง ๆ ที่ถูกข้าวดูยงอยู่
บนป่า. พระมหาสัตว์แสดงธรรม

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๓-๒๕

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วีย จ ฌมมึ เทเสติ. มหาชนโน
สญชาตโสมนสฺโส สาธุการํ ทตฺวา
ฌมมึ อสฺโสสิ.

ปณฺฑิตา จ นาม ทิสาจกุกฺกา
โหนฺติ. ตสฺมี ขณฺเ มหาสตุโต ปสนฺนานิ
ปญฺจปฺปสาทานิ อุกฺขิณี อุมฺมิเลตฺวา
สมนฺตโต ปริสํ โอลิเกนฺโต ตํ
พฺราหฺมณํ ทิสฺวา จินฺตสิ “อัยฺ เอตฺตกา
ปฺริสา โสมนสฺสชาตา สาธุการํ ทตฺวา
ฌมมึ สฺสุนาติ, อัยฺ ปนโก พฺราหฺมโณ
โทมนสฺสปฺตโต โรทติ, เอตฺสฺส
อพฺภนฺตเร อสฺสฺชนนสมตฺถเนน โสเกน
ภวิตพฺพํ, ตมฺพสฺส มลฺลํ อมฺพิเลน
ปฺหริตฺวา วีย อมฺพผลปาดนํ^๑ วีย
ปทุมปฺตโต อุกทกพินฺทํ วีย วินิวตฺเตตฺวา

ประหนึ่งว่า ทำให้อากาศคงค้ำไหลลง
เหมือนทำให้ฝนน้ำอมฤตตกลง. มหาชน
เกิดความโสมนัสให้สาธุการแล้วพึงธรรม.

ก็ธรรมดาคนฉลาดย่อมมองเห็นไป
ทั่วทิศ. ขณะนั้น พระมหาสัตว์สี่มตา
ทั้งสองซึ่งมีประสาททั้ง ๕ แจ่มใส มองดู
ฝูงคนโดยรอบ เห็นพราหมณ์คนนั้นจึง
คิดว่า “ฝูงคนเหล่านี้ มีความยินดี
ซ้องสาธุการพึงธรรมอยู่, แต่พราหมณ์
คนหนึ่งกลับเสียใจ ร้องไห้, ภายในใจ
ของเขาจะต้องมีความเสียใจอันสามารถ
ทำให้น้ำตาไหลได้, เราจะต้องแสดงธรรม
แก้ไขให้เขาหายโศกเศร้า กลับดีใจใน
สถานที่นี้ให้ได้ เหมือนเคาะสนิมทองแดง
แล้วกัดด้วยของเปรี้ยว เหมือนเขย่าผล

^๑ ฉ. ม. ตมฺสฺส อมฺพิเลน ปฺหริตฺวา ตมฺพมฺลํ วีย.

^๑ อากาศคงค้ำ คือ น้ำตกหิมะแห่งหนึ่ง ตาม
ตำนานกล่าวว่า น้ำตกแห่งนี้เกิดจากสระอโนดาต
ที่รับน้ำจากภูเขาคิเมพานต์ (หิมาลัย) แล้วไหลมา
กระทบภูเขา แยกออกเป็นหลายสาย สายที่พุ่งขึ้น
ไปในอากาศแล้ว ตกลงมายังหลังแผ่นดิน เรียกว่า
อากาศคงค้ำ ก็คือ น้ำตกนี้เอง ที่ว่าแสดงธรรม
ประหนึ่งว่าทำให้อากาศคงค้ำไหลลงนั้น หมาย-
ความว่า แสดงอย่างไม่คิดขัด ถึงอกถึงใจ เหมือน
น้ำตก ตกลงไม่ขาดสาย.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอตฺถเว นํ นิสฺสโสกํ ตุฏฺฐมาณสํ
กตฺวา ธมฺมํ เทเสสฺสามิ”ติ. โส ตํ
อามนฺเตตฺตฺวา “พฺรหฺมณฺเอย เสนกปณฺฑิตฺโต
นามาหํ, อิทาเนว ตํ นิสฺสโสกํ
กริสฺสามิ, วิสฺสฎฺฐโจ กเถหิ”ติ เตน
สทฺฐี สลฺลปนฺโต ปจฺมํ คาถมาห

มะม่วงให้ร่วงลงจากต้น และเหมือน
ทำให้หยาดน้ำตกจากใบบัว”. พระ
โพธิสัตว์จึงเรียกพราหมณ์นั้นมาแล้วพูดว่า
“พราหมณ์เอ๋ย เราชื่อเสนกบัณฑิต, เรา
จะทำให้ท่านหายโศกเศร้าเดี๋ยวนี้แหละ,
ขอให้ท่านจงวางใจเล่าเรื่องไปเถิด” เมื่อ
จะพูดจากับพราหมณ์ จึงกล่าวคาถาแรก
ว่า

๔๖. “วิพฺพนฺตจิตฺโต กุปิตินุทฺริโยสิ
เนตฺเตเตหิ เต วาริคณา สวณฺติ
กิณฺเต นฏฺฐํ กิ ปน ปตฺถยาโน
อิธาคมา พฺรหฺมณ อิงฺฆ พฺรุหิ”ติ.

๔๖. “ท่านเหมือนคนใจลอย มีนัยน์ตา
ไม่ปกติ น้ำตาที่ไหลพรากจาก
นัยน์ตาทั้งสองข้างของท่าน ท่าน
เสียอะไรไป หรือว่าท่านต้องการ
อะไรจึงมาที่นี่ เชิญบอกมาเถิด
พราหมณ์เอ๋ย”.

ตตฺถ กุปิตินุทฺริโยสึติ จกฺขณฺทฺริยเมว
สนฺธาย “กุปิตินุทฺริโยสึ”ติ อาห.
วาริคณาติ อสฺสุพินฺทุนิ. อิงฺฆาติ
โจทฺนตฺถ นิปาโต. ตํ หิ มหาสฺตฺโต
โจทฺนโต เอวมาห “พฺรหฺมณฺ สตฺตา
นาม ทฺวีหิ การเณหิ โสจฺนฺติ
ปริเทวนฺติ สตฺตฺสงฺขาเรสุ กิสมฺมิจิเทว
ปิยฉาติเก นฏฺฐเ วา, กิณฺจิเทว
ปิยฉาติเก ปตฺถเอตฺวา อลภฺนฺตา วา.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มีนัยน์ตา
ไม่ปกติ พระโพธิสัตว์กล่าวว่า “มีอินทรีย์
กำเริบ” หมายถึง จักขุอินทรีย์อย่างเดียว.
คำว่า น้ำตา ได้แก่ หยาดน้ำตา. คำว่า
อิงฆ เป็นนินิบาด ในอรรถว่าเตือน.
ความจริง พระมหาสัตว์เมื่อจะเร่งรัด
พราหมณ์นั้นให้ตอบ จึงกล่าวอย่างนี้ว่า
“พราหมณ์เอ๋ย ธรรมดาสัตว์ทั้งหลายย่อม
เศร้าโศก คร่ำครวญด้วยเหตุ ๒ ประการ

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๕
๖
๗
๘
๙
๑๐
๑๑
๑๒
๑๓
๑๔
๑๕
๑๖
๑๗
๑๘
๑๙
๒๐
๒๑
๒๒
๒๓
๒๔
๒๕
๒๖
๒๗
๒๘
๒๙
๓๐
๓๑
๓๒
๓๓
๓๔
๓๕
๓๖
๓๗
๓๘
๓๙
๔๐
๔๑
๔๒
๔๓
๔๔
๔๕
๔๖
๔๗
๔๘
๔๙
๕๐

ตตถ กิณฺเต นฺนุจฺ, กิ วา ปน
ปตฺถยฺนฺโต ตฺวํ อิธาคโต, อิหํ เม
ขิปฺปํ พุริหิ”ติ.

คือ บรรดาสัตว์หรือสังขาร จะเป็นญาติ
อันเป็นที่รักใคร่คนใดคนหนึ่งสูญหายไป,
หรือปรารถนาญาติอันเป็นที่รักใคร่คนใด
คนหนึ่งแล้วไม่ได้. ใน ๒ ประการนี้
ท่านได้สูญเสียอะไรไป, หรือว่าท่าน
ปรารถนาอะไรจึงมาที่นี้, ขอให้ท่านบอก
เรื่องนี้แก่เราโดยเร็วเถิด”.

อถสฺส อตฺตโน โสภการณํ กถนฺโต
พฺรหฺมณฺเณ ทฺติยํ คาทมาห

ที่นั่น พราหมณ์เมื่อจะบอกเหตุที่
เศร้าโศกของตนแก่พระโพธิสัตว์นั้น จึง
กล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

๔๗. “มียฺเยถ ภริยา วชโต มมชฺช
อจฺจฺจโต มรณมาห ยฺกฺโข
เอเตน ทฺกฺเขน ปเวธิตฺสฺมิ
อฺกฺขาหิ เม เสนก เอตมตฺถนฺ”ติ.

๔๗. “เทวดาบอกว่า เมื่อข้าพเจ้าไปบ้าน
ภรรยาจะตาย เมื่อไม่ไปวันนี้
ความตายจะมีแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้า
ตกใจกลัว เพราะทุกข์อันนี้ ข้าแต่
ท่านเสนก ขอให้ท่านบอกเหตุผลนี้
แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด”.

ตตถ วชโตติ เกหํ อจฺจนฺตสฺส.
อจฺจฺจโตติ อจฺจนฺตสฺส. ยฺกฺโขติ
อนฺตรามคฺเค เอกา รุกฺขเทวดา
เอวมาหาติ วทติ. สฺวา กิร เทวดา
“ปสิพฺพเก เต พฺรหฺมณฺณ กณฺหสฺปโป”ติ
อนาจิภฺชนฺติ โปธิสฺตตฺสฺส ฌาณา-
นุภาวปฺปกาสนตฺถํ นาจิภฺชิ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เมื่อ
ข้าพเจ้าไปบ้าน หมายความว่า เมื่อ
ข้าพเจ้าไปเรือน. คำว่า อจฺจฺจโต คือ
เมื่อไม่ไป. คำว่า เทวดา พราหมณ์บอกว่า
รุกขเทวดาตนหนึ่งในระหว่างทางได้บอก
อย่างนี้. นัยว่า เทวดานั้นไม่บอกว่า
“งูพิษอยู่ในถุงของท่าน พราหมณ์เอ๋ย”

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอเตน ทุกฺเขนาติ คจฺจนโต ภริยาย
มรณทุกฺเขน อคจฺจนโต อตฺตโน
มรณทุกฺเขน, เอเตนสฺมิ ปเวริโต
ผนฺทิตโต กมฺปิโต.

เอตมตฺตุนฺติ เอตํ การณํ. เยน เม
การณน คจฺจนโต ภริยาย มรณํ,
อคจฺจนโต อตฺตโน มรณํ โหติ, เอตํ เม
การณํ อภฺขาทิตี อตฺโต.

มหาสตุโต พุราหุมนสฺส วจนํ
สตุวา สมฺภูทมตฺตเก ชาลํ ชิปฺนุโต วีย
ณานชาลํ ปตฺตริตฺวา “อิมสํ สตุตฺตานํ
พฺหุณี มรณการณานิ สมฺภูเท นิมุคฺคาปิ
มรฺนฺติ, ตตฺถ วาพฺมจฺเจหิ คหิตาปิ,
กฺงฺคาย ปติตฺตาปิ, ตตฺถ สฺสุมารฺเหหิ
คหิตาปิ, รุกฺขโต ปติตฺตาปิ, กณฺฐเกน
วิทฺธาปิ, นานปฺปการฺเหหิ อาวฺธฺเหหิ
ปฺหตฺตาปิ, วิสํ ขาทิตฺวาปิ, อฺพฺพนฺธิตฺวาปิ

ไม่บอกเพื่อจะประกาศอานุภาพแห่งญาณ
ของพระโพธิสัตว์.

คำว่า เพราะทุกข์อันนี้ หมายความว่า
ข้าพเจ้าตกใจกลัว คือ ใจสั่นหวั่นไหว
เพราะทุกข์คือความตายของภรรยา เมื่อ
ข้าพเจ้าไปถึงบ้าน เพราะทุกข์คือความ
ตายของตัวเองเมื่อข้าพเจ้าไม่ไปบ้านวันนี้.

คำว่า เหตุผลนี้ ได้แก่ เหตุนั้น. อธิบายว่า
เมื่อข้าพเจ้าไปถึงบ้าน ความตายจะมีแก่
ภรรยา, หรือเมื่อข้าพเจ้าไม่ไป ความ-
ตายจะมีแก่ตัวข้าพเจ้าเอง เพราะเหตุ
อันใด, ขอให้ท่านบอกเหตุอันนั้นแก่
ข้าพเจ้าด้วย.

พระมหาสัตว์ได้ฟังคำของพราหมณ์
แล้วจึงแผ่ชายแห่งญาณออกไป ดูกลง
อวนในท้องทะเล คิดไปว่า “เหตุแห่ง
การตายของสัตว์เหล่านี้มีมากมาย คือ
จมน้ำตายก็มี, ถูกปลาร้ายในทะเลกัดตาย
ก็มี, ตกน้ำตายก็มี, ถูกจระเข้ในแม่น้ำ
กัดตายก็มี, ตกต้นไม้ตายก็มี, ถูกของ-
แหลมแทงตายก็มี, ตายเพราะถูกประหาร
ด้วยอาวุธชนิดต่าง ๆ ก็มี, กินยาพิษ

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีภาษาไทย ป-พ.๑๓-๒๕

ปปาเต ปติตปิ, อติสิตาทีหิ วา นานุปกาเรหิ วา โรเคหิ อุปุทฺตปิ มรณฺติเยว, เอวํ พุสฺส มรณการณฺสฺส กตเรน นฺุ โข การณฺน อชฺชเสส พฺราหฺมโณ อนุตฺรามคฺเค วสนฺโต สยํ มริสฺสตี, เคะมสฺส วชฺโต ภริยา มริสฺสตี”ติ จินฺเตสิ.

จินฺเตนฺโต จ พฺราหฺมณฺสฺส ขนฺธฺ ปสิพฺพกํ ทิสฺวา “อิมสฺมี ปสิพฺพเก เอเกน สปุเปน ปวิฏฺเฐน ภวิตพฺพํ, ปวิสนฺโต จ ปน โส สปุโป อิมสฺมี พฺราหฺมณฺ ปาตฺราสสมเย สตุตฺตํ ขาทิตฺวา ปสิพฺพกมฺขํ อพฺนฺชิตฺวา ว ปานียํ ปาตฺตํ คเต สตุตฺตคฺนฺธฺน ปวิฏฺโจะ ภวิสฺสตี, พฺราหฺมโณปิ ปานียํ ปิวิตฺวา อากโต สปุปฺสฺส ปวิฏฺฐภาวํ อชานิตฺวา ปสิพฺพกํ พนฺชิตฺวา อาทาย ปกุกฺกนฺโต ภวิสฺสตี, สุวายํ อนุตฺรามคฺเค วสนฺโต สายํ วสนฺภูจฺจานํ ‘สตุตฺตํ ขาทิสฺสามี’ติ ปสิพฺพกํ มุญฺจิตฺวา หตฺถํ ปเวเสสฺสตี, อถ นํ สปุโป หตฺถเ ฉลิตฺวา ชีวิตกฺขยํ ปาเปสฺสตี, อิทมสฺส อนุตฺรามคฺเค

ตายกิมิ, ผูกคอตายกิมิ ตกเหวตายกิมิ, ตายเพราะถูกความหนาวเกินไปเป็นต้น หรือถูกโรคนานาประการเบียดเบียนตาย กิมิเหมือนกัน, บรรดาเหตุของความตาย มากมายดังกล่าวมานี้ พราหมณ์คนนี้ เมื่อพักอยู่ในระหว่างทาง ตัวเองต้องตาย ในวันนี้, แต่เมื่อเขาไปถึงบ้าน ภรรยา จะต้องตายเพราะเหตุอะไรกันนะ”.

ขณะที่กำลังคิดอยู่ ก็แลเห็นถุงบนบ่าของ พราหมณ์ก็รู้ได้ด้วยญาณคือความฉลาด ในอุบายว่า “ในถุงนี้คงมีงูตัวหนึ่งเข้าไป, ก็แล งูนั้น เมื่อเข้าไป เมื่อพราหมณ์ คนนี้กินข้าวตูในเวลาอาหารเข้าแล้ว ไม่ทันผูกปากถุงไปตีมน้ำเสีย งูตัวนั้นก็ เข้าไป เพราะกลิ่นข้าวตู, ส่วนพราหมณ์ ตีมน้ำเสร็จแล้วก็มา คงไม่รู้ว่ามีงูเข้าไป ในถุงจึงผูกถุงพาไป, พราหมณ์คนนี้ พักอยู่ระหว่างทาง ตอนเย็นในที่พักแก็ อกุออกด้วยคิดว่า จะกินข้าวตู ก็ต้อง สอดมือเข้าไปในถุง, ตอนนั้นงูก็กัดมือ เขาถึงตาย, นี่คือเหตุแห่งการตายของ พราหมณ์นั้น เมื่อพักอยู่ระหว่างทาง, แต่ถ้าพราหมณ์นี้กลับไปบ้าน, งูก็จะ

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วสนุตสฺส มรณการณํ, สเจ ปน เคหํ
 คจฺเจยฺย, ปสิพฺพโก ภริยาย หตฺถคโต
 ภวิสฺสติ, ส ‘อนุโตภณฺฑํ
 โอลเกสฺสามิ’ติ ปสิพฺพกํ มุญฺจิตฺวา
 หตฺถํ ปเวเสสฺสติ, อถ นํ สปุโป
 ํสิตฺวา ชีวิตฺกฺขยํ ปาเปสฺสติ, อิทมฺสฺส
 อชฺช เคหํ คตสฺส ภริยาย
 มรณการณนฺ”ติ อุบายโกสลลฺลวณเณว
 อญฺญาสิ.

อถสฺส เอตทโหสิ “อิมินา
 กณฺหสฺปุเปน สฺสุเรน นิพฺภเยน ภวิตฺพฬํ,
 อยํ หิ พฺรหฺมณฺสฺส มหาผาสฺกํ
 ปหรนฺโตปิ ปสิพฺพเก อตฺตโน จลนํ
 วา ฆนฺทนํ วา น ทสฺเสติ, เอวฺรุบาย
 ปริสาย มชฺฌเป อตฺตโน อตฺติกาวัน
 ทสฺเสติ, ตสฺมา อิมินา กณฺหสฺปุเปน
 สฺสุเรน นิพฺภเยน ภวิตฺพฬนฺ”ติ อิทํปิ
 โส อุบายโกสลลฺลวณเณว ทิพฺพจฺกฺขนา
 ปสฺสนฺโต วิย อญฺญาสิ. เอวํ
 สราชิกาย ปริสาย มชฺฌเป สปุโป
 ปสิพฺพเก ปวิสฺนตํ ทิสฺวา จิตฺปุริโส
 วิย มหาสฺตโต อุบายโกสลลฺลวณเณว
 ปริจฺฉินฺทิตฺวา พฺรหฺมณฺสฺส ปญฺหํ

ต้องไปถึงมือของภรรยา, ภรยานั้นก็จะ
 แก่ตุงออกด้วยคิดว่า จะดูของที่อยู่ที่ข้างใน
 ก็จะสอดมือเข้าไปตอนนั้น ภูก็จะกัดมือ
 ทำให้ถึงตาย, นี่คือเหตุของการตายของ
 ภรรยาพราหมณ์คนนี้ผู้กลับ ถึงบ้าน”.

ตอนนั้น พระโพธิสัตว์ได้มีความคิด
 นี้ว่า “ภูพิชตัวนี้ถึงจะร้ายแรงก็คง
 ปลอดภัย, เพราะว่า ถึงแม้จะทำลาย
 ความผาสุกอย่างมากของพราหมณ์ ก็
 ไม่ได้แสดงการดิ้นรน หรือเคลื่อนไหว
 ตัวมันในถุง, และแม้ในท่ามกลางฝูงคน
 เช่นนี้ มันก็จะไม่แสดงให้เห็นว่ามีมันอยู่
 ในถุง, ฉะนั้น ภูพิชตัวนี้ถึงจะร้ายแรงก็
 คงจะไม่มีภัย” พระโพธิสัตว์ทราบเรื่อง
 แม้นี้ด้วยญาณคือความฉลาดในอุบาย
 ประหนึ่งว่าเห็นด้วยตาทิพย์. พระมหาสัตว์
 ครั้นกำหนดรู้ด้วยญาณคือความฉลาดใน
 อุบายนั่นเอง ประหนึ่งคนที่เห็นงูกำลัง
 เข้าไปในถุง เมื่อจะถามปัญหาแก่

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างทันฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กถเนโต ตติยํ กถมาห

พราหมณ์ท่ามกลางฝูงคนที่มีพระราชา
อยู่ด้วยอย่างนี้ จึงกล่าวคาถาที่ ๓ ว่า

๔๘. “พหูนิ ฐานานิ วิจินตยิตวา
ยเมตถ วกขามิ ตเทว สจฺจํ
มณฺเฑมิ เต พฺราหฺมณ สตฺตฺถสฺสํ
อฆานโต กณฺหสฺสโป ปวิฏฺโจะ”ติ.

๔๘. “ข้าพเจ้าได้คิดดูเหตุหลายประการ
แล้ว กล่าวถึงเหตุใด ในเหตุหลาย-
อย่างนี้ เหตุนั้น เป็นความจริง
พราหมณ์เอ๋ย ข้าพเจ้าเข้าใจว่า
งูพิษตัวหนึ่ง ได้เข้าไปในถุงข้าวตู
โดยท่านไม่รู้”.

ตตถ พหูนิ ฐานานีติ พหูนิ
การณานิ. วิจินตยิตวาติ ปฏิวิษณิตวา
จินตาวเสน ปวตตปฏิวเโ วิย หุตฺวา.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เหตุ
หลายประการ ได้แก่ เหตุมากมาย. คำว่า
ได้คิดดูแล้ว หมายถึง แทะตลอดแล้ว คือ
เหมือนความรู้แจ้งที่เป็นไปได้ด้วยอำนาจ
แห่งการนี้ก็คิด.

ยเมตถ วกขามีติ ยนฺเต อหํ เอเตสุ
การณेषु เอกํ การณํ วกขามิ. ตเทว
สจฺจนฺติ ตเทว ตถํ ทิพฺพจกฺขณา ทิสฺวา
กถิตสทิสํ ภาวิสฺสตีติ ทิเปติ.

คำว่า ข้าพเจ้าจะพูดถึงเหตุใด ในเหตุ
หลายอย่างนี้ หมายความว่า ในเหตุ
เหล่านี้ เหตุอย่างเดียวใดที่ข้าพเจ้าจะ
บอกแก่ท่าน. คำว่า เหตุนั้นเท่านั้นเป็น
ความจริง ท่านแสดงว่า เหตุนั้น เท่านั้น
เป็นความจริง คือ ต้องเป็นเช่นเดียวกับ
เห็นด้วยตาทิพย์แล้วจึงพูดออกมา.

มณฺเฑมิมิ สลฺลกฺเขมิ. สตฺตฺถสฺสํ
สตฺตฺปสิพฺพกํ. อฆานโตติ อฆานนฺตสฺเสว

คำว่า เข้าใจว่า หมายถึง กำหนดรู้.
คำว่า ข้าวตู ได้แก่ ถุงข้าวตู. คำว่า

เอโกกัณเฑาะรูปไป ปวิฏโจติ มณฺเฑาะมิตติ.

โดยท่านไม่รู้. หมายความว่า ข้าพเจ้า
เข้าใจว่า ฐุพิษตัวหนึ่งได้เข้าไปเมื่อท่าน
ไม่รู้ตัวเลย.

เอวญจ ปน วตฺวา “อตุถิ เต
พฺรหฺมณฺ เอตสฺมิ ปสิพฺพเก สตุตุ”ติ
ปฺจฺฉิ. อตุถิ ปณฺชิตาติ. อชฺช
ปาตฺราสเวลาย สตุตุ ขาทิตฺติ. อาม
ปณฺชิตาติ. กตฺถ นิสิตฺวาติ. อรณฺเญ
รุกฺขมฺลสฺมินฺติ. สตุตุ ขาทิตฺวา ปานียํ
ปาตุํ คจฺฉนฺโต ปสิพฺพกมฺขํ พนฺธิ, น
พนฺธิติ. น พนฺธิ ปณฺชิตาติ. ปานียํ
ปวิทฺวา อาคโต ปสิพฺพกํ น
โอโลเกตฺวา พนฺธิติ. อนโโลเกตฺวา
พนฺธิ ปณฺชิตาติ. “พฺรหฺมณฺ ตว
ปานียํ ปาตุํ คตฺถกาเล อชานนฺตสฺเสว
เต สตุตุคฺนฺเรน ปสิพฺพกํ สบฺโป
ปวิฏฺโจติ มณฺเฑาะมิ, เอวเมตฺถ อาคโต
ตุวํ, ตสฺมา ปสิพฺพกํ โอตฺวาเรตฺวา
ปฺริสฺมชฺเฒ ฐเปตฺวา ปสิพฺพกมฺขํ
โมเจตฺวา ปฏิกฺกมฺม จิโต เอกํ
ทณฺฑกํ คเหตุวา ปสิพฺพกํ ตาว
ปฺหร, ตโต ปตฺถณฺณํ สฺสุตฺติสทฺทํ
กตฺวา นิภฺขมฺนฺตํ กณฺเฑาะรูปํ ทิสฺวา

ก็แล พระโพธิสัตว์กล่าวเช่นนี้แล้ว
จึงถามว่า “ในกระสอบใบนั้นของท่านมี
ข้าวตุกไหมท่านพราหมณ์”. พราหมณ์
ตอบว่า มีครับพ่อบัณฑิต. พระโพธิสัตว์
ถามว่า เวลาอาหารเข้าวันนี้ ท่านกิน
ข้าวตุกหรือ. พราหมณ์ตอบว่า ถูกแล้ว
ท่านบัณฑิต. พระโพธิสัตว์ถามว่า ท่าน
นั่งที่ไหน. พราหมณ์ตอบว่า ที่ต้นไม้
ในป่า. พระโพธิสัตว์ถามว่า ท่านกิน
ข้าวตุกเสร็จแล้วจะไปดื่มน้ำ ได้ผูกปากถุง
หรือไม่ได้ผูก. พราหมณ์ตอบว่า ไม่ได้ผูก
ท่านบัณฑิต. พระโพธิสัตว์ถามว่า ท่าน
ดื่มน้ำมาแล้วผูกถุงไม่ได้ตรวจดูถุงใช่ไหม.
พราหมณ์ตอบว่า ข้าพเจ้าผูกไม่ทันได้
ตรวจดู ท่านบัณฑิต. พระโพธิสัตว์กล่าว
ว่า “ท่านพราหมณ์ ข้าพเจ้าเข้าใจว่า
ในเวลาที่ท่านไปเพื่อดื่มน้ำ ฐุเข้าไปในถุง
เพราะกลืนข้าวตุก เมื่อท่านไม่รู้เลย, ท่าน
จึงมาที่นี่เพราะเหตุดังกล่าวมานี้, เพราะ
ฉะนั้น ขอให้ท่านลดถุงมาวางไว้ท่ามกลาง

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๓-๒๕

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นิกุกกุโข ภวิสฺสสฺสตี จตุตฺถํ คาคมาห

ขุมนุมนุชช น แล้วแก้มูกออกถอยไปยืนอยู่ แล้วเอาไม้มาท่อนหนึ่งเกาะมูกดูก่อน, ต่อจากนั้น ท่านก็จะต้องเห็นงูพิษแผ่แม่เบี้ย เลื้อยออกมาทำเสียงฟ่อ ๆ ก็จะทำยสงสัย” แล้วจึงกล่าว คาคาที่ ๔ ว่า

๔๘. “อาทาย ทณฺฑํ ปริสฺสมุภ ภาสฺสตี
ปสฺเสพมุคฺ อูรคฺ ทุชิวฺหํ
ฉินฺหทชฺช กงฺขํ วิจิกิจฺฉิตานิ
ภุขงฺคมฺ ปสฺส ปมฺญจ ภาสฺสตนฺ”ติ.

๔๙. “ท่านจงเอาท่อนไม้มาฟาดมูก ก็ จะเห็นงูลิ้นแฉกมีน้ำลายไหล ท่าน จงตัดความสงสัยและความเคลือบ- แคลงใจเสียในวันนี้ จงแก้มูกออก แล้วก็จะเห็นงู”.

ตตฺถ ปริสฺสมุภาติ ปหฺร. ปสฺเสพ-
มุคฺนติ เอพปคฺฉฺรณฺเตน มุเชน เอพมุคฺ
ปสิพฺพโกโต นิกฺขมฺนตฺ ทุชิวฺหํ อูรคฺ
ปสฺส.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ฟาด ได้แก่ จงตี. คำว่า จะเห็นงูลิ้นแฉก คือ ท่านจะเห็นงูลิ้น ๒ แฉก ที่มีน้ำลายไหล เพราะมีน้ำลายไหลออกจากปาก กำลัง เลื้อยออกมาจากมูก.

ฉินฺหทชฺช กงฺขํ วิจิกิจฺฉิตานิตติ “อดฺธิ
นุ โข เม ปสิพฺพเก สบฺโป, อุทาคฺ
นตฺตี”ติ กงฺขํ เจว ปุณฺปุณฺ
อุปฺปชฺชมานานิ วิจิกิจฺฉิตานิ. จ อชฺช
ฉินฺท, มยฺหํ สทฺทท, อวิตถํ หิ เม
พฺยากรณฺ, อิทาเนว นิกฺขมฺนตฺ ภุขงฺคมฺ
ปสฺส ปมฺญจ ภาสฺสตนฺติ.

คำว่า ท่านจงตัดความสงสัย และความ เคลือบแคลงใจเสียในวันนี้ หมายความว่า ความสงสัยและความเคลือบแคลงใจ ที่เกิดขึ้นเรื่อย ๆ ว่า “มูกของเราจะมีงู หรือไม่หนอ” ท่านจงตัดเสียในวันนี้, คือ จงเชื่อเราเถิด, เพราะคำทำนาย ของเราไม่เหลวไหล, ท่านจะเห็นงูเลื้อย ออกมาเดี๋ยวนี้แหละ แก้มูกออกซี.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พราหมณ์ มหาสตุตสสุส กถิ สุตวา
สวัโคโค ทยปุตโต ตถา อกาลิ.
สไปปิ โภเค ทนุแทน ปหโร
ปสิพุกมฺขมา นิภุมิตฺวา มหาชนํ
โโอลเกนุโต อฏฺฐาสิ. ตมตฺถํ ปกาเสนุโต
สตุตา ปณฺจมี คาถมาห

พราหมณ์ฟังคำของพระมหาสัตว์แล้วก็
ตกใจกลัว จึงได้ทำอย่างที่พระโพธิสัตว์
แนะนำ. ส่วนนงถูกฟาดด้วยไม้ที่ชนดกก็เลื้อย
ออกมาจากปากถุมองดูมหาชนอยู่. พระ-
ศาสดาเมื่อจะทรงประกาศความข้อนั้น จึง
ตรัสคาถาที่ ๕ ว่า

๕๐. “สวัคฺครูโป ปริสาย มชฺฌ
โส พฺราหฺมโณ สตุตฺตสฺสํ ปมุญฺจิ
อต นิภุมิ อฺรโค อุกฺคเตโช
อาสิวิโส สไปโป ฌณฺ์ กริตฺวา”ติ.

๕๐. “พราหมณ์นั้นมีท่าทางตกใจ จึง
แก้มือขำตูดอก ท่ามกลางฝูงชน
ขณะนั้น ญพิชซึ่งมีพิชร้ายแรงก็แผ่
แม่เบี้ยเลื้อยออกมา”.

สไปปฺสส ฌณฺ์ กตฺวา นิภุขนฺตกาเล
มหาสตุตสฺส สพฺพณฺุณฺุพฺพุทฺทสฺเสว
พฺยาकरणํ อโหสิตี มหาชนโน เจลฺกฺเขป-
สทฺสฺสาณิ ปวตฺเตสิ, องฺคฺลิไปฏฺณ-
สทฺสฺสาณิ ปรีพฺภุมิสุ, ฌนเมฆวสฺสํ วย
สตุตฺตรตนวสฺสํ วสฺสิ, สาธฺกการสทฺสฺสาณิ
ปวตฺตยีสฺสุ, มหาปจฺวีริชฺชนสทฺโท วย
อโหสิ. อิทํ ปน พฺพุทฺธิสฺยา เอวรฺูปสฺส
ปณฺุทฺสส กถฺนฺนาม เนว ชาติยา พลํ,
น โคตฺตกฺลฺบฺปะเทสยสฺชนานํ พลํ, กสฺส
ปนตํ พลนฺุติ.^๑ ปณฺุณฺาย พลํ. ปณฺุณฺวา

ในเวลาที่งูแม่เบี้ยเลื้อยออกมานั้น การ
ทำนายของพระมหาสัตว์ เหมือนกับการ
ทำนายของ พระสัพพัญญูพุทธเจ้า
(หมายความว่า แม่นยำ) ฉะนั้น มหาชน
จึงพากันชูผ้าขึ้นนับพันคน, และปรบมือ
ให้นับพันคนโดยรอบ, ผ่นแก้ว ๗ ประการ
ก็ตกลงมา เหมือนฝนจากเมฆหนาที่บ
(ท่าใหญ่), เสียงสาธการนับพันเสียง
เป็นไปแล้ว, ประหนึ่งว่า เสียงมหาปฐพี
จะแตกทำลาย. แท้จริง การแก้ปัญหาที่
มีลักษณะอย่างนี้ ด้วยลีลาอย่างพระ-

^๑ พุ. ขา. ๒๗/๕๔๑.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

หิ ปุคฺคโล วิปฺสฺสนํ วฑฺฒตฺวา
 อริยมคฺคทวารํ วิวริตฺวา อมตฺมหา-
 นิพฺพานํ ปวิสฺติ, สวากปารมีปิ
 ปจฺเจกโพธิปิ สมฺมาสมฺโพธิปิ ปฏฺวิชฺฌตฺติ.
 อมตฺมหรานิพฺพานสมฺปาปเกสฺสุ หิ ธมฺเมสฺสุ
 ปญฺญาว เสฏฺฐจา, อวเสสสา ตสฺสา
 ปริวารว โหนฺตุติ. เตเนตํ วุตฺตํ

พุทธเจ้าดังกล่าวมานี้ หาใช่พลังแห่งชาติ
 กำเนิดไม่, หาใช่พลังแห่งโคตร วงศ์ตระกูล
 ท้องถิ่น ยศ และทรัพย์ไม่, ทாம்ว่า ก็
 การแก้ปัญหานั้น เป็นพลังของอะไรเล่า.
 แก้วว่า เป็นพลังของปัญญา. เพราะบุคคล
 ผู้มีปัญญาเจริญวิปัสสนาแล้ว ย่อมจะ
 เปิดประตูแห่งอริยมรรคเข้าไปสู่อมตมหา-
 นิพพานได้, รู้แจ้งแทงตลอดสวากปารมี
 ก็มี ปัจเจกโพธิ์ก็มี สมมาสัมโพธิ์ก็มี.
 ความจริง ในบรรดาธรรมที่ช่วยให้ถึง
 อมตมหรานิพพานทั้งหลายนั้น ปัญญา
 นี้แหละสำคัญที่สุด, ธรรมนอกจากนี้
 ย่อมเป็นบริวารของปัญญา. ด้วยเหตุนี้
 พระพุทธเจ้าจึงตรัสความข้อนีไว้ว่า

“ปญฺญา หิ เสฏฺฐจา กุสลา วทฺนฺติ
 นกฺขตฺตราชาวิว ตารกานํ
 สีลํ สีริญฺจาปิ สตมฺภจ ฐมฺโม
 อนฺวายิกา ปญฺญวโต ภวฺนฺตี”ติ.^๑

“คนฉลาดกล่าวว่า ปัญญาเท่านั้น
 สำคัญที่สุด ดุจดวงจันทร์สำคัญกว่า
 ดวงดาวทั้งหลาย ศิลก็ดี ลีริก็ดี
 สัปปุริสธรรมก็ดี ย่อมคล้อยไปตาม
 ผู้มีปัญญา”.

เอวํ กถิตฺเต จ ปน มหาสตุเตน
 ปญฺญเห เอโก อหิตฺตฺนฺทโก สปฺปสฺส

ก็แล เมื่อพระมหาสัตว์ได้แก้ปัญห
 อย่างนี้เสร็จแล้ว หมองูคนหนึ่งได้ทำการ

^๑ พุ. ขา. ๒๗/๕๔๑.

มุกขพันธ กตฺวา สปั คเหตฺวา อรณฺเ
วิสุตฺตชฺเชสิ. พฺราหฺมโณ ราชานํ
อุปฺสงฺกมิตฺวา ชยาเปตฺวา อณฺชลี
ปกฺคยฺห รณฺโณ ฤตี กโรนฺโศ
อุปฺทฺตคาคามหา

ผูกปากงูเสียแล้ว จับเอางูไปปล่อยในป่า.
พราหมณ์เข้าเฝ้าพระราชชา กล่าวถวาย
ชัยมงคลประคองอัญชลี เมื่อจะทำการสวด
พระราชชาจึงกล่าวถึงคาคาว่า

๕๑. “สุทฺถลามา ชนกสฺส รณฺโณ
โย ปสฺสตี เสนกํ สาธฺปณฺณ”ติ.

๕๑. “พระเจ้าชนกได้ลาภดีแล้ว ได้พบ
ท่านเสนกบัณฑิต ผู้เรื่องปัญญา”.

ตสฺสโต “โย สาธฺปณฺณ
อุตฺตมปณฺณํ เสนกปณฺณํ อุกฺขินิ
อุมฺมิเลตฺวา อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตฺกฺขณฺเ ปยฺจกฺขุหิ
ปสฺสตี ลภตี, ตสฺส รณฺโณ ชนกสฺส
เอเต อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตฺกฺขณฺเ ทสฺสนลามา
สุทฺถลามา วต เอเตน, ลทฺเชสฺ
สพฺพลาภสฺ เอเต ลามาว สุทฺถลามา
นามา”ติ.

ถึงคาคาข้างต้นนี้ หมายความว่าดังนี้
“พระราชชาพระองค์ได้ลื้มพระเนตรขึ้น ก็
ได้ทอดพระเนตรเห็นเสนกบัณฑิตผู้มี
ปัญญาดี คือมีปัญญายอดเยี่ยม ด้วย
ปิยจักขุได้ทุกขณะที่ปรารถนา ๆ, ลาภ
คือการได้เห็นทุกขณะที่ปรารถนา ๆ นั้น
ของพระราชชาพระนามว่าชนกนั้น เป็น
ลาภที่พระราชชาพระองค์นั้นได้มาดีแล้ว
จริง ๆ, คือ บรรดาลาภทุกชนิดที่ได้มา
แล้ว ลาภที่กล่าวมาแล้วเท่านั้น ชื่อว่า
ลาภที่ได้มาดี”.

พฺราหฺมโณปิ รณฺโณ ฤตี กตฺวา
ปน ปสฺสิตฺตพฺกโต สตุตฺต กหาปณฺณสทานิ
คเหตฺวา มหาสตุตฺตสฺส ฤตี กตฺวา
คฺคฺกุจฺจิทายํ ทาทฺตุกาโม ทิยฺชฺคคาคามหา

ก็แม้พราหมณ์ได้ทำการสวดดีพระ-
ราชาแล้ว ก็เอาเงิน ๗๐๐ กหาปณะออก
มาจากถุง ทำการสรรเสริญพระมหาสัตว์
แล้วต้องการจะให้เงินนั้นเป็นรางวัลแก่
พระโพธิสัตว์ จึงกล่าวคาคากึ่งว่า

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย.ป-ท.๑๓-๒๕

“วิภูฏุจจโท นุสิ สพุพทสุสิ
ฌาณํ นุ เต พุราหุมน ภีสรูปี.

๕๒. อิมานิ เม .สตตตตานิ อตฺถิ
กณฺหาหิ สพุพานิ ททามิ ตฺยหํ
ตยา หิ เม ชีวิตมชฺช ลทฺธํ
อโถปิ ภரியามกาสิ โสถฺถินุ”ติ.

ตตฺถ วิภูฏุจจโท นุสิ
สพุพทสุสิ ติ นุ โข ตวํ สพุเพสุ
ธมฺมากาเรสุ วิภูฏุจจโท วิภูฏุเนยฺย-
ธมฺโม สพุพนฺณพฺพุโรติ ฤตฺวิเสน
ปฺจุจฺจติ.

ฌาณํ นุ เต พุราหุมน ภีสรูปนฺติ
อุทาหุ อสพุพนฺณสุสาปิ สโต ตว ฌาณํ
อติวีย ภีสรูปี สพุพนฺณุตตาณํ วีย
พลวนฺติ.

“ข้าแต่ท่านผู้เป็นพราหมณ์ ท่าน
เป็นผู้เปิดสิ่งปิดกันได้แล้ว แลเห็น
ทุกสิ่งได้หรือ ฌาณของท่านมี
ลักษณะแก่กล้าแล้วหรือ.

๕๒. เงิน ๗๐๐ นี้เป็นของข้าพเจ้า ข้าพ-
เจ้าให้ท่าน ขอให้ท่านรับไว้ทั้งหมด
เพราะวันนี้ ข้าพเจ้าได้ชีวิตมา
เพราะท่าน อนึ่ง ท่านยังทำความ
ปลอดภัยให้แก่ภรรยาข้าพเจ้าด้วย”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ท่าน
เป็นผู้เปิดสิ่งปิดกันได้แล้ว แลเห็นทุกสิ่ง
ทุกอย่างได้หรือ ความว่า พราหมณ์ถาม
ด้วยอำนาจชมเชยว่า ท่านเป็นผู้เปิดสิ่ง
ปิดกันได้แล้ว คือ เปิดธรรมที่ควรแนะนำ
ในอาการแห่งธรรมทั้งปวงได้แล้วหรือ คือ
เป็นพระสัพพัญญูพุทฺธะแล้วหรือ.

คำว่า ฌาณของท่านมีลักษณะแก่กล้าแล้ว
หรือ หมายความว่า หรือว่า ฌาณของ
ท่านแม้จะไม่ใช่สัพพัญญูก็มีลักษณะ
แก่กล้าเหลือเกิน คือมีกำลังประหนึ่ง
พระสัพพัญญุตฌาณ.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ธน์ ททนต์.

ขอให้คนทั้งหลายจงให้ทรัพย์แก่ท่านจาก
ที่นี่ด้วย คือ พราหมณ์เอย ขอให้คน
ทั้งหลายจงให้ทรัพย์แก่ท่านจากที่นี่ คือ
แม้จากที่ไกลเท่าของเรา.

วิตุต อาทาย ตูว์ กจฺฉาติ อิตโต
อญฺฌานิ ตีนฺนิ สตานิ คเหตุวา
สทฺสสภณฺฑิกํ อาทาย สกนิเวสนํ
คจฺฉาหิตี อตุโถ.

คำว่า ท่านจงเอาทรัพย์ไปบ้านของท่าน
ความว่า ท่านจงรับทรัพย์อีก ๓๐๐
กหาปณะอื่นจากที่นี่ แล้วเอาห่อของ
๑,๐๐๐ ไปบ้านของตัวเองเถิด.

เอวญฺจ ปน วตฺวา มหาสตุโต
พฺรามาณฺสฺส สทฺสสํ ปุราเปโนโต
กหาปณฺเ ทตฺวา “พฺรามาณฺ เกน
ตฺวํ ธนํภิกฺขาย เปสิโต”ติ ปุจฺฉิ.
ภริยาย เม ปณฺฑิตาติ. ภริยา ปน
เต มหฺลลิกา, ทหฺราติ. ทหฺรา
ปณฺฑิตาติ. “เตนฺหิ สา อญฺเณน สทฺธิ
อนาจารํ กโรนฺตี ‘นิพฺภยา หุตฺวา
กริสฺสามิ’ติ ตํ เปเสสิ, สเจ อิเม
กหาปณฺเ ชฺรํ เนสฺสสิ, สา เต
ทฺกฺเขน ลทฺชกหาปณฺเ อตฺตโน ชารสฺส
ทฺสฺสติ, ตสฺมา ตฺวํ อชฺชกเมว เคหํ
อคนฺตฺวา พหิคาเม รุกฺขมฺมูลे วา ยตฺถ
กตฺถจि วา กหาปณฺเ จเปตฺวา
ปฺวิเสยฺยาสี”ติ วตฺวา ตํ อญฺโยเชสิ.

พระมหาสัตว์ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว
จึงให้เงินแก่พราหมณ์จนครบพันกหาปณะ
แล้วถามว่า “ใครส่งท่านไปขอเงินละ
พราหมณ์”. พราหมณ์กล่าวว่า ภรรยา
ของข้าพเจ้า ท่านบัณฑิต. โภทิสัตว์ถามว่า
ภรรยาของท่านแก่หรือสาว. พราหมณ์
ตอบว่า ยังสาว ท่านบัณฑิต. โภทิสัตว์
กล่าวว่า “ถ้าเช่นนั้น ภรรยาของท่าน
นั้นประพฤตินอกใจกับชายอื่น จึงส่ง
ชายคนนั้นไปเสีย ด้วยเห็นว่า จะทำให้
ปลอดภัย, ถ้าท่านจะเอากหาปณะเหล่านี้
ไปที่บ้าน, นางก็จะเอากหาปณะที่ท่าน
ได้มาด้วยความลำบากให้แก่ชายชู้ไปเสีย,
เพราะฉะนั้น ท่านอย่าเพิ่งตรงไปบ้าน
ทีเดียว ควรเก็บกหาปณะทั้งหลายไว้ที่

คุณอัมพร สุทธิ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปณฺฑิตา”ติ อาห. ภริยาย ปน เต
 อาจิกฺขิตฺติ. อาม ปณฺฑิตาติ. มหาสตุโต
 ตาย ชารสฺส อาจิกฺขิตถาวํ ฌตฺวา
 “อตุถิ ปน เต พุราหฺมณ ภริยาย
 กุลฺลฺกพฺุราหฺมโณ”ติ ปุจฺฉนฺ. อตุถิ
 ปณฺฑิตาติ. ตฺยหฺปิ อตุถิตฺติ. อาม
 ปณฺฑิตาติ.

อถสฺส มหาสตุโต สตุตฺตุนฺนํ ทิวสํ
 ปรีพฺพยํ. ทาเปตฺวา “คจฺฉนฺ ปจฺมทิวเส
 ‘ตว สตุต, ภริยาย เต สตุตฺตาติ
 จุทฺทส พุราหฺมณฺณ นิมฺนเตตฺวา โภเชถ,
 ปุณฺทิวสโต ปฏฺฐาย เอกกํ ทาเปตฺวา
 สตุตฺตเม ทิวเส ‘ตว เอกกํ, ภริยาย
 เต เอกนฺ’ติ เทว พุราหฺมณฺณ
 นิมฺนเตตฺวา ภริยาย เต สตุต ทิวเส
 นิมฺนตฺติตฺตพฺุราหฺมณฺณสฺส นินฺพทฺธํ อาคมน-
 ทาวํ ฌตฺวา มยฺหํ อาโรเจหิ”ติ อาห.

พุราหฺมโณ ตถา กตฺวา “สฺสฺลฺกฺขิตฺโต
 เม ปณฺฑิต นินฺพทฺธํ ภูจฺฉนฺก-
 พุราหฺมโณ”ติ มหาสตุตฺตสฺส อาโรเจสิ.

ท่านบัณฑิต”. พระโพธิสัตว์ถามว่า ท่าน
 บอกภรรยาของท่านหรือ. พราหมณ์
 ตอบว่า ใช่แล้ว ท่านบัณฑิต. พระ-
 มหาสัตว์ทราบว่ภรรยาของพราหมณ์
 บอกเรื่องเงินแก่ชายชู้ จึงถามว่า “ท่าน
 พราหมณ์ พราหมณ์ที่เป็นแขกประจำ
 บ้านของภรรยาท่านมีไหม”. พราหมณ์
 กล่าวว่า มี ท่านบัณฑิต. พระมหาสัตว์
 ถามว่า ของท่านเล่ามีไหม. พราหมณ์
 ตอบว่า มี ท่านบัณฑิต.

ลำดับนั้น พระมหาสัตว์จึงสั่งให้ ให้ค่า
 เลี้ยงดู ๗ วันแก่พราหมณ์นั้น แล้วสั่งว่า
 “ท่านกลับไป วันแรกจงเชิญพราหมณ์
 มารับประทานอาหาร ๑๔ คน คือ
 ฝ่ายท่าน ๗ คน, ฝ่ายภรรยาท่าน ๗ คน,
 ตั้งแต่วันรุ่งขึ้นไปให้ลดลงฝ่ายละคน ใน
 วันที่ ๗ เชิญพราหมณ์มา ๒ คน คือ
 ‘ฝ่ายท่าน ๑ คน, ฝ่ายภรรยาท่าน ๑ คน’
 ทราบว่า พราหมณ์ฝ่ายภรรยาของท่าน
 ที่รับเชิญมาตลอด ๗ วัน และมาทุกวัน
 ให้มาบอกข้าพเจ้า”.

พราหมณ์ได้ทำตามคำสั่ง แล้วมาบอก
 แก่พระมหาสัตว์ว่า “ท่านบัณฑิต ข้าพเจ้า
 จำพราหมณ์ที่มารับประทานทุกวันได้”.

คุณอัมพร สุโกไส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โพธิสตุโต เตน สทุธิ ปุริเส
 เปเสตวา ตํ พุราหุณํ อาณาเปตวา
 “อสุกรุกขมุลโต เต อิมสฺส
 พุราหุณสฺส สนฺตํ กหาปณสหสฺส
 คหิตนฺ”ติ ปุจฺฉิ. น กณฺหามิ
 ปณฺชิตาติ. ตวํ มมฺ เสนกปณฺชิตภาวํ
 น ชานาสิ, ออาหาราเปสฺสามิ เต
 กหาปณฺเต. โส ภิโต “คหิตา เม”ติ
 สมฺปฺปฺจฺฉิ. กุหิ เต จปิตาติ. ตตฺถเว
 ปณฺชิต จปิตาติ. โพธิสตุโต พุราหุณํ
 ปุจฺฉิ “พุราหุณ กิณฺเต สาเยว ภริยา
 โหตุ, อุทาทุ อญฺญํ กณฺหิสฺสสึ”ติ.
 สาเยว เม โหตุ ปณฺชิตาติ. โพธิสตุโต
 มนุสฺเส เปเสตวา พุราหุณสฺส
 กหาปณฺ จ พุราหุณญฺจ อาณาเปตวา
 โจรพุราหุณสฺส หตฺถโต กหาปณ
 พุราหุณสฺส ทาเปตวา อิตฺรสฺส
 ราชานํ กาเรตฺวา นครา นีหฺราเปตฺวา
 พุราหุณญฺยาปิ ราชานํ กาเรตฺวา
 พุราหุณสฺส มหนฺตํ ยสฺ ทตฺวา
 อตฺตโนเยว สนฺติเก วสาเปสิ.

พระโพธิสัตว์ส่งคนไปกับพราหมณ์
 นั้น สั่งเรียกตัวพราหมณ์นั้นมา แล้ว
 ถามว่า “ท่านเอาหาปณะ ๑,๐๐๐ ซึ่ง
 เป็นของพราหมณ์คนนี้อย่างไรไปจากโคนต้นไม้
 ต้นโน้นหรือ”. พราหมณ์กล่าวว่า
 ข้าพเจ้าไม่ได้เอาไป ท่านบัณฑิต. พระ
 โพธิสัตว์กล่าวว่า ท่านไม่รู้หรือว่า เรา
 คือเสนกบัณฑิต, เราจะให้เขาเอา
 หาปณะเหล่านั้นมาให้ดู. พราหมณ์
 ชายชู้นั้นก็จึงรับสารภาพว่า “ข้าพเจ้า
 ไปได้เอาหาปณะของพราหมณ์ผู้เจ้าของนั้น
 ไป”. พระโพธิสัตว์ถามว่า ท่านเอา
 หาปณะนั้นไว้ที่ไหน. พราหมณ์ตอบว่า
 เก็บไว้ตรงนั้นแหละ ท่านบัณฑิต. พระ
 โพธิสัตว์จึงถามพราหมณ์ว่า “ท่าน
 พราหมณ์ จะให้ภรรยาของท่านคนเดิม
 นั้นเป็นของท่านตามเดิม, หรือท่านจะ
 รับหญิงอื่น”. พราหมณ์กล่าวว่า เอา
 คนเดิมนั้นแหละ เป็นภรรยาของผม
 ท่านบัณฑิต. พระโพธิสัตว์ส่งคนไปยึด
 หาปณะของพราหมณ์และนางพราหมณ์
 มา แล้วสั่งให้คืนหาปณะจากมือ
 พราหมณ์ที่เป็นขโมยให้แก่พราหมณ์ผู้
 เจ้าของ ให้ลงอาญาแผ่นดินแก่พราหมณ์

คุณอัมพร สุทธิ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ที่เป็นขโมย แล้วให้นำออกไปจากพระนคร
ให้ลงอาญาแผ่นดินแก่นางพราหมณีด้วย
แล้วให้ยศแก่พราหมณ์อย่างมาก ให้อยู่
ในสำนักของตนนั่นเอง.

สตถา อิมิ ฐมมเทสนิ
อาหริตฺวา สจฺจานิ ปกาเสตฺวา ชาตกั
สโมธานสิ, สจฺจปริโยसानะ พุ
โสตาปตฺติผลาทินิ สจฺจนิกรีสฺสุ. ตทา
พฺราหฺมโณ อานนฺโท อโหสิ, รุกฺขเทวดา
สารีปฺตุโต, ปริสา พุทฺธปริสา,
เสนกปณฺฑิตโต ปน อหเมวาทิ.

เสนกชาตกาวณฺณนา สตฺตมา.

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว จึงทรงประกาศสัจจะ
แล้วประชุมชาดก, เวลาจบอริยสัจ คน
เป็นอันมากได้ทำให้แจ้งพระโสดาปัตติผล
เป็นต้น. พราหมณ์ในครั้งนั้น คือ
อานนท์, รุกขเทวดา คือ สารีบุตร,
หมู่คน คือพุทธบริษัท, ส่วนเสนกบัณฑิต
คือตัวเราเอง.

พรวณฺณาเสนกชาดก ที่ ๗ จบ.

คุชฉัมพร สุกใส

สร้างค้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายสมเด็จพระพุทธเจ้า

๘. อฎฐิเสนาชาคก (๔๐๓)

๕๔. “เยเม อหํ น ชานามิ
 อฎฐิเสนา วณิพพะเก
 เต มํ สงกมฺม ยาจนฺติ
 กสฺมา มํ ตฺวํ น ยาจสิ.

๕๕. ยาจโก อပ္ปิโย โหติ
 ยาจํ อททมฺปิโย
 ตสฺมาหฺนฺตํ น ยาจามิ
 มา เม วิทุทฺตสฺสนา อหุ.

๕๖. โย จ ยาจนชีวานโน
 กाले ยาจํ น ยาจติ
 ปฺรณฺจ ปุณฺณํ ฐเสติ
 อตฺตนาปิ น ชีวติ.

๕๗. โย จ ยาจนชีวานโน
 กाले ยาจปิ ยาจติ
 ปฺรณฺจ ปุณฺณํ ลพฺภติ
 อตฺตนาปิ จ ชีวติ.

๘. อฎฐิเสนาชาคก (๔๐๓)

๕๔. “ข้าแต่พระเจ้าผู้เป็นเจ้าอฎฐิเสนา พวก
 ขอทาน ซึ่งข้าพเจ้าไม่รู้จักพวกกัน
 มาขอกับข้าพเจ้า เพราะเหตุไร
 ท่านจึงไม่ขอกับข้าพเจ้าบ้างเล่า.

๕๕. ผู้ขอย่อมไม่เป็นที่รักของผู้ถูกขอ ผู้
 ถูกขอเมื่อไม่ให้สิ่งที่ขอก็ไม่เป็นที่รัก
 ของผู้ขอ เพราะเหตุนั้น อาตม-
 ภาพ จึงไม่ทูลขออะไร ๆ กับ
 พระองค์ ด้วยคิดเห็นว่า อาตมภาพ
 ย่อมได้ผิดใจกับพระองค์เลย.

๕๖. สมณะหรือพราหมณ์ใดเลี้ยงชีพด้วย
 การขอ ย่อมไม่ขอสิ่งที่ควรขอ
 ในกาลอันควรขอ สมณะหรือ
 พราหมณ์นั้น ชื่อว่าย่อมก่การจัดบุญ
 ของผู้อื่นเสีย ทั้งตนเองก็เป็นอยู่
 ลำบาก.

๕๗. ก็สมณะและพราหมณ์ใด เลี้ยงชีพ
 ด้วยการขอ ย่อมขอสิ่งที่ควรขอใน
 กาลควรขอ สมณะและพราหมณ์
 นั้น ชื่อว่าทำผู้อื่นให้ได้บุญ ทั้ง
 ตนเองก็เลี้ยงชีพได้ (โดยง่าย).

คุณอัมพร สุกใส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๕๘. น เว ทุสฺสนฺติ สปุปฺณณา
 ทิสฺวา ยาจมาคเต
 พรหมจารี ปิโย เมสิ
 วร ภาณฺณิตมิจฺจสิ.

๕๙. น เว ยาจนฺติ สปุปฺณณา
 ธีโร จ วิทิตฺมรหฺติ
 อุกุทิสฺส อริยา ติฏฺฐนฺติ
 เอสา อริยาน ยาจนา.

๖๐. ททามิ เต พุราหมณฺ โรหิณีนํ
 ควํ สหสฺสํ สห ปุํคเวณ
 อริโย หิ อริยสฺส กถํ น ททฺชา
 สุตฺวาน คาถา ตว ธมฺมยุตฺตา”ติ.

อฏฺฐิเสนชาตกํ อฏฺฐมํ.

๕๘. ผู้มีปัญญา เห็นยากมาใกล้แล้ว
 ย่อมไม่ประทุษร้าย ท่านประพฤติ
 พรหมจรรย์เป็นที่รักของเรา ท่าน
 จงบอกสิ่งที่ท่านต้องการจะขอเถิด.

๕๙. ผู้มีปัญญาทั้งหลาย ย่อมไม่ขอแล
 ผู้เป็นนักปราชญ์ควรจะทราบได้เอง
 พระอริยะทั้งหลายยืนสงบนิ่ง นี้เป็น
 การขอของพระอริยะทั้งหลาย.

๖๐. ข้าแต่พราหมณ์ เราจะถวายโคนม
 มีสีแดงพันตัว พร้อมด้วยโคผู้แก่ท่าน
 อริยชนได้ฟังคาถา ประกอบด้วย
 ธรรมของท่านแล้ว จะไม่ฟังถวาย
 ท่าน ผู้มีมรรยาทอันประเสริฐ
 อย่างไรได้”.

อฏฺฐิเสนชาตกํ ที ๘.

คุณอัมพร สุกใส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๘. อัญญาเสนาชาคก

(๔๐๓)

เยเม อหํ น ชานามิติ อิทํ สตุถา
อาพี นิสฺสาย อคฺคาพเว เจติเย
วิหรนฺโต กุฎฺฐการสิกฺขาบทํ อารพฺภ
กเถสิ.

ปัจจุปนฺนวัตถุํ เหฏฺฐจา มณิกณฺฐก-
ชาคเก กถิตสทิสเมว.

สตุถา ปน เต ภิกฺขุ อามนฺเตตฺวา
“ภิกฺขเว โปราณกปณฺชิตา ปุพฺพเพ
อนุปฺปนฺเน พุทฺเธ พาหิรกปฺพชฺชชาย
ปพฺพชิตฺวา ราชฺฐหิ ปวาริตา ปิยยาจนา
นาม ปเรสํ อปฺปิยา อมฺนาปา’ติ น
ยาจิสฺสุ’ติ วตฺวา อตีตํ อหริ.

อตีเต พาราณสียํ พุรหฺมทตฺเต
รชฺชํ กาเรนฺเต โพิสฺสตุโต เอกสฺมี
นิคฺเค พุราหฺมณฺกุลเ นินฺพพฺพตฺติ. “อัญญาเสนา-

๘. พรรณนาอัญญาเสนาชาคก

(๔๐๓)

พระศาสดาเมื่อทรงอาศัยเมืองอาพี
ประทับอยู่ที่อัครคาพเวเจตีย์ ทรงปรารภ
กุฎฐการสิกขาบท ตรัสชาคกนี้ว่า พวก
ขอทานซึ่งข้าพเจ้าไม่รู้จัก เป็นต้น.

เรื่องปัจจุบันเหมือนกับที่กล่าวไว้ในมณิ-
กัณฐกชาคก^๑ ในตอนต้นนั่นเอง.

ก็ พระศาสดาตรัสเรียกภิกษุเหล่านั้นมา
แล้ว ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย โปราณก-
ปณฺชิตทั้งหลาย เมื่อพระพุทธเจ้ายังไม่
เสด็จอุบัติขึ้นในปางก่อน บวชในลัทธิ
ภายนอก แม้พระราชาทรงปวารณาไว้
แล้ว ก็ไม่ทูลขอด้วยคิดว่า ‘ธรรมดากว่า
การขอสิ่งที่เป็นที่รัก ย่อมไม่เป็นที่รัก
ที่ขอบใจของคนอื่น’ ดังนี้แล้ว ทรงนำ
อดีตนิทานมาตรัสว่า.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
ครองราชสมบัติ ณ พระนครพาราณสี
พระโพิสสัตว์บังเกิดในตระกูลพราหมณ์

^๑ ชาคกเรื่องที่ ๒๕๓ ตีก-วรรคที่ ๑ ภาค ๔.

อรรถกถาชาคก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๒๖

คุณอัมพร สุกใส
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กุกมาโร"ติสฺส นามํ กรีสุ. โส
 วยปฺปโต ตกฺกสิลาโย สพฺพสิปฺปานิ
 อุกฺคณฺหิตฺวา อปรภาเค กาเมสุ อาทีนํ
 ทิสฺวา ฆรราวาสโต นิภฺขมิตฺวา
 อิลิปฺพพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา ฌานาภิญฺญา
 จ สฺมาปฺตติโย จ นิพฺพตฺเตตฺวา
 หิมานฺตปฺปเทเส จิรํ วสิตฺวา
 โลณมฺพิลเสวานตฺถาย มนุสฺสํปถํ
 โอตริตฺวา อนุปฺพุเพน พาราณสี ปตฺวา
 ราชฺยุยานเ วสิตฺวา ปุณฺทิวเส ภิกฺขุยา
 จรณฺโต ราชงฺคณํ อคฺมาสิ. ราชา
 ตสฺส อจฺจรวินฺหารे ปสฺสีทิตฺวา ตํ
 ปกฺกโกสาเปตฺวา ปาสาทตฺเล ปฺลลฺงเก
 นิสีทาเปตฺวา สุโกชนํ โภเชตฺวา
 โภชนาวสานเ อนุโมทนํ สุตฺวา ปสนฺโน
 ปฏฺิณฺณํ คเหตฺวา มหาสตฺตํ ราชฺยุยานเ
 วาเสสิ, ทิวสฺส จ เทว ตโย วาเร
 อฺปฏฺจจัน อคฺมาสิ.

โส เอกทิวสํ ฐมฺมกถาย ปสนฺโน รชฺชํ
 อาที กตฺวา "เยน เต อตฺถโก ตํ
 วทฺยยาถา"ติ ปวาเรสิ. โปธิสฺสโต "อิทํ
 นาม เม เทหิ, อิทํ นาม เม เทหิ"ติ
 น วทฺติ. อญฺเเย ยาจกา "อิทํ เทหิ,

ในนิคมแห่งหนึ่ง. พวกญาติได้ตั้งชื่อเด็กนั้น
 ว่า "อัญญิเสนกุกมาร". เขาเจริญวัยแล้ว
 เรียนศิลปะทุกอย่างในกรุงตักสิลา ต่อมา
 เห็นโทษในกาม จึงออกจากฆราวาส บวช
 เป็นฤๅษี ยังฌานอภิญญา และสมาบัติ
 ให้เกิด อยู่ในป่าหิมวันต์ (เป็นเวลา) นาน
 เพื่อต้องการเสพรสเค็มและรสเปรี้ยว จึง
 ไปสู่ถิ่นมนุษย์ ถึงพระนครพาราณสี
 โดยลำดับ พักอยู่ในพระราชอุทยาน วัน
 รุ่งขึ้นจึงเที่ยวภิกขาจารได้ไปถึงพระลาน-
 หลวง. พระราชาทรงเลื่อมใสในการอยู่
 ด้วยมรรยาทของพระดาบสนั้น จึงให้
 นิมนต์ท่านมาเฝ้าให้นั่งบนบัลลังก์บนพื้น
 ปราสาท ให้ฉันโภชนาอย่างดี ในที่สุด
 การฉัน ทรงฟังอนุโมทนา เลื่อมใส รับ
 ปฏิญญาให้มหาสัตว์อยู่ในพระราชอุทยาน,
 ได้เสด็จไปสู่ที่บำรุงวันละสองสามครั้ง.

วันหนึ่ง ท้าวเธอทรงเลื่อมใสธรรมกถา
 ทรงพิจารณาตั้งแต่ราชสมบัติไปว่า "ขอ
 พระคุณเจ้าพึงบอกสิ่งที่ต้องการเกิด".
 พระโปธิสัตว์ไม่ทูลขอว่า "ขอพระองค์จง
 ประทานสิ่งนี้แก่ข้าพระองค์เกิด, ขอ

คุณอัมพร อุกุโส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อิทธิ เทหิตี”ติ อภิวินิจฉัยติ ยาจนุติ. ราชา
อสนษมาโน เทหิตีเยว.

โส เอกทิวส์ จินุเตสิ “อญเ
ยาจกานิพุกา อิทนุจิทนุจ อมุกา
เทหิตี มํ ยาจนุติ, อโย โปน
อภิวินิจฉัย โปนาริตกาลโต ปุญจาย น
กิตฺติ ยาจติ, ปญญา โข โปนส
อุบายกุสโล, ปุญจิสฺสามิ นนุ”ติ.

โส เอกทิวส์ ภูตฺตปาตราโส
คนฺตวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนุติ นิสินฺโน
อญเเตสิ ยาจนการณํ ตสฺส จ
อฺยาจนการณํ ปุญฺจนฺโต ปจฺม
กาถมาห

๕๔. “เยเม อหํ น ชานามิ
อภิวินิจฉัย วนฺทิตฺวา
เต มํ สงฺกมฺม ยาจนุติ
กสฺมา มํ ตฺวํ น ยาจสิ”ติ.

พระองค์ทรงประทานสิ่งนี้แก่ข้าพระองค์
เกิด”. พวกยาจกเหล่าอื่น ๆ พากันขอสิ่ง
ที่ตนปรารถนาว่า “ขอพระองค์จง
ประทานสิ่งนี้, ขอพระองค์จงประทาน
สิ่งนี้เกิด” ดังนี้. พระราชาไม่ทรงขัดข้อง
เลย ทรงประทานทั้งนั้น.

วันหนึ่ง ท้าวเธอทรงดำริว่า “ยาจกและ
วณฺทิตฺวาเหล่าอื่น พากันขอกับเราว่า ขอ
พระองค์จงประทานสิ่งนี้และสิ่งนี้แก่
ข้าพระองค์เกิด, แต่อภิวินิจฉัยผู้เป็นเจ้าของ
ตั้งแต่เวลาที่เราปรารถนาแล้วก็ยังไม่ขอ
อะไร ๆ เลย, ก็พระเจ้าเป็นผู้มีปัญญาแล
ฉลาดในอุบาย, เราจักถามท่าน”.

วันหนึ่ง พระองค์เสวยพระกระยา
หารเช้าเสร็จแล้วเสด็จไป ถวายบังคม
ประทับนั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง เมื่อจะ
ทูลถามเหตุแห่งการขอของคนอื่น และ
เหตุแห่งการไม่ขอของท่าน จึงตรัสคาถา
ที่หนึ่งว่า

๕๕. “ข้าแต่พระเจ้าผู้เป็นเจ้าอภิวินิจฉัย พวก
ขอท่าน ซึ่งข้าพเจ้าไม่รู้จักพากัน
มาขอกับข้าพเจ้า เพราะเหตุไร
ท่านจึงไม่ขอกับข้าพเจ้าบ้างเล่า”.

คุณอัมพร สุทธิ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตถ วนิพพเกติ ยาจนเก.
 สจฺจมมาติ สมากนฺตฺวา. อิทํ วุตฺตํ
 โหติ “อยุย อฏฺฐิเสน เยเม วนิพพเก
 อหํ นามโคตฺตชาติกฺกุลปฺปเทเสน อิเม
 นาม เอเตติปิ น ชานามิ, เต มํ
 สมากนฺตฺวา อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตํ ยาจนฺติ, ตฺวํ
 ปน กสฺสฺมา มํ กิณฺณจि น ยาจสี”ติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า พวก
 ขอทาน ได้แก่ ผู้ขอ. คำว่า พวกนั้นมา คือ
 มาประชุมกัน. มีคำอธิบายว่า “ข้าแต่
 พระอฏฐิเสนผู้เป็นเจ้าของ เราไม่รู้จักพวกที่
 ขอเหล่าใด จะเป็นโดยชื่อ โคตร ชาติ
 ตระกูล ประเทศก็ตามว่า ชนเหล่านั้น
 เป็นคนพวกนี้, ชนเหล่านั้นประชุมกันแล้ว
 ขอสิ่งที่ต้องการปรารณากับเรา, ก็
 เพราะเหตุไรเล่า ท่านจึงไม่ขออะไร ๑
 กับเราเลย”.

ตํ สุตฺวา โพธิสฺสโต ทฺถุติยํ
 กถามาห

พระโพธิสัตว์ฟังคำนั้นแล้ว จึงกล่าว
 กถาที่ ๒ ว่า

๕๕. “ยาจโก อปฺปิโย โหติ
 ยาจํ อททมปฺปิโย
 ตสฺสมาหนฺตํ น ยาจามิ
 มา เม วิทฺเทสฺสนา อหุ”ติ.

๕๕. “ผู้ขอย่อมไม่เป็นที่รักของผู้ถูกขอ
 ผู้ถูกขอเมื่อไม่ให้สิ่งที่ขอ ก็ไม่เป็นที่
 ที่รักของผู้ขอ เพราะเหตุนั้น
 อาตมภาพจึงไม่ทูลขออะไร ๑ กับ
 พระองค์ ด้วยคิดเห็นว่า อาตมภาพ
 ย่าได้ผิดใจกับพระองค์เลย”.

ตตถ ยาจโก อปฺปิโย โหติติ โย
 หิ มหาราช ปุคฺคโล “อิทํ เม เทหิ,
 อิมํ เม เทหิ”ติ ยาจโก, โส
 มาตาปิตฺนุํปี มิตฺตตามจฺจาทีนํปี อปฺปิโย

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ผู้ขอ
 ย่อมไม่เป็นที่รัก ความว่า มหาบพิตร
 ก็บุคคลใดขอว่า “ท่านจงให้สิ่งนี้แก่เรา,
 ท่านจงให้วัตถุนี้แก่เรา”, บุคคลนั้น

คุณอัมพร สุขใส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอตมตฺถํ สมฺปฺสฺสนฺโต อหํ ตํ น กิณฺจิ
 ยาจามิติ.

อาตมภาพเมื่อเห็นประโยชน์นั้นว่า ความ
 ผิดใจอย่าได้มีแก่อาตมภาพ แม้ในที่ทุก
 สถานด้วยอาการอย่างนี้, ความสนิทสนม
 แม้ของพระองค์ และอาตมภาพทั้งสอง
 อย่างไม่แตกทำลายเสียเลย ดังนี้ จึงไม่
 ได้ทูลขออะไร ๆ กับพระองค์.

อถสฺส วจนํ สุตฺวา ราชา ติสฺโส
 กถา อภาสิ

ที่นั่น พระราชาทรงสดับคำของ
 พระฤๅษีนั้นแล้ว ได้ตรัส ๓ คถาว่า

๕๖. “โย จ ยาจนฺชีวานโน
 กालเ ยาจํ น ยาจติ
 ปฺรณฺจ ปุณฺณํ ฐเสติ
 อตฺตนาปิ น ชีวติ.

๕๖. “สมณะหรือพราหมณ์ใด เลี้ยงชีพ
 ด้วยการขอ ย่อมไม่ขอสิ่งที่ควรขอ
 ในกาลอันควรขอ สมณะหรือ
 พราหมณ์นั้น ชื่อว่าย่อมกำจัดบุญ
 ของผู้อื่นเสีย ทั้งตนเองก็เป็นอยู่
 ลำบาก.

๕๗. โย จ ยาจนฺชีวานโน
 กालเ ยาจปี ยาจติ
 ปฺรณฺจ ปุณฺณํ ลพฺภติ
 อตฺตนาปิ จ ชีวติ.

๕๗. ก็สมณะและพราหมณ์ใด เลี้ยงชีพ
 ด้วยการขอ ย่อมขอสิ่งที่ควรขอ
 ในกาลควรขอ สมณะและพราหมณ์
 นั้น ชื่อว่าทำผู้อื่นให้ได้บุญ ทั้ง
 ตนเองก็เลี้ยงชีพได้ (โดยง่าย).

๕๘. น เว ทฺสฺสนฺหิติ สปฺปณฺญา
 ทิสฺวา ยาจกมาตเต

๕๘. ผู้มีปัญญาเห็นยajakมาไกลแล้วยอม
 ไม่ประทุษร้าย ท่านประพฤติ

คุณอัมพร สุกใส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อณฺณทตฺถุ ปมฺภูติตาว โหนฺตึติ ทีเปติ.

ท่าน เห็นพวกยาจกมาก็ไม่ประทุษร้าย
ไมโครธ, ย่อมร่าเริงโดยแท้.

ยาจกมาคเตติ มกาโร พุณฺณชนสนฺธิ-
วเสน วุตฺโต, ยาจเก อากเตติ อตฺโต.
พฺรหฺมจารี ปิโย เมสึติ ออยฺย อฏฺฐิเสน
ปรีสุทฺธจारी มหาปณฺโณ ตฺวํ มยฺหํ
อติวีย ปิโย, ตสฺมา วรํ ตฺวํ มํ วเรหิ
ยาจาหิเยว.

ม อักษร ในคำว่า ยาจกมาคเต ท่าน
กล่าวไว้ด้วยอำนาจการเชื่อมพยัญชนะ,
อธิบายว่า พวกยาจกที่มาแล้ว. คำว่า
ท่านประพตฺติพฺรหฺมจรรย์ เป็นที่รักของเรา
ความว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าของภูริเสน
ท่านประพตฺติบริสุทฺธิ มีปัญญามาก
เป็นที่รักของเราอย่างยิ่ง, เพราะฉะนั้น
ท่านจงขอสิ่งอันประเสริฐ ด้วยถ้อยคำ
อันประเสริฐ กับเราเถิด.

ภณฺณิตฺตมิจฺฉสึติ ยํภินฺนิจิ วตฺตพฺพํ อิจฺฉสิ,
สพฺพปี วท, รชฺชปี เต ทสฺสามิเยวาติ.

คำว่า สิ่งที่ท่านปรารถนา ความว่า
ท่านต้องการสิ่งที่ควรขออย่างใดอย่างหนึ่ง
ก็จงบอกแม้ทั้งหมด, เราจักถวายกระทั่ง
ราชสมบัติแก่ท่าน.

เอวํ โพรหิสฺสโต รณฺณา รชฺชเนปิ
ปวาริโต เนว ภินฺนิจิ ยาจิ. รณฺณา
ปน เอวํ อตฺตโน อชฺฉมาสเย กถิตะ
มหาสฺสโตปิ ปพฺพชิตปฏฺธิปตฺติ ทสฺเสตฺถุ
“มหาราช ยาจนา หิ นามเสา
กามโกคินํ คิหิณํ อัจฉินฺณา, น
ปพฺพชิตานํ, ปพฺพชิตเน ปน ปพฺพชิต-

พระโพรหิสต์ว์ แม้พระราชาทรง
ปวารณาด้วยราชสมบัติอย่างนี้แล้ว ก็ไม่
ขอะอะไร ๑ เลย. ก็เมื่อพระราชารัสบอก
ถึงอัยยาศัยของพระองค์อย่างนี้แล้ว พระ-
มหาสัดว์เพื่อจะแสดงถึงข้อปฏิบัติของ
บรรพชิตว่า “มหาราช ก็ขึ้นชื่อว่า
การขอนี้ เป็นอาจิณฺวตฺตรของคฤหัสถ์ผู้

คุณอัมพร สุกใส
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กาลโต ปฏฐาย ตีหิ ทวารเหติ สัมเรน
ปรีสุทฺธาซีเวน ภวิตพฺพนฺ”ติ ปพฺพชิต-
ปฏิปทํ ทสฺเสนฺโต จฺญจฺ ภาตมาห

ปริโภคคาม, ไม่ใช่ของบรรพชิต, เพราะ
บรรพชิต จำเดิมแต่บวชแล้ว ก็จะมี
สำรวมด้วยทวารทั้งสาม เลี้ยงชีพ (อย่าง)
ปรีสุทฺธิ” ดังนี้แล้วกล่าวคาถาที่ ๖ ว่า

๕๙. “น เว ยาจนฺติ สปรฺปนฺณา
ธีโร จ วิทิตฺมรหติ
อุทฺทิสฺส อริยา ติฏฺฐนฺติ
เอสา อริยาน ยาจนา”ติ.

๕๙. “ผู้มีปัญญาทั้งหลาย ย่อมไม่ขอแล
ผู้เป็นนักปราชญ์ควรจะทราบได้เอง
พระอริยะทั้งหลายยืนสงบนิ่ง นี่เป็น
การขอของพระอริยะทั้งหลาย”.

ตตถ สปรฺปนฺณาติ พุทฺธา จ
พุทฺธสาวกา จ โพรธิยา ปฏิปนฺนา
อิสิปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตา โพรธิตตฺตา จ
สพฺเพปิ สปรฺปนฺณา จ สฺสึลา จ, เต
เอวรฺูปา สปรฺปนฺณา “อมฺหากํ
อิทฺถจิทฺถจ เทถา”ติ น ยาจนฺติ.
ธีโร วิทิตฺมรหตีติ อุปฏฺฐาโก ปน ธีโร
ปนฺนฺตีโต คิลานกาเล จ อคิลานกาเล
จ เยน เยนตฺโต, ตํ สพฺพํ สามเยว
เวทิตฺตุํ ชานิตฺมรหติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ผู้มีปัญญา**
ความว่า พระพุทธเจ้า และสาวกของ
พระพุทธเจ้า ปฏิบัติเพื่อโพธิญาณบวชเป็น
ฤาษี และพระโพธิสัตว์แม่ทั้งหมด มีปัญญา
และมีศีล, ท่านเหล่านั้น มีปัญญาเห็น
ปานนี้ ย่อมไม่ขอว่า “ท่านจงให้สิ่งนี้และ
นี้แก่พวกเรา”. คำว่า **ผู้เป็นนักปราชญ์**
ควรจะทราบเอง ความว่า ก็อุปัฐฐาก
(ผู้บำรุงรับใช้) ผู้เป็นนักปราชญ์ คือ
เป็นบัณฑิต ก็ควรจะรู้ คือ ทราบสิ่ง
ทั้งหมดที่ต้องการเองก็เดียว ทั้งในเวลา
เป็นไข้และไม่เป็นไข้.

อุทฺทิสฺส อริยา ติฏฺฐนฺตีติ อริยา ปน
วาจํ อภินฺทิตฺวา เยนตฺติกา โหนฺติ, ตํ

คำว่า **พระอริยะเจ้าทั้งหลายยืนสงบนิ่ง**
ความว่า ก็พระอริยะทั้งหมด ไม่เปล่ง

คุณอัมพร สุขใส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๕๙-๑๑๑๑-๑๑๑๑-๑๑๑๑-๑๑๑๑-๑๑๑๑-๑๑๑๑-๑๑๑๑-๑๑๑๑-๑๑๑๑-๑๑๑๑-๑๑๑๑

อุทฺทิสฺส เกวลํ ภิกฺขุจากรวตฺเตน
 ติญฺจนฺตียิว, เนว กายํคํ วา วาจํคํ
 วา โโกเปนฺติ, กายวิการํ ทสฺเสตฺวา
 นิमितฺตํ กโรนฺตา. หิ กายํคํ โโกเปนฺติ
 นาม, วจีเภทํ กโรนฺตา วาจํคํ
 โโกเปนฺติ นาม, ตทฺถุญํ อกตฺวา
 พุทฺธาทโย อริยา ติญฺจนฺติ.

เอสา อริยาน ยาจนาติ เอสา
 กายํควาจํคํ อโกเปตฺวา ภิกฺขุขยา
 ติญฺจนฺตา อริยานํ ยาจนา นาม.

ราชา โพรสิสฺตตฺสฺส วจนํ สุตฺวา
 “ภนฺเต ยถิ สปุญฺญโย อุกฺกุจฺจาโก
 อตฺตนาถ ฌตฺวา กุลฺลกฺกสฺส ทาทพฺพิ
 เทติ, อหํปิ ตุมฺหากํ อิทญฺจิทญฺจ
 ทมฺมิ”ติ วทฺนฺโต สฺตตฺตมํ คาถมาห

๖๐. “ททามิ เต พุราหมณ โรหิณี
 ควํ สหสฺสํ สห ปุํกเวณ
 อริโย หิ อริยสฺส กถํ น ทชฺชา
 สุตฺวาน คาถา ทว ธมฺมยฺุตตา”ติ.

วาจาเลย มีความต้องการสิ่งใด, ยืนอยู่
 ด้วยภิกษุจรรวัตร เจาะจงสิ่งนั้นอย่าง-
 เดียว, ไม่ยั้งองค์คือกายหรือองค์คือวาจา
 ให้กำเริบ, แสดงกายวิการแล้วกระทำ
 นิमित ชื่อว่า ยั้งองค์คือกายให้กำเริบ,
 เมื่อทำการเปล่งวาจา ชื่อว่ายั้งองค์คือ
 วาจาให้กำเริบ, พระอริยะทั้งหลายมี
 พระพุทธเจ้าเป็นต้น ไม่ทำทั้งสองอย่าง
 นั้นยืนอยู่.

คำว่า นี่เป็นการขอของพระอริยะทั้งหลาย
 ความว่า การไม่ยั้งองค์คือกายและองค์คือ
 วาจาให้กำเริบ แล้วยืนอยู่เพื่อภิกษุานั้น
 ชื่อว่า การขอของพระอริยะทั้งหลาย.

พระราชาทรงสดับคำของพระโพธิ-
 สัตว์ตรัสว่า “ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ถ้า
 อุบัติจากมีปัญญา รู้ด้วยตนแล้วจะให้สิ่ง
 ที่พึงให้แก่ผู้ที่ตระกูลบ่ารุง, ถึงเราก็จะให้
 สิ่งนี้และสิ่งนี้แก่ท่าน” ดังนี้ แล้วกล่าว
 คาถาที่ ๗ ว่า

๖๐. “ข้าแต่พราหมณ์ เราจะถวายโคนม
 มีสีแดงพันตัว พร้อมด้วยโคผู้แก่ท่าน
 อริยชนได้ฟังคาถา อันประกอบด้วย
 ธรรมของท่านแล้ว จะไม่พึงถวาย

คุณอัมพร สุกใส
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

แก่ท่านผู้มีมรรยาทอันประเสริฐ
อย่างไรได้”.

ตตถ โรหิณินนุติ รตตวณฺณนํ.
ควํ สหสฺสนุติ ชีรทฺธิอาทิมธฺรฺส-
ปริโภคตถาย เอวรูปานํ कुณฺนํ สหสฺสํ
ตฺยหํ ทมฺมิ, ตํ เม ปฏฺิกุคฺคณฺห.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า โรหิณิน
คือ มีสีแดง. คำว่า โคนมพันตัว คือ เรา
จะให้โคเห็นปานนี้พันตัวแก่ท่าน เพื่อ
ประโยชน์แก่การบริโภคมธุรสมีน้ำนมสด
และนมส้ม เป็นต้น, ขอท่านจงรับโคของ
เรานั้น.

อริโยติ อาจารย์อริโย. อริยสุสาติ
อาจารย์อริยสุส. กถํ น ททฺชาติ เกน
การณฺเน น ททฺเยย.

คำว่า อริยชน คือ ผู้มีอาจารย์ประเสริฐ.
คำว่า มีมรรยาทประเสริฐ ได้แก่ มีความ
ประพฤติประเสริฐ. คำว่า ไม่พึงถวาย
อย่างไร ความว่า ไม่พึงให้เพราะเหตุ
อะไร.

เอวํ วุตฺเต โปธิสฺตโต “อหํ
มหาราช อภิณฺจโน ปพฺพชิโต, น เม
คาวีหิ อตุโถ”ติ ปฏฺิกุชิปิ. ราชา
ตสฺสโสภาเท จตุวา ทานาทินิ ปุณฺณานิ
กตฺวา สคฺคปรายโน อโหสิ. โสปี
อปริหีนชฺฌมานิ พุรหฺมโลเก อุปฺปชฺชิ.

เมื่อพระเจ้าพาราณสี ตรัสอย่างนี้
แล้ว พระโพธิสัตว์ห้ามว่า “มหาบพิตร
อาตมภาพ ออกบวชแล้ว หามีกิเลส
เครื่องกังวลไม่, อาตมภาพไม่ต้องการโค”.
พระราชชาติตั้งอยู่ในโอวาทของพระโพธิสัตว์
ทำบุญมีทานเป็นต้น มีสวรรค์เป็นที่ไป
ในเบื้องหน้า. ฝ่ายพระโพธิสัตว์นั้นไม่
เสื่อมจากฉานไปบังเกิดในพรหมโลก.

สตฺถา อิมํ ธมฺมเทสนํ อahrtiวา
สจฺจจاني ปกาเสตฺวา ชาตกํ สโมธานสิ,

พระศาสดาครั้นทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว ทรงประกาศสั่งจะ

คุณอัมพร สุกใส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สงฆ-๒๕๒๖-๒๕๒๗-๒๕๒๘-๒๕๒๙-๒๕๓๐-๒๕๓๑-๒๕๓๒-๒๕๓๓-๒๕๓๔-๒๕๓๕-๒๕๓๖-๒๕๓๗-๒๕๓๘-๒๕๓๙-๒๕๔๐-๒๕๔๑-๒๕๔๒-๒๕๔๓-๒๕๔๔-๒๕๔๕-๒๕๔๖-๒๕๔๗-๒๕๔๘-๒๕๔๙-๒๕๕๐-๒๕๕๑-๒๕๕๒-๒๕๕๓-๒๕๕๔-๒๕๕๕-๒๕๕๖-๒๕๕๗-๒๕๕๘-๒๕๕๙-๒๕๖๐-๒๕๖๑-๒๕๖๒-๒๕๖๓-๒๕๖๔-๒๕๖๕-๒๕๖๖-๒๕๖๗-๒๕๖๘-๒๕๖๙-๒๕๗๐-๒๕๗๑-๒๕๗๒-๒๕๗๓-๒๕๗๔-๒๕๗๕-๒๕๗๖-๒๕๗๗-๒๕๗๘-๒๕๗๙-๒๕๘๐-๒๕๘๑-๒๕๘๒-๒๕๘๓-๒๕๘๔-๒๕๘๕-๒๕๘๖-๒๕๘๗-๒๕๘๘-๒๕๘๙-๒๕๙๐-๒๕๙๑-๒๕๙๒-๒๕๙๓-๒๕๙๔-๒๕๙๕-๒๕๙๖-๒๕๙๗-๒๕๙๘-๒๕๙๙-๒๖๐๐

สจฺจปริโยसानเ พหุ โสตาปตฺติผลาทีนึ
สมฺปาปฺปณีสฺสุ ตทา ราชานานนุโท
อโหสิ, อฏฺฐิเสน ปน อหเมวาทิ.

ทั้งหลาย ประชุมชาดก, ในเวลาจบสัจจะ
ชนเป็นอันมาก บรรลุโสตาปัตติผลเป็นต้น.
พระราชานในครั้งนั้นได้เป็นอานนท์, ส่วน
อฏฐิเสนดาบสเป็นเราเองแล.

อฏฐิเสนชาดกวรรณนา อฏฐมา.

พรรณนาอฏฐิเสนชาดก ที่ ๘ จบ.

คุณอัมพร สุขใส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๕. กปิชาตก (๔๐๔)

๖๑. “ยตุถ เวรี นิวิสติ
น วเส ตตุถ ปณฺทิตโต
เอกรตุตฺ ทุวิรตุตฺ วา
ทุกฺขํ วสติ เวริสุ.
๖๒. ทิโส เว ลหุจิตฺตสฺส
โปสฺสสฺสณฺวิริยฺยโต
เอกสฺส กปิโน เหตุ
ยฺยสฺส อนโย กโต.
๖๓. พาโล จ ปณฺทิตมานิ
ยฺยสฺส ปรีหารโก
สจิตฺตสฺส วสํ คนฺตฺวา
สเยถายํ ยถา กปิ.
๖๔. น สาธุ พลฺวา พาโล
ยฺยสฺส ปรีหารโก
อหิตฺ ภาติ ภาตินิ
สกุณฺนํว เจตโก.
๖๕. ธีโร จ พลฺวา สาธุ
ยฺยสฺส ปรีหารโก

๕. กปิชาตก (๔๐๔)

๖๑. “บัณฑิตไม่ควรอยู่ในสถานที่เป็นที่
ซึ่งคนจองเวรอยู่ บัณฑิตย่อมอยู่เป็น
ทุกข์ ในหมู่คนจองเวรเพียงราตรี
หนึ่งหรือสองราตรี.
๖๒. คนผู้มีจิตใจเบา จองเวรต่อคนผู้เอา
อย่างนั้น คนจองเวรทำความพินาศ
ให้แก่สิ่งแม่ทั้งฝูง เพราะสิ่งตัวหนึ่ง
เป็นต้นเหตุ.
๖๓. อนึ่ง คนพาลสำคัญตัวว่าเป็น
บัณฑิต ปกครองหมู่คณะ ตกอยู่ใน
ในอำนาจจิตของตน ฟังนอนตาย
เหมือนกับลิงตัวนี้.
๖๔. คนพาลมีกำลัง ปกครองหมู่คณะก็
หายังประโยชน์ให้สำเร็จไม่ เป็นผู้
ไม่มีประโยชน์เกื้อกูล แก่ญาติ
ทั้งหลาย เหมือนนกต่อไม่มี
ประโยชน์เกื้อกูลแก่กันทั้งหลาย
ฉะนั้น.
๖๕. ส่วนนักปราชญ์ เป็นผู้มีกำลัง
ปกครองหมู่คณะ ย่อมยังประโยชน์

คุณอัมพร สุทธิไส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

หิโต ภวติ ภาตินี
 ติทธานัง วาสโว

ให้สำเร็จ เป็นผู้มีประโยชน์เกื้อกูล
 แก่ญาติทั้งหลาย เหมือนท้าว-
 วาสวะเทพเป็นผู้มีประโยชน์เกื้อกูล
 แก่เทพในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ฉะนั้น.

๖๖. โย จ สีลญจ ปณณญจ
 สุตตญจตตนิ ปสฺสติ
 อุกินฺนมตฺถํ จรติ
 อตฺตโน จ ปรสฺส จ.

๖๖. ส่วนบุคคลใด พิจารณาเห็นศีล
 ปัญญาและสุตะ (การสดับตรับฟัง)
 มีในตน และประพฤติประโยชน์ทั้ง
 สองฝ่าย คือทั้งแก่ตนและแก่คนอื่น.

๖๗. ตสฺมา ตุเลยฺยมตฺตานํ
 สีลํ ปณฺณํ สุตฺตํ
 คณํ วา ปรีหเร ธีโร
 เอโก วาปี ปรีพฺพเช'ติ.

๖๗. เพราะฉะนั้น นักปราชญ์ควร
 พิจารณาไตร่ตรองดูตนเอง ดูจดัง
 พิจารณาศีลปัญญาสุตะ พึง
 ปกครองคณะ อีกอย่างหนึ่ง ถึง
 จะอยู่ผู้เดียวก็ควรจดเว้น”.

กปิชาตกํ นวมํ.

กปิชาดก ที่ ๙.

คุณอัมพร สุขใส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๕. กปิชาดกวรรณนา (๔๐๔)

ยตุถ เเวรี นิวสตีติ อิทิ
สตุถา เขตวานะ วิหรนุโต เทวทตฺตสฺส
ปรจิวิปฺปเวสนํ อารพฺภ กถะสิ.

ดสฺมี หิ ปจฺวี ปวิฏฺเฐ ฐมฺมสภายํ
กถํ สมฺมุจฺจาเปสฺสุ “อาวุโส เทวทตฺโต
สห ปรีสาย นฺฏฺโจะ”ติ. สตุถา
อาคณฺตุวา “กาย นฺตุถ ภิภฺขเว
เอตฺรหิ กถาย สนฺนิสิณฺนา”ติ ปุจฺฉิตฺวา
“อิมาย นามา”ติ วุตุเต “น ภิภฺขเว
อิทาเนว โส สห ปรีสาย นฺฏฺโจะ,
ปุพฺเพปิ นสฺสียะวา”ติ วตุวา อตีตํ
อาหริ

อตีเต พาราณสียํ พุรุมทตฺเต
รชฺชํ กาวเรนฺเต โพริสตฺโต กปิโยนียํ
นิพฺพตฺติตฺวา ปณฺจสตกปิปริวารโ
ราชฺยุยานะ วสิ. เทวทตฺโตปิ กปิโยนียํ
นิพฺพตฺติตฺวา ปณฺจสตกปิปริวารโ ตตุถเว

๕. พรรณนากปิชาดก (๔๐๔)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภการที่
พระเทวทัตถูกแผ่นดินสูบ ตรัสชาดกนี้ว่า
ในสถานที่เป็นที่ซึ่งคนจองเวรอยู่เป็นต้น.

ก็เมื่อพระเทวทัตนั้น ถูกแผ่นดินสูบแล้ว
ภิกษุทั้งหลายประชุมสนทนากันในธรรม-
สภาว่า “ดูกรท่านผู้มีอายุ พระเทวทัต
พินาศย่อยยับไปพร้อมกับบริษัท”. พระ-
ศาสดาเสด็จมาตรัสถามว่า “ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่งสนทนาเรื่อง
อะไรกัน” เมื่อพวกภิกษุกราบทูลว่า “เรื่อง
ชื่อนี้ พระเจ้าข้า” ตรัสว่า “ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย พระเทวทัตนั้นพินาศย่อยยับ
พร้อมกับบริษัทในบัดนี้เท่านั้นหามิได้, แม้
ในปางก่อนก็พินาศย่อยยับเช่นเดียวกัน”
ดังนี้แล้ว ทรงนำอดีตนิทานมาตรัสว่า

ในอดีตกาล ครั้งเมื่อพระเจ้า-
พรหมทัตเสวยราชสมบัติ ณ พระนคร
พาราณสี พระโพริสต์ว์บังเกิดในกำเนิด
สิง มีลิงประมาณ ๕๐๐ ตัวเป็นบริวาร
อาศัยอยู่ในพระราชอุทยาน. ฝ่ายพระ-

คุณอัมพร สุกใส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สงวนลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๒๕

วสี. อถกทิวสั ปุโรหิตะ อุตฺตยานัน
 คนฺตุวา นฺหาตฺวา อลงฺกริตฺวา
 นิกฺขมฺนเต เอโก โลลกปิ ปุเรตรํ
 คนฺตุวา อุตฺตยานทฺวารโตรณมตฺตเก
 นิสีทิตฺวา ตสฺส มตฺตเก วจฺจปิณฺฑํ
 ปาเตตฺวา ปุณ อุกฺทํ โอลเณตฺสฺส มฺเข
 ปาเตสิ.

เทวทตฺกับังเกิดในกำเนตฺลึง มีลึงประมาณ
 ๕๐๐ ตัวมเป็นบริวาร อาศัยอยู่ในพระราชา-
 อุตฺตยานันั้นเหมือนกัน. อยู่มาวันหนึ่ง เมื่อ
 ปุโรหิต (อาจารย์ของพระเจ้าแผ่นดิน) ไป
 ยังพระราชาอุตฺตยาน อาบน้ำแต่งตัวแล้ว
 กำลังเดินออกมา ฝ่ายลึงหยาบโลนตัวหนึ่ง
 ไปถึงก่อน นั่งอยู่บนยอดโขนทวาร
 พระราชาอุตฺตยาน ถ่ายก่อนอุจจาระรด
 ศีรษะปุโรหิตนั้น เมื่อเขาแหงนหน้า
 มองดูก็ถ่ายรดลงไปปากอีก.

โส นิวตเตตฺวา “โหตุ, ชานิสฺสสามิ
 ตุมหากิ กตฺตพฺพนฺ”ติ มกฺกเก
 สนฺตชฺเชตฺวา ปุณ นฺหาตฺวา ปกฺกามี.
 เตเน เวรํ คเหตุวา มกฺกเกอานัน
 สนฺตชฺชิตฺถาวัน โปธิสฺตตฺสฺส อาโรเจสุ.
 โส “เวรินัน นิสฺสนฺนฺจฺจานเน นาม วสิตุ
 น วญฺญติ, สพฺโพปิ กปิณเณ ปลายิตฺวา
 อณฺเณตฺต กจฺจตุ”ติ กปิสฺสสฺสสฺสปิ
 อาโรจาเบสิ. ทฺพพจกปิ อตฺตโน
 ปรีวารมกฺกเก คเหตุวา “ปจฺฉา
 ชานิสฺสสามิ”ติ น ปลายิ.

ปุโรหิตหันกลับไปชูส่าทับลึงว่า “ฝากไว้
 ก่อนเถอะ, เราจักรู้สิ่งตอบสนองพวกเจ้า
 ให้สาสม” อาบน้ำใหม่อีกแล้วจากไป. ลึง
 ทั้งหลายบอกพระโพธิสัตว์ถึงเรื่องที่พวกลึง
 ทั้งหลายถูกปุโรหิตของเวรชูส่าทับ. พระ-
 โพธิสัตว์นั้นให้บอกลึงทั้ง ๑,๐๐๐ ตัวว่า
 “ขึ้นชื่อว่าการอยู่ในสถานที่อยู่ของคนผู้
 ของเวรไม่สมควร, ผุ่งลึงแม้ทั้งหมดจง
 หลบหนีไปเสียในที่อื่นเถิด”. ลึงหัวดี
 ตัวหนึ่งไม่ยอมพาลิงบริวารของตนหนีไป
 ด้วยคิดว่า “เราจักรู้ภายหลัง”.

โปธิสฺสโต อตฺตโน ปรีวารํ คเหตุวา
 อรณฺณํ ปาวิสิ. อถกทิวสั เอกิสฺสา

พระโพธิสัตว์พาบริวารของตนเข้าไปสู่ป่า.
 อยู่มาวันหนึ่ง แพะตัวหนึ่ง (แอบ) กิน

คุณอัมพร สุกใส
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิธีโกฏฏิกาย ทาสยา อาตเป ปสาร์ติ
 วิธี ขาพมานโน เอโก เอพโก อุมมุเกน
 ปหาริ ลภิตวา อาทิตตสรีโร ปลายนุโต
 เอกิสสา หตติสาลัง นิสสาย ตินนุกฎิกาย
 กุฏฏเย สรีรัง ฆังสิ. โส อคฺคิ ตินนุกฎิกัง
 กณฺหิ, ตโต วุฏฺฏาย หตติสาลัง,
 หตติสาลาย หตฺถินัง ปิฏฺฐิจิ ฌายิ,
 หตฺถิเวชฺชา หตฺถินัง ปฏิชคฺคณฺติ.

ปุโรหิตปิ มกฺกฏานัง คณฺณปายัง
 อุปฺปาราณโต วิจรติ. อถ นัง ราชนูปฏฺฐานัง
 อาคณฺตุวา นิสินฺนัง ราชา อาห “อาจริย
 พหุ โน หตฺถิ กณฺฐิกา ชาตา,
 หตฺถิเวชฺชา ปฏิชคฺคิตฺตุนฺ ชานนฺติ,
 ชานาสิ กิณฺนุ โข กิณฺนุจि เกสชฺชนฺ”ติ.
 ชานามิ มหาราชาติ. กิณฺนามาติ.
 มกฺกฏวสา มหาราชาติ. กหัง
 ลภิสฺสามาติ. นนุ อุตฺถยานे พหุ
 มกฺกฏาติ. ราชา “อุตฺถยานมกฺกฏ
 มาเรตฺวา วสํ อาเนถา”ติ อาห.

ข้าวเปลือกซึ่งสาวใช้คนหนึ่งซ่อม
 ข้าวเปลือกตากไว้กลางแดด ถูกตีด้วย
 ดุ้นไฟ ตัวลูกโซนวิ่งหนีไป สีดัวกับ
 ผากระท่อมหญ้าหลังหนึ่งซึ่งอยู่ติดกับ
 โรงช้าง. ไฟนั้นลูกกลมติดกระท่อมหญ้า
 แล้วลูกกลมจากกระท่อมนั้นติดโรงช้าง,
 หลังช้างในโรงช้างไหม้, หมอช้างช่วยกัน
 รักษาพยาบาลช้าง.

ฝ่ายปุโรหิตเที่ยวเฝ้าครวญหาอุบาย
 ที่จะจับลึงอยู่. ครั้งนั้น ปุโรหิตนั้นมาอยู่ที่
 เฝ้าพระราชานั่งแล้ว พระราชาตรัสว่า
 “ท่านอาจารย์ ช้างของเราหลายเชือกเกิด
 พุพอง, หมอช้างไม่รู้จะรักษาพยาบาล
 ได้อย่างไร, ท่านรู้จักยาอะไร ๆ บ้าง
 ไหม”. เขาตอบว่า ข้าแต่มหाराชเจ้า
 ข้าพระองค์ทราบ. พระราชาตรัสถามว่า
 ชื่อยาอะไร. ปุโรหิตทราบทูลว่า มันเหลว
 ของลึง พระพุทธเจ้าข้า. พระราชา
 ตรัสถามว่า พวกเจ้าจักหาได้ที่ไหน.
 ปุโรหิตทราบทูลว่า ลึงในพระอุทยานมีอยู่
 เป็นจำนวนมากมิใช่หรือ พระพุทธเจ้าข้า.
 พระราชาตรัสว่า “พวกท่านจงฆ่าลึงใน
 อุทยานแล้วนำเอามันเหลวมาเถิด”.

คุณอัมพร สุทธิ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท. ๑๓-๒๗

ธนุกุคหา คนตุวา ปณฺจสเทปิ มกุกกุ
 วิชฺฌิตฺวา มาเรสุ. เอโก ปน
 เขฏฺฐจกมกุกกุ ปลายนฺโต สรปฺพหํ
 ลภิตฺวาปิ ตตฺถเว อปติตฺวา โพรสิตฺตสฺส
 วสนฺภูจํ ปตฺวา ปติ. วานรา
 “อมฺหากํ วสนฺภูจํ ปตฺวา มโต”ติ
 ตสฺส ปหารลทฺธมตฺถาวํ โพรสิตฺตสฺส
 อาโรเจสุ. โส อาคนฺตฺวา กปิคณฺมชฺฌ
 นิสินฺโน “ปณฺทิตานํ โอวาทํ อกฺตฺวา
 เวริฏฺฐาเน วสนฺดา นาม เอว
 วินสฺสนฺติ”ติ กปิคณฺสฺส โอวาทวเสน
 อีมา กถา อภาสี

พวกนายขมังธนูไปยิงลิงทั้ง ๕๐๐ ตัว
 ตายหมด. ส่วนลิงจำฝูงตัวหนึ่งหนีไปได้
 แม้นกูกูกุครยิง ยังไม่ล้มลงตรงนั้นทันที
 ไปถึงที่อยู่ของพระโพธิสัตว์แล้วก็ล้มลง. ลิง
 ทั้งหลายกล่าวกันว่า “ลิงจำฝูงมาถึงที่อยู่
 ของเราตายแล้ว” แจ้งให้พระโพธิสัตว์
 ทราบว่าลิงจำฝูงตัวนั้นถูกยิงตายเสียแล้ว.
 พระโพธิสัตว์นั้นมานั่งท่ามกลางฝูงลิง
 กล่าวว่า “ขึ้นชื่อว่าผู้ที่ไม่ทำตามคำสอน
 ของบัณฑิตอยู่ในสถานที่คนจงเวรย่อม
 วอดวายอย่างนี้” ได้กล่าวคาถาเหล่านี้
 ด้วยมุ่งกล่าวสอนแก่ฝูงลิงว่า

๖๑. “ยตุถ เวรี นิสิติ
 น วเส ตตฺถ ปณฺทิตโต
 เอกเรตฺตํ ทฺวาริตฺตํ วา
 ทุกฺขํ วสตี เวริสุ.

๖๑. “บัณฑิตไม่ควรอยู่ในสถานที่ซึ่งคน
 จงเวรอยู่ บัณฑิตย่อมอยู่เป็นทุกข์
 ในหมู่คนจงเวรเพียงราตรีหนึ่งหรือ
 สองราตรี.

๖๒. ทิสฺส เว ลหุจิตฺตสฺส
 โปสฺสสุสานุวิริยฺโยโต
 เอกสฺส กปิโน เหตุ
 ยุตฺตสฺส อนโย กโต.

๖๒. คนผู้มีจิตใจเบา จงเวรต่อคนผู้เอา
 อย่างนั้น คนจงเวรทำความพินาศ
 ให้แก่ลิงทั้งฝูง เพราะลิงตัวหนึ่งเป็น
 ต้นเหตุ.

๖๓. พาโล จ ปณฺทิตฺมานี.
 ยุตฺตสฺส ปรีหารโก

๖๓. อนึ่ง คนพาลสำคัญตัวว่าเป็น
 บัณฑิตปกครองหมู่คณะ ตกอยู่ใน

คุณอัมพร สุกใส
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สจิตตสฺส วสํ กนฺตฺวา
สฺเยถายํ ยถา กปิ.

๖๔. ใน สวภู พลวา พาลโ
ยฺถสฺส ปรีหริโก
อิโต ภวติ ชาติเน
สกุณานํ เจตโก.

๖๕. ริโร จ พลวา สาธุ
ยฺถสฺส ปรีหริโก
อิโต ภวติ ชาติเน
ติทธานว วาสโว.

๖๖. โย จ สิลฺนฺจ ปญฺณญจ
สฺตฺตณฺจตฺตนิ ปสฺสตี
อุภินฺนฺมตฺถํ จรตี
อตฺตโน จ ปสฺสจ จ.

๖๗. ตสฺมา ตฺลฺยฺยมนฺตทานํ
สฺลํ ปญฺณํ สฺตฺตปฺวา
กณํ ภา ปรีหริ ริโร
เอโก วาปี ปรีพฺพเช”ติ.

อำนาจจิตของตน พึงนอนตาย
เหมือนกับปลิงตัวนี้.

๖๔. คนพาลมีกำลังปกครองหมู่คณะก็ไม่
ยังประโยชน์ให้สำเร็จ เป็นผู้ไม่มี
ประโยชน์เกื้อกูล แก่ญาติทั้งหลาย
เหมือนนกต่อไม่มีประโยชน์เกื้อกูล
แก่นกทั้งหลาย ฉะนั้น.

๖๕. ส่วนนักปราชญ์ เป็นผู้มีกำลัง
ปกครองหมู่คณะ ย่อมยังประโยชน์
ให้สำเร็จ เป็นผู้มีประโยชน์เกื้อกูล
แก่ญาติทั้งหลาย เหมือนท้าว
วาสวะเทพ เป็นผู้มีประโยชน์
เกื้อกูลแก่เทพในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
ฉะนั้น.

๖๖. ส่วนบุคคลใด พิจารณาเห็นศีล
ปัญญา และสุตะ (การสดับตรับฟัง)
มีในตน และประพฤติประโยชน์ทั้ง
สองฝ่าย คือทั้งแก่ตนและแก่คนอื่น.

๖๗. เพราะฉะนั้น นักปราชญ์ควร
พิจารณาไตร่ตรองดูตนเอง ดูดัง
พิจารณาศีล ปัญญา สุตะ พึง
ปกครองคณะ อีกอย่างหนึ่ง ถึงอยู่
ผู้เดียวก็ควรรงตนไว้”.

คุณอัมพร สุขใส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๖๖-๖๗-๖๘-๖๙-๗๐-๗๑-๗๒-๗๓-๗๔-๗๕-๗๖-๗๗-๗๘-๗๙-๘๐-๘๑-๘๒-๘๓-๘๔-๘๕-๘๖-๘๗-๘๘-๘๙-๙๐-๙๑-๙๒-๙๓-๙๔-๙๕-๙๖-๙๗-๙๘-๙๙-๑๐๐

ตตถ **ลหุจิตตสุสาติ** ลหุจิตโต
อสุส.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **มีใจ
กลับกลอก** ตัดบทเป็น ลหุจิตโต อสุส
แปลว่า เป็นคนมีใจเบา.

อิหํ วุตตํ โหติ โย โปโส ลหุจิตตสุส
मितตสุส วา ฉาติโน วา อนุวิชัยติ
อนุวตตติ, ตสุส โปสสุส อนุวิชัยโต
โส ลหุจิตโต ทิโส โหติ, เวกิจจจ
กโรติ.

มีคำอธิบายว่า คนใดเอาอย่าง คือ
ประพฤติตามมิตรหรือญาติผู้มีใจเบา,
คนนั้นผู้มีใจเบาย่อมผูกเวรต่อบุคคลผู้เอา
อย่างนั้น, คือทำกิจของผู้จองเวร.

เอกสุส กปิโนติ ปสฺสถ เอกสุส
ลหุจิตตสุส อนุทพาลสุส กปิโน เหตุ
อัย สกสสุส ยุตสุส อนโย อวฺชฺชมิ
มหาวินาโส กโตติ.

คำว่า **สิ่งตัวหนึ่ง** ความว่า ท่าน
ทั้งหลายจงดูเอาเถิด เพราะสิ่งใจเบา
อันธพาลตัวเดียวเป็นต้นเหตุ คนจองเวร
ทำความเสื่อม คือ ความไม่เจริญ ได้แก่
ความพินาศย่อยยับอย่างใหญ่หลวงนี้ให้แก่
ฝูงสิ่งทั้งสิ้น.

ปณฺชิตมานีติ โย สยํ พาลो หุตฺวา
“อิหํ ปณฺชิตโต”ติ อตฺตนาํ มณฺณมาโน
ปณฺชิตานํ โอวาทํ อกฺตฺวา สกสฺส
จิตตสุส วสํ กจฺจติ, โส สจิตตสุส
วสํ คนฺตฺวา ยถา อัยํ ทพฺพจกปิ
มตฺสยนํ สยนฺโต เอวํ สยเถภาติ อตฺตโก.

คำว่า **ผู้สำคัญตัวว่าเป็นบัณฑิต** ความว่า
บุคคลใด ตัวเองเป็นคนพาล กลับเข้าใจ
ตนเองว่า “เราเป็นบัณฑิต” ไม่ทำตาม
โอวาทของบัณฑิต ลุอำนาจใจของตนเอง,
บุคคลนั้นตกอยู่ในอำนาจใจตน ย่อมนอน
(ตาย) เหมือนกับสิงหวัตถุตัวนั้นนอนตาย
อยู่ ฉะนั้น.

คุณอัมพร สุขใส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

น สาธุติ พาลो นาม
พลสมปนฺโน ยูตฺสฺสํ ปรีหารโก น
สาธุ น สุทฺธโก. ก็การณา? โส หิ
อหิตो ภวติ ญาตีन् วินาสเมว วหติ.

คำว่า **ไม่ยังประโยชน์ให้สำเร็จ**
ความว่า ชื่อว่า คนพาลถึงจะสมบูรณ์
ด้วยกำลัง ปกครองหมู่คณะให้ประโยชน์
ไม่ได้ไม่เป็นผู้หมัดจืด. เพราะเหตุไร ?
เพราะคนพาลนั้นเป็นผู้**ไม่มีประโยชน์**
เกื้อกูลแก่ญาติทั้งหลาย ได้แก่ ย่อม
ทำความพินาศมาให้ตายเดียว.

สกุณานว เจตโกติ ยถา หิ
ติตฺติรสกุณานํ ที่ปกติตฺติโร ทิวสํปิ
วสฺสนฺโต อณฺเวย สกุณเณ น มาเรติ,
ฉาตเกว . มาเรติ, เตสญฺเวยว อหิตो
โหติ, เอวนฺติ อตฺโถ.

คำว่า **เหมือนนกต่อ ไร้ประโยชน์แก่คน**
ทั้งหลาย อธิบายว่า เหมือนอย่างว่า
คนพาลเป็นผู้ไร้ประโยชน์เหมือนกับ
บรรดานกกระทาทั้งหลาย นกกระทาต่อ
ร้องขึ้นอยู่ แมตตลอดทั้งวัน ย่อมไม่ฆ่านก
เหล่าอื่น, ฆ่าเฉพาะญาติเท่านั้น, จึง
เป็นนกไร้ประโยชน์**เกื้อกูลแก่ญาติเหล่านั้น**
เท่านั้น.

หิตो ภวตีติ กาเยนปี วาจาปี
มนสาปี หิตการโกเยว. **อุภินนมตฺถ**
จรตีติ อีธ โย ปุคฺคโล เอเต สีสาทโย
คฺุณเณ อตฺตนิ ปสฺสตี, โส “มยฺหํ
อาจารย์สีลีปี อตฺถิ, ปญฺญาปี อตฺถิ
สุตฺตปริยตฺถิปี อตฺถิ”ติ ฅตฺวา ตตฺตโต
ชานิตฺวา ฅณฺ์ ปรีหรนฺโต ‘อตฺตโน
จ ปเรสญฺจ อตฺตทานํ ปรีวาเรตฺวา

คำว่า **เป็นผู้มีประโยชน์เกื้อกูล** ความว่า
ทำประโยชน์เกื้อกูลตายเดียวทางกายบ้าง
ทางวาจาบ้าง ทางใจบ้าง. คำว่า
ประพตติประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ความว่า
บุคคลใดในโลกนี้พิจารณาเห็นคุณ
ทั้งหลายมีศีลเป็นต้นเหล่านี้ในตน, บุคคล
นั้นรู้แล้วว่า “เรามีมรยาตและความ
ประพตติเรียบร้อย, เรามีปัญญา เรามี

อรรถกถาชาดกบุพทกนกาย ป-ท.๑๓-๒๗

คุณอัมพร สุโกส
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จรนุदानนุ'ติ อุกิณฺนุมนฺปิ อตฺถเมว จรติ.

สุตะ (การสดับตรับฟัง) และการศึกษา
เล่าเรียน” ครั้นรู้โดยต้องแท้แล้ว เมื่อ
ปกครองคณะจึงชื่อว่าประพฤติประโยชน์
เท่านั้นให้แก่ทั้งสองฝ่ายคือ ทั้งแก่ตนเอง
และทั้งแก่คนเหล่าอื่นผู้แวดล้อมตนเที่ยวไป.

ตุลฺลเยยฺยมตฺตานนุ'ติ ตฺลฺลเยยฺย อตฺตานํ
ตุลฺลตฺวา. **สีลํ ปญฺญํ สุตฺตปิวัตติ** เอตานิ
สีลาทีนํ วย. อิทํ วุตฺตํ โหติ “ยสฺมา
สีลาทีนํ อตฺตนิ สมฺนุสฺสนุโต อุกิณฺนํ
อตฺถํ จรติ, ตสฺมา ปณฺฑิโต เอตานิ
สีลาทีนํ วย. อตฺตานํปิ เตสฺсу ตฺลฺลตฺวา
“ปติฏฺฐิโต นุ โขมฺหิ สีเล ปญฺญา
สุเต”ติ ตีเรตฺวา ปติฏฺฐิตภาวํ ปจฺจกฺขํ
กตฺวา ธีโร คณฺโถ วา ปรีหเรยฺย, จตุสฺสุ
อิริยาบถेषु เอโกว หุตฺวา ปรีพฺพเชยฺย
ปรีวตฺเตยฺย, ปรีสุปฺภจาเกนาปิ หิ
วิเวกจารินาปิ อิมฺหิ ตีหิ ฐมฺเมหิ
สมฺนุนาถเตเนว ภวิตพฺพ. เอวํ
มหาสตุโต กปิตฺราชาปิ หุตฺวาปิ
วินยปรียตฺตติกิจฺจํ กเถสิ.

คำว่า **ตุลฺลเยยฺยมตฺตานํ** แยกบทออก
เป็น ตฺลฺลเยยฺย อตฺตานํ แปลว่า ควร
พิจารณาไตร่ตรองดูตนเอง ได้แก่ ตรวจ-
ตรา. คำว่า **คฺจฺจตั้งพิจารณาศีลปัญฺญาแม่**
สุตะ ได้แก่ เหมือนพิจารณาคุณมีศีล
เป็นต้นเหล่านี้. อธิบายว่า “เพราะบัณฑิต
เมื่อพิจารณาเห็นคุณมีศีลเป็นต้นในตน
ชื่อว่ายอมประพฤติประโยชน์แก่ทั้งสอง
ฝ่าย, ฉะนั้นบัณฑิตพิจารณาแม้ตนใน
คุณมีศีลเป็นต้นเหล่านั้น เหมือนพิจารณา
คุณมีศีลเป็นต้นเหล่านั้น อีกอย่างหนึ่ง
นักปราชญ์พิจารณาว่า “เราดำรงมั่นอยู่
ในศีล ในปัญญา ในสุตะหรือหนอ”
ทำภาวะที่ตนดำรงมั่นให้แจ้งประจักษ์ ฟัง
ปกครองคณะ, ถึงจะอยู่คนเดียวใน
อิริยาบถทั้งสี่ ก็ควรจงวันคือควร
เปลี่ยนแปลง, เพราะว่าบุคคลผู้บำรุง
รับใช้บริษัทก็ดี ผู้มีปกติเที่ยวไปอย่าง

คุณอัมพร สุกใส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สงบสงัดก็ดี ควรประกอบด้วยธรรม
๓ ประการเหล่านี้ เหมือนกันทั้งนั้น.
พระมหาสัตว์ถึงแม้จะเป็นพญาลิง ก็ยัง
กล่าวกิจแห่งวินัยและการศึกษาเล่าเรียน
ไว้ด้วยประการฉะนี้.

สตถา อิมิ ฌมฺมเทสนํ อหริตฺวา
ชาตํ สโมธานสิ “ตทา ทฺพพจกปิ
เทวทฺตโต อโหสิ, ปริสาปิสฺส
เทวทฺตตฺตปฺริสา, ปณฺฑิตกปฺริราชา ปน
อหเมวา”ติ.

พระศาสดาครั้นทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว ทรงประมวลชาดกว่า
“ลิงหัวดีเฒ่าในเวลานั้น ได้มาเป็นเทวทัต,
แม้บริษัทของลิงหัวดีเฒ่านั้นก็บริษัทของ
เทวทัต, ส่วนพญาลิงผู้เป็นบัณฑิต ได้แก่
เราตถาคตแล”.

กปิชาตกวางฺณณนา นวมา.

พรรณนากปิชาดก ที่ ๕ จบ.

คุณอัมพร สุกใส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๐. พกพรหมชาตก^๑ (๔๐๕)

๖๘. “ทฺวาสตตติ โคตม ปุณฺณกมฺมา
วสวตฺติโน ชาตฺติชฺร อตีตา
อยมนฺติมา เวทฺถุ พฺรหฺมฺอุปฺปตฺติ
อสุมาภิปฺปนฺติ ชนา อนเภา.

๖๙. อปฺปญฺจ เหนฺ น หิ ทิฆมายุ
ยํ จํ พก มณฺณสิ ทิฆมายุ
สํ สหสฺसान นีรพฺพุทฺธานํ
อายุํ ปชานามิ ตวาท พฺรหฺเม.

๗๐. อนนฺตทสฺสี ภควาหฺมสฺมิ
ชาตฺติชฺร โสภกฺมฺปาตฺวาตฺโต
กิ เม ปฺรธาณํ วตฺสึลลวตฺตํ
อาจิกฺข เมตํ ยมฺหํ วิชณฺณํ.

๑๐. พกพรหมชาตก (๔๐๕)

๖๘. “ข้าแต่พระโคตม พวกข้าพระองค์
มีทั้งหมด ๗๒ คน ล้วนแต่ได้ทำ
บุญกรรมมาแล้ว ประพฤติไปตาม
อำนาจ จึงข้ามชาติชราได้ การเกิด
เป็นพรหมนี้ ต้องได้บรรลุพระเวท
นับเป็นชาติสุดท้าย ชนเป็นอันมาก
ต่างปรารถนาภาวะ ของพวก
ข้าพระองค์.

๖๙. ดูกรพกพรหม ก็อายุของท่านน้อย
ไม่ยืนเลย ซึ่งท่านสำคัญอายุว่ายืน
เรารู้อายุของท่าน ซึ่งมีประมาณ
แสนนิริพพุทะตินะพรหม.

๗๐. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พระองค์
ตรัสว่า เราเห็นไม่มีที่สุด พระองค์
ยังตรัสว่า เราข้ามพ้นชาติ ชรา
และความโศกเสียได้ พรต ศีล
และวัตรในกาลก่อนของข้าพระองค์
เป็นอย่างไรขอพระองค์ตรัสบอกศีล
พรตที่ข้าพระองค์จะพึงรู้ด้วยเกิด.

^๑ น. พกชาตก.

๗๑. ยํ ตูวํ อปาเยสิ พหุ มนุสฺเส
ปีปาสิตะ มฺมมณี สมฺปเรเต
ตฺนฺเต ปุราณํ วัตสีลวตฺตํ
สุตฺตปฺปพฺพุทฺโฆ อนุสฺสรามิ.

๗๑. ข้อที่ท่านได้ให้มนุษย์เป็นอันมาก
ผู้กำลังกระหาย ถูกแดดแผดเผาใน
ฤดูร้อน ได้ดื่มน้ำ นั้นเป็นพรต
สมาทาน และศีลวัตรในกาลก่อน
ของท่าน เรายังระลึกได้อยู่ ดุจ
หลับแล้วตื่นขึ้น.

๗๒. ยํ เอณิคุลสฺมี ชนตํ คหิตํ
อโมจยิ คยฺหก นียมานํ
ตฺนฺเต ปุราณํ วัตสีลวตฺตํ
สุตฺตปฺปพฺพุทฺโฆ อนุสฺสรามิ.

๗๒. ข้อที่ท่านได้ปล่อยหมู่นซึ่งถูกจับไป
เป็นเชลยที่ฝั่งแม่น้ำเอณิ นั้นเป็น
พรตสมาทาน และศีลวัตร ในกาล
ก่อนของท่าน เรายังระลึกได้อยู่ ดุจ
หลับแล้วตื่นขึ้น.

๗๓. กงฺคาย โสตสฺมี คหิตนาวิ
ลฺกฺทฺเทน นาเคน มนุสฺสกปฺปา
อโมจยิ ตูวํ พลสา ปสยฺห
ตฺนฺเต ปุราณํ วัตสีลวตฺตํ
สุตฺตปฺปพฺพุทฺโฆ อนุสฺสรามิ.

๗๓. ท่านได้ใช้กำลังช่วยเหลือควบคุมเรือ
ที่ถูกพญานาคตัวดุร้าย รััดไว้ใน
กระแสน้ำ เพราะต้องการให้
มนุษย์ฉิบหาย ข้อนั้นเป็นพรต-
สมาทาน และศีลวัตรเก่าของท่าน
เรายังระลึกได้อยู่ดุจหลับแล้วตื่นขึ้น.

๗๔. กปฺโป จ เต ปตฺถจโร อโหสิ
สมฺพฺพุทฺธิวตฺตํ วัตินํ^๑ อมณฺฑํ
ตฺนฺเต ปุราณํ วัตสีลวตฺตํ
สุตฺตปฺปพฺพุทฺโฆ อนุสฺสรามิ.

๗๔. เราได้เป็นอันเตวาสิกของท่าน ชื่อ
กัปปะ ได้เข้าใจว่าท่านเป็นผู้
ถึงพร้อมด้วยความรู้และวัตร ข้อนั้น
เป็นพรตสมาทาน และศีลวัตร

^๑ โป. วัตต.

คุณอัมพร สุกใส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ในกาลก่อนของท่าน เราย่อมระลึก
ได้ ดุจหลับแล้วตื่นขึ้น.

๗๕. อทฺฐา ปชานาสี มเมตมายุ
อญฺญปิ ชานาสี ตถาหิ พุทฺโธ
ตถาหิ ตายํ ชลิตานุกาโว
โอภาสยํ ติฏฺฐติ พุรหมฺโลกนฺ”ติ.

พกพฺรหมชาดกํ ทสมิ.

กุกกุวคฺโค ปจโม.

๗๕. พระองค์ทรงทราบอายุนั้น ของ
ข้าพระองค์แน่นอน จริงอย่างนั้น
พระองค์เป็นผู้รู้ ทรงทราบถึงสิ่งที่
ที่คนอื่นไม่รู้ จริงอย่างนั้น ความ
ที่พระองค์มีอานุภาพรุ่งเรือง ยัง
พรหมโลกให้สว่างไสว ดำรงอยู่
เพราะความเป็นผู้รู้เช่นนั้น”.

พกพฺรหมชาดกํ ที่ ๑๐.

กุกกุวรรค ที่ ๑.

คุณอัมพร สุกใส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๐. พกพรหมชาดก

(๔๐๕)

ทิวาสตตตีติ อิหิ สตุถา เขตวเน
วิหรนุโต พกพรหมานัน อารพุก กเถสิ.

ตสฺส หิ “อิหิ นิจุจํ ชฺวํ สสฺสตี
อจวนธมฺมํ, อิโต อณฺเฑํ โลกสฺส
นิสฺสรณํ นิพฺพานนฺนาม นตฺถิ”ติ เอวํ
ทิวาส ตปุชฺชชฺชิตฺติ. เหฏฺฐุชฺชิตฺติโก กิเรส
พฺรหฺมา ปุพฺเพ ฌานํ ภาเวตฺวา
เวทฺสสฺส นินฺนพฺพตฺโต, ตตฺถ
ปญฺจกปฺปสฺตปรีมาณํ อายุํ เขเปตฺวา
สฺสกฺกิณฺโหลสฺส นินฺนพฺพตฺติตฺวา จตฺสฺสทฺฐชฺชิตฺติ กปฺเป
เขเปตฺวา ตโต จุโต อฏฺฐกปฺปายุก
อาภสฺสเร นินฺนพฺพตฺติ, ตตฺตรสฺส เอสา
ทิวาส ตปุชฺชชฺชิตฺติ.

โส หิ เนว อุมฺปิพฺรหฺมโลกโต จุตฺติ น
ตตฺถ อุมฺปิชฺชิตฺติ อณฺุสฺสริ, ตทฺทุกฺยปี
อปฺสฺสนุโต เอวํ ทิวาส คณฺหิ.

๑๐. พรรณนาพกพรหมชาดก

(๔๐๕)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตะวัน ทรงปรารภพกพรหม
ตรัสชาดกนี้ว่า ๗๒ คน ดังนี้ เป็นต้น.

ความพิสดารว่า พกพรหมนั้นเกิด
ทิวาสขึ้นอย่างนี้ว่า “นี่เที่ยง ยั่งยืน เที่ยงตรง
ไม่เคลื่อน, ธรรมด่าว่านิพพานซึ่งสลัด
ออกจากโลกอื่นจากนี้ไม่มี”. ได้ยินมาว่า
พรหมนี้บังเกิดในภพต่ำ เจริญฉานใน
กาลก่อนแล้วบังเกิดในชั้นเวทสสผละ, ให้
อายุประมาณ ๕๐๐ กัลป์ สิ้นไปในเวทส-
สผละนั้น แล้วบังเกิดในชั้นสฺสกฺกิณฺโหลสฺส ยัง
๖๔ กัลป์ให้สิ้นไปแล้ว เคลื่อนจากชั้น
สฺสกฺกิณฺโหลสฺส นั้น ไปบังเกิดในชั้นอาภสฺสเร ซึ่ง
มีอายุน้อยเพียง ๘ กัลป์, ณ ภพนั้น
พกพรหมนั้นเกิดทิวาสขึ้นมา.

ก็พกพรหมนั้นระลึกไม่ได้ซึ่งการจุติมาจาก
พรหมโลกเบื้องบนและระลึกไม่ได้ ถึงการ
อุปบัติขึ้นในภพนั้น, เขาเมื่อไม่เห็นจติและ
อุปบัติทั้งสองนั้นจึงถือทิวาสอย่างนี้.

ธรรมชาดกชาดก ๒-๗๑-๑๓๓-๒๕

คุณอัมพร สุขไส
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ภควา ตสฺส เจตสวา เจโตปริวิตก-
 มณฺเฑาย เสยฺยถาปี นาม พลวา ปุริโส
 สมฺมิมฺหิชาติ วา พาหุ ปสาเรยฺย, ปสาริตฺ
 วา พาหุ สมฺมิมฺหิเชยฺย, เอวเมว เขตฺตวเน
 อนฺตรหิโต ตสฺมี พุรฺหมโลเก ปาตุโรหิสิ.
 ธตฺต พุรฺหมมา ภกฺวณฺตํ ทิสฺวา “เอหิ โข
 มาริส, สุวาคตํ มาริส, จิรสฺสํ โข
 มาริส อิมํ ปริยาเยมกาสิ, ยทฺธิทํ
 อิธาคมนาย. อิทํ หิ มาริส นิจฺจํ อิทํ
 ธฺวํ อิทํ สสฺสตํ อิทํ เกวลํ อิทํ
 อจฺวณฺธมฺมํ, อิทํ หิ น จ ชายติ น
 ชียฺยติ น มียฺยติ น จวติ น อปฺปชฺชติ
 อิโต จ ปนฺณณํ อุตฺตริณิสฺสรณฺนนาม
 นตฺถิ”ติ อ่าห.

เอวํ วุตฺเต ภควา พกฺกพฺรฺหมานํ
 เอตทโวจ “อวิชฺชาคโต วต โภ พโก
 พุรฺหมมา, อวิชฺชาคโต วต โภ พโก
 พุรฺหมมา, ยตฺร หิ นาม อนิจฺจณฺเฑว
 สมานํ นิจฺจณฺฺติ วกฺขติ ๕เปฺยฺ สนฺตณฺจ
 ปนฺณณํ อุตฺตริณิสฺสรณฺ, นตฺถณฺณํ
 อุตฺตริณิสฺสรณฺนติ วกฺขติ”ติ.

พระผู้มีพระภาคทรงทราบความปริวิตก
 แห่งใจของพรหมนั้นด้วยพระทัย (ของ
 พระองค์) ทรงหายจากพระเชตวัน ไป
 ปรากฏขึ้นในพรหมโลกนั้น เหมือนบุรุษ
 มีกำลังเหยียดแขนที่คู้เข้า หรือคู้แขนที่
 เหยียดออก ฉะนั้น. ครั้งนั้น พรหมเห็น
 พระผู้มีพระภาคแล้วทูลว่า “ท่านผู้นิรทุกข์
 ท่านจงมาเถิด, ท่านมาดีแล้ว, นาน
 นึกหนา ท่านจึงมาที่นี่. ท่านผู้นิรทุกข์
 ที่นี่แหละ เป็นสถานที่เที่ยงแท้แน่นอน
 มิใช่ว่าจะเที่ยงแท้แน่นอนเที่ยงตรงเพียง
 อย่างเดียว ที่นี่ยังมีการไม่เคลื่อนเป็น
 ธรรมดา, ที่นี่แหละยังไม่เกิด ไม่แก่
 ไม่ตาย ไม่จุติ ไม่อุปบัติ ขึ้นชื่อว่าที่สลัด
 ออกอันยวดยิ่งอื่นจากนี้ ไม่มีอีกแล้ว”.

เมื่อพรหมกล่าวอย่างนี้แล้ว พระผู้มี
 พระภาคก็ได้ตรัสคำนี้กับภกพรหมว่า
 “ภกพรหมถูกอวิชชาครอบงำแล้วหนอ,
 ภกพรหมถูกอวิชชาครอบงำแล้วหนอ,
 เพราะพวพรหมกล่าวสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง
 ฯลฯ กล่าวที่เป็นที่สลัดออกอย่างยอดเยี่ยม
 อื่นซึ่งมีอยู่ว่าไม่มี”.

คุณอัมพร สุกใส
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตํ สุตฺวา พุรฺหฺมา “ตฺวํ เอวํ กถสฺสึติ
 มํ เอส อนฺวตฺตฺนุโต อนฺุพฺนฺุชฺติ”ติ
 จินฺเตตฺตฺวา ยถา นาม ทฺุพฺพล โจรโ
 กติปเย ปหาเร ลภิตฺวา “กึ อหเมว
 โจรโ, อสุโกปิ โจรโ อสุโกปิ โจรโ”ติ
 สพฺเพปิ สหายเก อัจฺจุชฺติ, ตเถว
 ภควโต อนฺุโยคภยภีโต อญฺเณปิ อตฺตโน
 สหายเก อัจฺจุชฺนุโต ปจฺมํ คาทมาห

พรหมฟังคำนั้นแล้วคิดว่า “พระผู้มี
 พระภาคนั้นทรงคาดคั้นเราว่า ท่านพูด
 อย่างนี้” ขลาดกลัวต่อการชกของพระผู้มี
 พระภาค เมื่อจะชกทอดสหายของตน แม้
 เหล่าอื่น เหมือนโจรทุรพล ถูกประหาร
 สองสามครั้ง ก็ชกทอดถึงสหายทั้งหมด
 ว่า “ข้าพเจ้าท่านนั้นหรือเป็นโจร, แม้
 คนโน้นก็เป็นโจร แม้คนโน้นก็เป็นโจร”
 ดังนี้ จึงกล่าวคาถาที่ ๑ ว่า

๖๘. “ทฺวาสตฺตฺติ โคตม ปุณฺณกมฺมา
 วสวตฺตฺติโน ชาติชฺรํ อตฺติตา
 อยมนฺุติมา เวทฺกุ พุรฺหฺมปฺตฺติ
 อสฺมาภิชฺปฺนฺุติ ชฺนา อนเภา”ติ.

๖๘. “ข้าแต่พระโคตม พวกข้าพระองค์
 มีทั้งหมด ๗๒ คน ล้วนแต่ได้ทำ
 บุญกรรมมาแล้ว ประพฤติไปตาม
 อำนาจ จึงข้ามพ้นชาติชราได้
 การเกิดเป็นพรหมนี้ ต้องได้บรรลุ
 พระเวทนับเป็นชาติสุดท้าย ชน
 เป็นอันมากต่างปรารถนาภาวะ
 ของพวกข้าพระองค์”.

ตตฺถ ทฺวาสตฺตฺติตี น เกวลํ โภ
 โคตม อหเมว, อถ โข อิมสฺสุมี
 พุรฺหฺมโลเก มยํ ทฺวาสตฺตฺติ ชฺนา
 ปุณฺณกมฺมา อญฺเณสํ อฺุปริ อตฺตโน
 วสํ วตฺตเนน วสวตฺตฺติโน ชาติชฺรณฺจ
 อตฺติตา, อยํ โน เวเทหิ คตฺตฺตฺตา

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ๗๒ คน
 ความว่า พระโคตมผู้เจริญ ข้าพเจ้าผู้เดียว
 ท่านนั้นก็หาไม่ได้, ที่แท้ในพรหมโลกนี้
 พวกข้าพระองค์ทั้งหมด ๗๒ คน ล้วนแต่
 ได้ทำบุญกรรมแล้ว ประพฤติไปตาม
 อำนาจ (สามารถ) ด้วยการประพฤติ

อรรถกถาชาดกมุตมกุฏคกัณเฑาะฏ ๒-๓-๑๓-๒๘

คุณอัมพร สุกใส
 สร้างค้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เวทกุ อัย โภ โคตม อนุติมา
พฺรหฺมปุปฺตติ ปจฺฉิมโกฏฺฐิปฺตติ, เสฏฺฐจ-
ภาวปุปฺตติ.

ตามอำนาจของตนเหนือชนเหล่าอื่น จึง
ข้ามพ้นชาติและชราได้, นี่นับเป็นการ
บรรลุประเวท เพราะไปด้วยพระเวทของ
พวกข้าพระองค์ พระโคตมผู้เจริญ การ
เกิดเป็นพรหมนี้ นับเป็นชาติสุดท้าย
การเข้าถึงที่สุดแห่งชาติสุดท้าย, นับเป็น
การเข้าถึงภาวะที่ประเสริฐ.

อสุมาภิชฺปฺนฺตติ ชนา อเนกาติ อมุเห
อณฺเฎ พฺหุ ชนา ปญฺชลิกา หุตฺวา
“อัย โข ภวํ พฺรหฺมา มหาพฺรหฺมา”ติ
อาทีนึ วทฺนฺตา นมสฺสนฺตติ ปตฺถเนนฺตติ
ปิเหนตติ “อโห วต มยฺ อเวรฺรฺปา
ภเวยฺยามา”ติ อิจฺฉนฺตติ”ติ อตุโถ.

คำว่า ชนเป็นอันมากปรารถนาภาวะของ
พวกข้าพระองค์ ความว่า ชนเป็นอัน
มากเหล่าอื่นประนมมือต่อพวกข้าพระองค์
กล่าวคำเป็นต้นว่า “ผู้นี้แลเป็นพรหม
เป็นมหาพรหมผู้เจริญ” แล้วมอบน้อม
ปรารถนา กระหม่อม อธิบายว่า “ยอม
ปรารถนาว่า “इनหนอ พวกเราจะพึง
เป็นเช่นนี้บ้าง”.

ตสฺส กถํ สุตฺวา สตุถา ทฺตฺติยํ
คาถมาห

พระศาสดาทรงสดับถ้อยคำของ
พวกพรหมนั้นแล้ว ตรัสพระคาถาที่ ๒ ว่า

๖๙. “อปฺปญฺจ เหนฺ น หิ ทิฆมายฺ
ยํ ตฺวํ พก มณฺเฎสิ ทิฆมายฺ
สत् สหสฺसान นีรพฺพุทานํ
อายุํ ปชานามิ ตฺวาท พฺรหฺเม”ติ.

๖๙. “ดูกรพวกพรหม ก็อายุของท่านน้อย
ไม่ยืนเลย ซึ่งท่านสำคัญอายุว่ายืน
เรารู้อายุของท่าน ซึ่งมีประมาณ
แสนนिरัพพุทะตินะพรหม”.

คุณอัมพร สุกใส
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตถ สตํ สหสฺसानํ นีรพฺพทฺธานนฺติ
นีรพฺพทฺสงฺฆาตฺตานํ คณฺณสฺตสฺสหสฺสํ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มี
ประมาณแสนนรีรพฺพทฺษะ ความว่า แสน
โดยการนับ กล่าวคือนีรพฺพทฺษะหนึ่ง.

วสุสฺสานญฺหิ ทสฺทสฺกานํ สตํ สหสฺสํ
นาม, สหสฺसानํ สตํ สฺตสฺสหสฺสํ นาม,
สฺตสฺสหสฺसानํ สตํ โภภฺยิ นาม, สตํ
โภภฺยิสฺตสฺสหสฺसानํ ปโภภฺยิ นาม, สตํ
ปโภภฺยิสฺตสฺสหสฺसानํ โภภฺยิปโภภฺยิ นาม, สตํ
โภภฺยิปโภภฺยิสฺตสฺสหสฺसानํ เอกนฺนหฺตํ นาม,
สตํ นฺนหฺตสฺตสฺสหสฺसानํ เอกนินฺนหฺตํ
นาม. เจโก คณโก เอตฺตํ คณฺตํ
สกุโกติ, ตโต ปรี คณฺนา นาม
พฺพทฺธานมฺว วิสโย.

ก็ปีทั้งหลายมีการนับดังนี้ ร้อยทศกะสิบ
เป็นพันหนึ่ง, ร้อยพันเป็นแสนหนึ่ง,
ร้อยแสนเป็นโกฏิหนึ่ง, ร้อยแสนโกฏิเป็น
ปโกฏิหนึ่ง, ร้อยแสนปโกฏิเป็นโกฏิปโกฏิ,
ร้อยแสนโกฏิปโกฏิเป็นนหุตหนึ่ง, ร้อยแสน
นหุตเป็นเอกนินนหุตหนึ่ง. ผู้นับที่ฉลาด
สามารถจะนับได้เพียงเท่านั้น. ขึ้นชื่อว่า
การนับเลย แต่่นั้นไป เป็นวิสัยของ
พระพุทฺธเจ้าทั้งหลายเท่านั้น.

ตตถ สตํ นินฺนหฺตสฺตสฺสหสฺसानํ เอกํ
อพฺพทฺ, วิสฺติ อพฺพทฺทานิ เอกํ นีรพฺพทฺ,
เตสํ นีรพฺพทฺทานํ สฺตสฺสหสฺसानํ นาม
สฺตสฺสหสฺสํ เอตฺตํ พกฺสฺส พฺรหฺมฺโน
เอตฺตสฺมี ภเว อวสิฏฺฐกํ อายุ, ตํ สนฺธฺยา
ภควา เอวมาห.

ในการนับเลยแต่่นั้นไปนั้นมีดังนี้ คือ
ร้อยแสนนินนหุต เป็นอพฺพทฺษะหนึ่ง, ยี่สิบ
อพฺพทฺษะ เป็นนรีรพฺพทฺษะหนึ่ง, พระผู้มี
พระภาคทรงเทียบการนับอายุแสน
นรีรพฺพทฺษะนั้นว่า แสนหนึ่ง เพียงเท่านั้น
เป็นอายุที่เหลืออยู่ในภพนั้นของภพพรหม,
พระผู้มีพระภาคทรงหมายเอาอายุที่เหลือ
นั้น จึงตรัสอย่างนี้.

ตํ สุตฺวา พโก ตติยํ คาถมาห

ภพพรหมได้ฟังคำนั้นแล้วกล่าว
คาถาที่ ๓ ว่า

คุณอัมพร สุกใส

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก มหาลงกนิทาน ป-ท.๑๓-๒๘

๗๐. “อนนุตทสฺสี ภควาหมสฺมิ
 ชาติชฺชวฺร โสภมฺปาติวตฺโต
 กี เม ปุราณํ วตสีลวตฺตํ
 อาจิกฺข เมตํ ยมห์ วิชฌณฺหฺ”ติ.

ตตฺถ ภควาติ ภควา ตุมฺเห “อายุํ
 ปชานามิ ตวาหฺนฺ”ติ วทฺนฺตา “อหํ
 อนนุตทสฺสี ชาติชฺชวรมฺเจว โสภมฺจ
 อฺปาติวตฺโตสฺมี”ติ วท.

วตสีลวตฺตุนฺติ วตสมาทานมฺจ สีลวตฺตมฺจ.
 อิทํ วตฺตํ โหติ ยถิ ตุมฺเห
 สพุพฺพณฺณพฺพุธา, เอวํ สนฺเต กี มยฺห์
 ปุราณํ วตมฺจ สีลมฺจ จรณมฺจ,
 อาจิกฺข เม ตํ, ยมห์ ตยา อาจิกฺขิตํ
 ยาถาวสฺสรสฺโต วิชานเยยฺนฺติ.

๗๐. “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พระองค์
 ตรัสว่า เราเห็นไม่มีที่สุด พระองค์
 ยังตรัสว่า เราข้ามพ้นชาติ ชรา
 และความโศกเสียได้ พรต ศีล และ
 วัตรในกาลก่อน ของข้าพระองค์
 เป็นอย่างไร ขอพระองค์ตรัสบอก
 ศีลพรต ที่ข้าพระองค์จะพึงรู้ด้วย
 เกิด”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ข้าแต่
 พระผู้มีพระภาค** ความว่า ข้าแต่พระผู้มี
 พระภาค พระองค์ตรัสอยู่ว่า “เรารู้จัก
 อายุของท่าน” ตรัสว่า “เราเห็นไม่มีที่สุด
 ข้ามพ้น ชาติชราและความโศกได้”.

คำว่า **ศีลพรตและวัตร** คือ พรต-
 สมาทานและศีลวัตร. มีคำอธิบายว่า
 ถ้าพระองค์เป็นพระสัมพันธุพฺพุทฺธเจ้า,
 เมื่อเป็นเช่นนี้ พรต ศีล และความ
 ประพฤติของข้าพระองค์ในชาติก่อนเป็น
 อย่างไร, ขอพระองค์จงตรัสบอกข้อนั้น
 แก่ข้าพระองค์เกิด, ข้าพระองค์จะพึงรู้
 ข้อที่พระองค์ตรัสบอกโดยต้องแท้.

คุณอัมพร สุโกไส
 สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑) อถสฺส ภควา อตีตานิ วตฺถุณิ
อาหริตฺวา อาจิกฺขนฺโต จตฺสฺโส คาถาโย
อภาสี

ที่นั่น พระผู้มีพระภาคเมื่อจะทรง
นำเรื่องที่ล่วงแล้วมาตรัสบอกแก่เขา ได้
ตรัส ๔ พระคาถาว่า

๗๑. “ยํ ตฺวํ อปาเยสิ พหุ มนุสฺเส
ปิปาสิเต มฺมุณี สมฺปเรเต
ตฺนเต ปุราณํ วตฺสีลวตฺตํ
สฺสุดตฺตปฺพุทฺโธว อนุสฺสุรามี.

๗๑. “ข้อที่ท่านได้ให้มนุษย์เป็นอันมาก
ผู้กำลังกระหาย ถูกแดดแผดเผาใน
ฤดูร้อนได้ดื่มน้ำ นั้นเป็นพรต
สมาทาน และศีลวัตรในกาลก่อน
ของท่าน เรายังระลึกได้อยู่ จุจ
หลับแล้วตื่นขึ้น.

๗๒. ยํ เอนิภูลสฺมี ชนตํ คหิตํ
อโมจยิ คยฺหก นียมานํ
ตฺนเต ปุราณํ วตฺสีลวตฺตํ
สฺสุดตฺตปฺพุทฺโธว อนุสฺสุรามี.

๗๒. ข้อที่ท่านได้ปล่อยหมู่นซึ่งถูกจับไป
เป็นเชลยที่ฝั่งแม่น้ำเอณี นั้นเป็น
พรตสมาทาน และศีลวัตรในกาล
ก่อนของท่าน เรายังระลึกได้อยู่
จุจหลับแล้วตื่นขึ้น.

๗๓. กงฺคาย โสตฺสฺมี คหิตนาวิ
ลฺกฺเทเน นาเคน มนุสฺสกกฺปฺปา
อโมจยิ ตฺวํ พลสา ปสฺยฺห
ตฺนเต ปุราณํ วตฺสีลวตฺตํ
สฺสุดตฺตปฺพุทฺโธว อนุสฺสุรามี.

๗๓. ท่านได้ใช้กำลังช่วยเหลือความเค็มเรือ
ที่ถูกพญานาคตัวร้ายรัดไว้ ใน
กระแสนองคา เพราะต้องการให้
มนุษย์ฉิบหาย ข้อนั้นเป็นพรต
สมาทานและศีลวัตรเก่าของท่าน
เรายังระลึกได้อยู่ จุจหลับแล้ว
ตื่นขึ้น.

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๓-๒๘

คุณจรูญ จันทร์จำรัสแสง (บริษัทเบญจมาศ จำกัด)
สร้างค้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๗๔. กบโป โจ เต ปตฺตจโร อโหสี
 สมฺพทุธิวณฺโถ วตินฺโณ อมณฺเณ
 ดนฺเต ปุราณํ วตสีลวตฺตํ
 สุตฺตปฺปพฺพุโร อนุสฺสรามี”ติ.

ตตถ อปาเยสีติ ปาเยสี. **ขมฺมฺมิ**
สมฺปรเตติ ขมฺเมเน สมฺปรเต อติวีย
 ผุฏฺเฐน ขมฺเมเน กิลมนฺเต. **สุตฺตปฺป-**
พฺพุโรวติ ปจฺจุสกาลे สฺปนฺโต สฺปินํ
 ปสฺสิตฺวา ตํ สฺปินํ วีย อนุสฺสรามี.

โส กิร พกฺพรหฺมา เอกสฺมี กบฺเป
 ตาปโส หุตฺวา มรฺกนฺดาเร วสนฺโต
 พหฺนํ กนฺตารํ ปฏฺิพนฺนํ ปาเนยํ
 อหริตฺวา อทาสี. อถกทิวสํ เอโก
 สตฺถวาโห ปณฺจหิ สกฺกุสฺเตหิ มรฺกนฺตารํ
 ปฏฺิปชฺชิตฺวา .

มนุสฺสา ทิสฺวา ววฏฺฐเปตฺตุ อสฺกโกนฺดา
 สตฺต ทิวสานิ อาหิณฺชิตฺวา
 ชีณทารุทฺกา นิราหารา ตณฺหาภิกฺขุตา

๗๔. เราได้เป็นอันเตวาสิกของท่าน ชื่อ
 กบโป ได้เข้าใจว่า ท่านเป็นผู้ถึง
 พร้อมด้วยความรู้และวัตร ข้อนั้น
 เป็นพรตสมาทาน และศีลวัตร
 ในกาลก่อนของท่าน เราย่อมระลึก
 ได้ ดุจหลับแล้วตื่นขึ้น.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ให้ดื่ม**
แล้ว คือ ให้ดื่มน้ำแล้ว. คำว่า **ถูกแดด**
แผดเผาในฤดูร้อน ได้แก่ อันแดดแผดเผา
 คือ ลำบากเหลือเกินด้วยแดดซึ่งมาสัมผัส.
 คำว่า **ดุจหลับแล้วตื่นขึ้น** ความว่า
 หลับอยู่ในเวลาใกล้รุ่ง เห็นความฝันแล้ว
 ระลึกได้ เหมือนความฝันนั้น.

ได้ยินว่า พกพรหมนั้น ในกัลป์หนึ่งเป็น
 พระดาบสอยู่ในมรুকันดารประเทศ ได้นำ
 น้ำดื่มมาให้แก่คนเดินทางไกลเป็นอันมาก.
 ครั้งนั้น ณ วันหนึ่ง นายกองเกวียน
 คนหนึ่งได้เดินทางไปสู่ทางมรুকันดารด้วย
 เกวียนห้าร้อย.

พวกมนุษย์ไม่สามารถจะกำหนดทิศได้จึง
 เที่ยวหลงไปเจ็ดวัน หมดพื้นหมดน้ำ อด
 อาหาร ถูกความอยากครอบงำ คิดว่า

คุณจรรยา จันท์จรัสแสง (บริษัทเบญจมาศ จำกัด)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

“อิทานิ โน ชีวิตํ นตฺถิ”ติ สกฺกฺวปฺริวญฺญํ
กตฺวา โคณฺเ โมเจตฺวา เญจฺจาสกฺกฺเญสฺสุ
นิปฺชฺซีสฺสุ.

“คราวนี้ พวกเราสิ้นชีพแน่” จึงทำการ
แหวดวงเกวียน ปล่อยโค แล้วนอนภายใต้
เกวียน.

ตทา ตาปโส อวชฺชเชนฺโต เต ทิสฺวา
“มา มยิ ปสฺสนฺเต นสฺสีสฺสุ”ติ จินฺเตตฺวา
อตุตฺตโน อิทฺธานุภาเวเน กงฺคาโสตฺถํ
อุพฺพตฺเตตฺวา สตฺตฺวาหาภิมุขํ อกาสิ
อวิทุเร เจกํ วนสณฺฑํ มาเปสิ. มนุสฺสา
ปานีเย ปิวิตฺวา นฺหาตฺวา โคณฺเ
สนฺตฺตปฺเปตฺวา วนสณฺฑํโต ติณฺถํ ลายิตฺวา
ทารุณิ คเหตฺวา ทิสฺสํ สลฺลฺกฺเขตฺวา
อโรคา กนฺตารํ อติกกฺกมิตฺสุ. ตํ
สนฺธาเยตํ วุตฺตํ.

ในกาลนั้น พระดาบสไคร่ครวญอยู่ เห็น
นายกองเกวียนเป็นต้นเหล่านั้นแล้วคิดว่า
“เมื่อเรายังเห็นอยู่ ขอพวกเขาอย่าฉิบหาย
เสียเลย” ดังนี้แล้ว ได้บันดาลกระแสน้ำ
ให้ไหลมุ่งหน้าไปยังนายกองเกวียน ด้วย
ฤทธาานุภาพของตน และได้เนรมิต
ไพโรสณฑ์แห่งหนึ่งในที่อันไม่ไกล. พวก
มนุษย์ตีมน้ำตีมอาบแล้วเลี้ยงโคให้อิ่มหน้า
เกี่ยวหญ้ามาจากไพโรสณฑ์ถือเอาไม้พิน
แล้ว กำหนดทิศใต้ไม่มีโรคภัย ข้ามทาง
กันดารไปได้. คำว่า ให้มนุษย์ตีมน้ำนั้น
พระผู้มีพระภาคตรัสหมายเอามนุษย์
จำพวกนั้น.

เอณิภูตฺตสมินฺหิติ เอณียา นาม
นทียา ภูเล. คยฺหฺก นียมานฺหิติ กรมฺรคาหํ
คเหตฺวา นียมานํ.

บทว่า เอณิภูตฺตสมิ ความว่า ที่ฝั่ง
แม่น้ำชื่อเอณี. สองบทว่า คยฺหฺก นียมานํ
คือ ถูกเขาจับพาไปเป็นเชลย.

โส กิร ตาปโส อปรสฺมี กาลเ เอกํ
ปจฺจนฺตคามํ นิสฺสาย นทิตีเร วนสณฺฑฺเค
วิหาสิ. อถกฺกสมิตฺวี ทิวเส ปพฺพตา โจรา

ได้ยินว่า ดาบสนั้น ในกาลต่อมาอีก
อาศัยปัจจนตคามแห่งหนึ่งอยู่ในชฎุป่า
ใกล้ฝั่งแม่น้ำ. ครั้งนั้น ในวันหนึ่ง

คุณจรรุญ จันทรจรัสแสง (บริษัทเบญจมาศ จำกัด)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรณภคณาจารย์สุภททกนิกราย ป-ท.๑๓-๒๕

โอดริตวา ตํ คามํ ปหริตวา มหาชนํ
 คเหตุวา ปพพตํ อาโรเปตวา อนุตรา-
 มกุเค จริยมนุสฺเสสฺส จเปตวา ปพพตชาลํ
 ปวิสิตฺวา อาหารํ ปจาเปนฺตา
 นิสิตฺสู. ตาปโส โคมหิสาทินญฺเจว
 ทารกทาริกาทีนญฺจ มหนตํ อฏฺฐสฺสรํ
 สุตฺวา “มยิ ปสฺสนฺเต มา นสฺสิสฺสู”ติ
 อิทธานุภาเวเน อตฺตภาวํ วิชิตฺวา
 จตฺตุงคินิยา เสนาย ปริวฺโต ราชานํ
 หุตฺวา ยุกฺทเกรี อาโกฏฺทาเปนฺโต ตํ
 จานํ อคมาสิ.

จริยมนุสฺสา ตํ ทิสฺวา. โจรานํ
 อาโรเจสฺส. โจรา “รณฺเณ สทฺธิ
 วิคฺคโห นาม น ยุตฺโต”ติ สพฺพิ
 คหิตกรมรํ ฉชฺชเตตฺวา ภาตฺตํ อภฺยชิตฺวา
 ปลายีสฺส. ตาปโส เต สพฺเพ อาเนตฺวา
 สกคาเมยฺเว ปติฏฺฐาเปสิ. ตํ สนฺธาเยตํ
 วุตฺตํ.

คหิตนาวนฺติ นิคฺคหิตนาว.
 ลุกฺกธเนนาติ กกุชฺเชเน. มนุสฺสกุปฺปาติ
 มนุสฺเส วินาเสตฺตูกามตาย. พลสาติ
 พลเน. ปสฺยหาติ อภิภวิตฺวา.

พวกโจรพากันลงมาจากภูเขา ปล้นบ้าน
 นั้นมัดมหาชนพาขึ้นภูเขาในระหว่างทาง
 ได้วางคนยามไว้ เข้าไปสู่เชิงภูเขา
 นั้นปรุงอาหารกันอยู่. พระดาบสฟังเสียง
 อีกทีก็ตั้งลั่นแห่งเสียงโคและกระบือเป็นต้น
 และเด็กชายเด็กหญิงเป็นต้นแล้ว คิดว่า
 “เมื่อเราเห็นอยู่ ขอมนุษย์ทั้งหลายจง
 อย่าฉิบหายเสียเลย” แล้วละอัดภาพด้วย
 อิทธานุภาพ เป็นพระราชาแวดล้อมด้วย
 จตฺตุงคเสนาลั่นกลองรบ ได้ไปถึงที่นั่น
 แล้ว.

พวกคนยามเห็นกองทัพนั้นแล้ว บอกแก่
 โจร. พวกโจรพูดว่า “การทะเลาะกับ
 พระราชาไม่สมควร” แล้วละทิ้งเชลยที่จับ
 ไว้ทั้งหมด ไม่ทันได้กินอาหารกัน เลยหนี
 ไปแล้ว. พระดาบสนำคนทั้งหมดเหล่านั้น
 มาให้ดำรงอยู่ในบ้านของตนนั่นเอง. คำนั้น
 พระผู้มีพระภาคตรัสหมายเอาการช่วย
 มนุษย์เหล่านั้นให้พ้นจากโจร.

บรรดาคำเหล่านั้น บทว่า คหิตนาว
 ได้แก่ เรือที่พญานาคตัวคู่ร้ายรัดไว้.
 คำว่า คู่ร้าย ได้แก่ พยาบช้า. คำว่า
 เพราะต้องการให้มนุษย์ฉิบหาย คือ เพราะ

คุณจรรยา จันทรจักร์ธแสง (บริษัทเบญจมาศ จำกัด)
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อยากจะให้มนุษย์ฉิบหาย. คำว่า
เร็วแรง ได้แก่ กำลัง. บทว่า กตจี
คือ ควบคุม.

อปรสฺมี กาลเ โส ตาปโส คงฺคาตีเร
วิหาลิ. ตทา มนุสฺสา เทว ตโย
นาวาสงฺฆาญฺเ พนฺธิตฺวา สงฺฆาญฺมตฺถเก
ปฺปฺพมณฺหฺปปี การตฺวา สงฺฆาญฺ
นิสฺสีทิตฺวา ขาทนฺตา ปิวฺนฺตา สมฺพุทฺทลฺล^๑
คจฺจนฺติ. เต ปิตาวเสสฺสํ สุรํ
ภุตฺตาวเสสฺสานิ ขาทิตาวเสสฺสานิ
ภตฺตมจฺจนฺมสฺตมฺพฺลาทีนิ คงฺกายเมว
ปาเตนฺติ.

ในกาลต่อมาดาบสนั้นอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำคงคา.
ในกาลนั้น มนุษย์ทั้งหลายผูกเรือขนาน
สองสามลำ ให้ทำมณฑปดอกไม้เบื่องบน
เรือขนาน หนึ่งในเรือขนาน กินผลาง
ดื่มผลาง ไปสู่กลางสมุทร. มนุษย์
เหล่านั้นทิ้งสุราที่เหลือจากดื่ม ภัตที่เหลือ
ของเคี้ยวที่เหลือ ข้าว ปลา เนื้อ และ
ใบพลูเป็นต้น ลงในแม่น้ำคงคานั้นเอง.

คงฺเคยโย นาม นาคราชา “อิเม
อุจฺฉินฺนุจกั มม อุปริ ขิปนฺติ”ติ
กฺขุณฺณิตฺวา “สพฺเพ เต ชเน คเหตฺวา
คงฺกาย โอสีทาเปสฺสามิ”ติ มหฺนตฺ
เอกโทณิกนาวปฺปมาณํ อตฺตภาวํ
มาเปตฺวา อุทกั ภินฺทิตฺวา ผณฺ
ธารยมาโน เตสฺ อภิมุโข ปายาสิ.

นาคราชาชื่อว่า คงฺเคยยะโกธฺรว่า “พวก
เหล่านี้ทิ้งของเป็นเดนลงบนเรา” จึงคิด
ว่า “เราจักจับชนเหล่านั้นทั้งหมดให้จม
ลงในคงคา” นิรมิตอดัดภาพใหญ่เท่าลำเรือ-
โกลน ตีน้าแผ่พังพาน มุ่งหน้าตรงไปยัง
ชนเหล่านั้น.

เต นาคราชานํ ทิสฺสุวํ มรณ-
ภยตฺชฺชิตฺตา เอกปฺปหารเเนว มหาสทฺทํ

พวกมนุษย์พอเห็นนาคราชเข้าเท่านั้น
ก็ตัวสั่นกลัวต่อความตาย ร้องเสียงลั่นขึ้น

^๑ ฉ. ม. สมพฺพทฺทลฺล.

คุณจรรุญ จันทรจรัสแสง (บริษัทเบญจมาศ จำกัด)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก มัชฌิมกนิคาเย ป-ท. ๑๓-๒๕

กรีสุ. ตาปโส เตสํ ปรีเทวนสทฺหํ
 สุตฺวา นาคราชาสฺส กุทฺธภาวํ ฅตฺวา
 “มยิ ปสฺสนฺเต มา นสฺสีสุ”ติ ขิปปํ
 นิสฺนฺตติตฺตาย^๑ อตฺตโน อานุกาเวณ
 ขิปปํ สุปฺณณฺวณฺณํ อตฺตนาํ มาเปตฺวา
 อคฺมาสี. นาคราชา ตํ ทิสฺวา
 มรณภยภีโต อุกเก นิมุชฺชิ. มนุสฺสา
 โสตฺถิกาว่า ปตฺวา อคฺมํสุ. ตํ สนฺธาเยตํ
 วุตฺตํ.

พร้อมกัน. ดาบสฟังเสียงร่ำไรของมนุษย์
 เหล่านั้นรู้ว่านาคราชโกรธ คิดว่า “เมื่อ
 เราเห็นอยู่ พวกมนุษย์คงอย่าจับหาย”
 นิรมิตตนให้เป็นพญาครุฑทันทีด้วย
 อานุกาพของตน เพราะมีความเป็นไปได้
 ดิตต่อรวดเร็วได้ไปแล้ว. นาคราชเห็น
 พญาครุฑนั้นแล้วกลัวตาย จำลงในน้ำ.
 พวกมนุษย์ปลอดภัยแล้ว ได้กลับไป.
 คำว่า การช่วยเหลือมนุษย์นั้น พระผู้มี
 พระภาคตรัสหมายเอามนุษย์พวกนั้น.

ปตฺถจโรติ^๒ อนุเตวาสิโก.
 สมฺพุทฺธิวณฺฺตํ วตินํ อมณฺฺณนฺฺติ
 พุทฺธิสมฺปนฺโน เจว วตสมฺปนฺโน จ
 ตาปโสติ ตํ มณฺฺณมาโน. อิมินา ก็
 ทสฺเสติ? มหาพฺรหฺเม อหํ อตีเต ตว
 เกสฺวตาปสกาเล กปฺโป นาม อนุเตวาสิ
 เวยฺยาวจฺจกโร หุตฺวา ดุยฺหํ นารเทณ
 นาม อมจฺเจน พาราณสีโต หิมวณฺฺตํ
 อานีตสฺส โรคํ วุปฺสเมสี.

บทว่า **ปตฺถจโร** ได้แก่ อันเต-
 วาสิก. คำว่า **เข้าใจว่าท่านเป็นผู้ถึงพร้อม**
ด้วยความรู้และวัตร ความว่า เราสำคัญ
 ท่านว่า เป็นดาบสผู้ถึงพร้อมด้วยความรู้
 และวัตร. พระผู้มีพระภาคทรงแสดง
 อย่างไม่รู้ด้วยบทนี้? พระองค์ทรงแสดง
 ว่า คู่ก่อนมหาพรหม ในอดีตกาลเรา
 เป็นอันเตवासิกชื่อ กัปปะ ในกาลที่ท่าน
 เป็นเกสวตาบส เป็นผู้ขวนขวาย ยัง
 โรคของท่านผู้ซึ่งอำมาตย์ชื่อว่า นารท

^๑ ฉ. ม. ขิปปนิสนฺติตฺยา.
^๒ ฉ. ม. พทฺธจโร.

อถ นํ นารโท ทุติยวาเร อาคนตุวา
นิโรคํ ทิสฺวา อิมํ คากํ อภาสิ

“มนุสฺสสินทํ ชหิตฺวาน
สพฺพกามสมฺมิตฺธินํ
กถํ นุ ภควา เกสิ
กปฺปสฺส รมติ อสฺสเม”ติ.

ตเมณํ ตวํ เอตทโวจ

“สาธฺนึ รมติยานิ
สนฺติ รุกฺขา มโนรมา
สุภาสิตานิ กปฺปสฺส
นารท รมติ มนุ”ติ.

อิติสฺส ภควา อิมํ อตฺตนา อนฺเตวาสิเกน
หุตฺวา โรคฺสฺส วุปฺสมิตภาวํ ทิเปนฺโต
เอวมาห.

อิทญฺจ ปนฺ เตน พุรฺหมุณา มนุสฺสโลก
กตกมฺมํ สพฺพํ มหาพุรฺหมานํ
สฺสฺสฺสฺสกาเปนฺโตว เกสิ.

นำไปสู่หิมวันตประเทศ จากพระนคร
พาราณสีให้สงบระงับแล้ว.

ครั้งนั้น นารทอำมาตย์มาในวาระที่สอง
เห็นเกสวดาบสนั้นหายจากโรค จึงได้
กล่าวคาถานี้ว่า

“ข้าแต่เกสวดาบสผู้มีโชค ไฉนหนอ
ท่านจึงละความเป็นจอมมนุษย์ ซึ่ง
บันดาลให้สมบัติน่าใคร่ทุกอย่างสำ-
เร็จแล้ว มายินดีในอาศรมของ
กัปปดาบสเล่า”.

ท่านได้กล่าวคำนี้กับนารทอำมาตย์นั้นว่า

“ถ้อยคำอันดี น่ารื่นรมย์ใจมีอยู่
ต้นไม้อันทั้งหลายน่ารื่นรมย์ใจ ก็มีอยู่
ดูก่อนนารทะ คำที่กัปปดาบสกล่าว
ดีแล้ว ย่อมให้เรายินดีได้”.

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงความที่พระองค์
เป็นอันเตวาสิกของเกสวะนั้น แล้วสงบ
โรคให้ จึงตรัสอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้.

พระผู้มีพระภาค เมื่อจะให้มหาพรหม
สำเนียงถึงกรรมทั้งหมดจึงตรัสกรรมที่
พรหมนั้นกระทำแล้วในมนุษย์โลกนี้.

คุณจรรยา จันทรจำรัสแสง. (บริษัทเบญจมาศ จำกัด)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชุด มัชฌิมนิกาย ม-ท.๑๓-๒๕

โส สตุถุ วจเนน อตตนา กตกมมํ
สริตฺวา ตถาคตสฺส ภูตํ กโรนฺโต
โอสานคากมาห

พกรพหมนัั้น ระลึกกรรมที่ตน
กระทำได้ด้วยพระดำรัสของพระศาสดา
เมื่อจะทำการชมเชยพระตถาคต จึงกล่าว
คาถาสุดท้ายว่า

๗๕. “อทุธา ปชานาสี มเมตมายุํ
อญฺณปิ ชานาสี ตถาหิ พุทฺโธ
ตถาหิ ตายํ ชลิตานุกาโว
โสภาสยํ ติฏฺฐติ พุรหมฺโลกนุ”ติ.

๗๕. “พระองค์ทรงทราบอายุนั้น ของ
ข้าพระองค์แน่นอน จริงอย่างนั้น
พระองค์เป็นผู้รู้ ทรงทราบถึงสิ่ง
ที่คนอื่นไม่รู้ จริงอย่างนั้น ความ
ที่พระองค์มีอานุภาพรุ่งเรืองนี้ ยัง
พรหมโลกให้สว่างไสว ดำรงอยู่
เพราะความเป็นผู้รู้นั้น”.

ตตถ ตถาหิ พุทฺโธติ ตถา หิ
ตวํ พุทฺโธ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ตถาหิ**
พุทฺโธ ความว่า จริงอย่างนั้น พระองค์
ทรงเป็นผู้รู้แล้ว.

พุทฺธานํ หิ อนนฺญาตนฺนาม^๑ นตฺถิ,
สพุทฺธมฺมานํ พุทฺธตฺตาเยว หิ เต
พุทฺธา นาม.

จริงอยู่ ขึ้นชื่อว่า สิ่งที่พระพุทฺธเจ้าทั้ง-
หลายไม่รู้หาไม่มี, ก็เพราะทรงทราบ
สัพพธรรมนั่นเอง พระพุทฺธเจ้าเหล่านั้น
ทรงพระนามว่าพุทฺธะ.

ตถาหิ ตายนฺติ พุทฺธตฺตาเยว จ ปน
ตว อยํ ชลิตํ สรีรปฺปฏานุกาโว.
โสภาสยํ ติฏฺฐตฺติ อิมํ สกฺลปิ

คำว่า **ตถาหิ** **ตายํ** ความว่า ก็แล
เพราะความเป็นผู้ทรงทราบนั่นเอง
อานุภาพแห่งรัศมีพระสรีระของพระองค์นี้

^๑ ฉ. ม. อญฺณาคํ.

คุณจรรยา จันทรจรัสแสง (บริษัทเบญจมาศ จำกัด)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทฺธบูชา

พฺรหฺมโลกํ โอบาสยฺนุโต ติญฺจตฺติติ.

จึงโชติช่วง. คำว่า **ยังพรหมโลกให้สว่างไสวดำรงอยู่** ความว่า ย่อมตั้งมั่นยังพรหมโลกแม้ทั้งสิ้นนี้ให้สว่างไสวอยู่.

เอวํ สตุถา อตฺตโน พุทฺธคุณํ
ชานาเปนฺโต ธมฺมํ เทเสนฺโต สจฺจจาณิ
ปกาสสิ. สจฺจปรีโยसानเ ทสมตฺตानํ
พฺรหฺมสหฺสฺसानํ อนุปาทาย อาสเวหิ
จิตฺตานิ วิมฺจฺจิสฺสุ.

พระศาสดาครั้งให้พรหมรู้พุทฺธคุณ
ของพระองค์อย่างนี้แล้ว ทรงแสดงธรรม
ประกาศสัจจะทั้งหลาย. ในเวลาจบสัจจะ
พรหมประมาณหนึ่งหมื่น มีจิตหลุดพ้น
จากอาสวะทั้งหลาย เพราะการไม่ถือมั่น.

อิติ ภควา พฺหุณํ พฺรหฺมมานํ อวสุสโย
หุตฺวา พฺรหฺมโลกา เขตวนํ อาคนฺตฺวา
ตตฺถ กถิตนียาเมเนว ตํ ธมฺมเทสนํ
ภิกฺขุณํ กถेतฺวา ชาตกํ สโมธานสิ
“ตทา เกสวตาปโส พกพฺรหฺมา อโหสิ,
กบฺปมาณโว ปน อหเมวา”ติ.

พระผู้มีพระภาค เป็นที่พึ่งของพรหมเป็น
อันมาก ด้วยประการฉะนี้ เสด็จมาจาก
พรหมโลก สู่พระเชตวัน ตรัสพระธรรม-
เทศนานั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยทำนอง
ที่ตรัสในพรหมโลกนั้นแล้ว ทรงประชุม
ชาดกว่า “เกสวตาปสในครั้งนั้นได้เป็น
พกพรหม, ส่วนกบปมาณพได้เป็นเรา
ตถาคตแล”.

พกพฺรหฺมชาตกถณฺณนา ทสฺมา.

พรรณนาพกพรหมชาดก ที่ ๑๐ จบ.

กุกฺกุกฺโค ปจฺโม.

กุกฺกวรรค ที่ ๑ จบ.

อรรถกถาชาดกพระพุทธทศนิกาย ป-พ. ๑๓-๒๕

คุณจรรยา จันทรจักร์แสง (บริษัทเบญจมาศ จำกัด)
สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทฺธบูชา

ตสสุททานิ

กุกกุ มโนช สุตโน
 คิชูเฆ ทพุกปุฬ ปณฺณโก
 สตุตฺตสฺส อฏฺฐิสฺสโน
 กปิ พกฺพฺรหฺมา ทสฺสาดิ.

สตุตฺตกนิปาทวณฺณนา นิฏฺฐิตา.

ประมวลชาดกแห่งกุกกุวรรคนี้

๑. กุกกุชาดก	๒. มโนชชาดก
๓. สุตโนชาดก	๔. คิชูเฆชาดก
๕. ทัพพปุฬชาดก	๖. ปณฺณก-
ชาดก
๗. สัตตุมัสตชาดก	
๘. อฏฺฐิสฺสโนชาดก	๙. กปิชาดก
๑๐. พกพฺรหฺมชาดก รวม ๑๐ ชาดก
(ในกุกกุวรรค)	

พรรณนาในสัตตกนิบาต จบ.